

**MİKAIL MÜŞFİK VE SABAHATTİN ALİ
ŞİİRLERİNİN MUHTEVA AÇISINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Oğuzhan YILDIRIM

**2020
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Enver KAPAĞAN**

**MİKAİL MÜŞFİK VE SABAHATTİN ALİ ŞİİRLERİNİN MUHTEVA
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Oğuzhan YILDIRIM

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
Yüksek Lisans
Olarak Hazırlanmıştır**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr.Enver KAPAĞAN**

**KARABÜK
Haziran 2020**

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
KABUL	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ.....	9
ABSTRACT.....	10
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	11
ARCHIVE RECORD INFORMATION	12
KISALTMALAR	13
ARAŞTIRMANIN KONUSU	14
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	14
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	15
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
BİRİNCİ BÖLÜM	16
20. YÜZYIL BAŞLARINDA AZERBAYCAN TÜRKLERİ VE AZERBAYCAN EDEBİYATI İLE TÜRKİYE VE TÜRK EDEBİYATI.....	16
1.1.20.Yüzyıl Başlarında Azerbaycan Türkleri.....	16
1.1.1. 20. Yüzyıl Başlarında Azerbaycan Edebiyatı	17
1.2. 20. Yüzyıl Başlarında Türkiye ve Türk Edebiyatı.....	19
1.3. 20. Yüzyıl Başlarında Türkiye	19
1.3.1. 20. Yüzyıl Başlarında Türk Edebiyatı.....	20
İKİNCİ BÖLÜM.....	23
ŞAİRLERİN HAYATLARI VE ESERLERİ	23
2.1. Mikail Müşfik'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri	23
2.2. Sabahattin Ali'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri.....	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	31
SABAHATTİN ALİ VE MİKAİL MÜŞFİK'İN ŞİİRLERİNDE ÜSLUP, SANATLI SÖYLEYİŞ VE MUHTEVA	31
3.1. Üslup.....	31

3.1.1. Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Üslup	31
3.1.2. Mikail Müşfik'in Şiirlerinde Üslup.....	31
3.2. Sabahattin Ali'nin ve Mikail Müşfik'in Şiirlerinde Sanatlı Söyleyiş	32
3.2.1. Sanatlar	32
3.2.2. Teşbih	32
3.2.3. Teşhis	33
3.2.4. Tezad.....	33
3.2.5. İstifham.....	34
3.3. MUHTEVA	35
3.3.1. Dönemin Baskıları.....	35
3.3.2. Umut	36
3.3.3. Ölüm	37
3.3.4. Aşk	39
3.3.5. Kaçış	41
3.3.6. Karamsarlık.....	42
3.3.7. Yaşama Sevinci.....	43
3.3.8. Kullandıkları Kişi Adları.....	45
3.3.9. Doğa	47
3.3.10. Sosyal Yaşam	48
3.3.11. Vatan Şuuru.....	51
3.3.12. Hayata Bağlılık	52
3.3.13. Anne Sevgisi	53
3.3.14. Milli Motifler.....	54
3.3.15. Coğrafya ve Kader	55
3.3.16. Beklenti.....	56
3.3.17. Hasret	57
3.3.18. Coğrafyanın Tasviri	59
3.3.19. Coğrafyadaki Mevcut İklim Durumları.....	60
3.3.20. Kadının Toplumdaki Yeri	61
3.3.21. Özgürlük ve Bağımsızlık.....	63
3.3.22. Müzik.....	64
3.3.23. Sevgi.....	65
3.3.24. Eski-Yeni Çatışması	66

3.3.25. Yalnızlık	67
3.3.26. Sosyal Eleştiri.....	68
3.3.27. Evlilik.....	69
3.3.28. Zaman ve Zamanın Geçiciliği	70
3.3.29. Giyim	71
3.3.30. Kadercilik-Gelenek	72
3.3.31. Teknolojik Unsurlar.....	73
3.3.32. Eğitim	74
3.3.33. Şikâyet	75
3.3.34. Yönetimin Diktası.....	76
3.3.35. Rüzgâr	76
3.3.36. Hatıralar	77
3.3.37. İlham Kaynağı	77
3.3.38. Başka Şairlerin Şiirlerinin İçeriğinden Faydalanma	78
3.3.39. Hayvan Adları.....	79
3.3.40. Özel Günler	80
3.3.41. Din.....	80
3.3.42. Alın Teri ve Emek.....	81
3.3.43. İlim	82
3.3.44. Vefasızlık	83
3.3.45. Melankoli.....	84
3.3.46. Dağ	85
3.3.47. Hapishane.....	87
3.3.48. Hayaller	88
3.3.49. İsyân.....	89
3.3.50. Hürriyet.....	90
3.3.51. Millet.....	91
3.3.52. Sanayileşme	92
3.3.53. Şehir ve Köy	94
3.3.54. Tarih	95
3.3.55. Geleneğe Karşı Çıkma	95
3.3.56. Hayata Tutunma.....	97
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	100

ŞAİRLERİN ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER	100
4.1. Sabahattin Ali'nin Şiirlerinden Seçmeler	100
4.2. Mikail Müşfik'in Şiirlerinden Seçmeler	115
SONUÇ	130
KAYNAKÇA.....	132
ÖZGEÇMİŞ	133

TEZ ONAY SAYFASI

Oğuzhan YILDIRIM tarafından hazırlanan “MİKAİL MÜŞFİK VE SABAHATTİN ALİ ŞİİRLERİNİN MUHTEVA AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Enver KAPAĞAN
Tez Danışmanı, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 10/06/2020

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu) İmzası

Başkan : Doç. Dr. Enver KAPAĞAN(KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KUNDAKCI(KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA(BÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığıım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığıını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: OĞuzhan YILDIRIM

İmza :

ÖNSÖZ

Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali, mensubu oldukları toplumların tarihini, geleneğini, kültürünü, yaşayış şeklini sade, samimi ve edebî bir dil ve üslûpla yansıtan, halkın duygu ve düşüncelerine tercüman olan çok yönlü şairlerdir.

“Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali Şiirlerinin Muhteva Açısından Karşılaştırılması” adlı tez çalışması planlanırken, bu iki şairin aynı dönemlerde fakat ayrı coğrafyalarda yaşamış olmaları, birbirine benzer idealler taşımaları, halka bakış ve fikirlerini dile getirmeleri açısından çektikleri sıkıntıların yanında benzer kaderi paylaşmış olmaları dikkatimizi çekti. Çalışma yapılırken tekrara düşmemek adına Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali ile ilgili araştırmacıların müstakil olarak yaptıkları çalışmalar da göz önüne alındı.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Azerbaycan ve Türkiye’de cereyan eden siyasî ve edebî oluşum ve hareketlenmelerden bahsedildi. Bu bölümde Azerbaycan ve Türk siyasî panoraması ile edebî hareketlenmelerin sanata ve edebiyata tesiri hakkında bilgi verildi. Böylece şairlerin şiirlerine etki eden unsurlar ve beslendikleri kaynaklar belirlenmeye çalışıldı.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Mikail Müşfik ile Sabahattin Ali’nin hayatı, edebi kişilikleri ve eserleri hakkında bilgi verildi. Bu bölümde şairlerin hayatındaki önemli olaylar kronolojik olarak incelendi ve bu olayların şairlerin hayatına ve edebi görüşlerine etkileri araştırıldı. Şairlerin neden yaşadıkları dönemlerde anlaşılamadıkları ve muhatap bulamadıkları hakkında yaşantılarından örnekler verildi.

Çalışmanın üçüncü bölümünde şairlerin eserleri üslup ve muhteva açısından incelendi. Üslupta, şiirlerinde görülen kalıplar ve şiirlerin biçimsel özellikleri üstünde duruldu. Muhteva kısmında ise şairlerin şiirleri tema başlıkları altında mukayese edilerek şiirlerin özünü oluşturan içerikler hakkında bilgi verildi.

Çalışmanın dördüncü bölümünde iki şairin şiirlerinden seçmelere yer verildi.

Yükseköğrenim hayatım ve tez çalışmam boyunca desteklerini esirgemeyen ailem, Azerbaycanlı ve Türkiyeli arkadaşlarım, bilgilerine başvurduğum değerli hocalarım; Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KUNDAKCI, Öğr. Gör. Yılmaz BACAĞLI'ya ve çalışmamı başından sonuna kadar takip edip yönlendiren, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bu tezin ortaya çıkmasını sağlayan Doç. Dr. Enver KAPAĞAN'a ve gelişimimde katkısı bulunan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün değerli hocalarına teşekkürlerimi bildiririm

ÖZ

XIX. yüzyıl başları, Türkî devletler adına bir çağın başlangıç noktasıdır. Bu dönemde gerek Azerbaycan'da gerek Türkiye'de yaşanan siyasî ve edebî cereyanlar sadece tarih kitabına değil edebî eserlere de yansır. Dönemin baskılarına ve yaşanmışlıklarına rastlayabileceğimiz Sabahattin Ali'nin ve Mikail Müşfik'in şiirlerinde yaşadıkları dönemin yansımalarını ve etkilerini görmek mümkündür.

Dönemin olaylarını halka aktarmada bir araç olarak görülen aydınlar, bunu şiirlerinde başarıyla işlerler. Bu iki şair, topluma zarar veren dikta yönetiminin baskılarını, kişinin şahsi talep ve karamsarlıklarını, doğa ile yaşadıkları muhasebeleri, vatan ve millet adına yapılan mücadeleleri ve aşkı, dönemin insanının üzerinden tasvir ederek şiirlerinde yoğururlar. Bu durum aynı zamanda şiirlerin ete kemiğe büründüğünün kanıtıdır. Dönemin insanına şiirlerinde yer veren şairler, insanların şiirlerde kendilerini bulmalarını amaçlamışlardır.

Sabahattin Ali'nin ve Mikail Müşfik'in şiirlerinde yer verdikleri belli başlı temaları incelemek maksadıyla hazırlanan bu çalışmada temalar, şairlerin şiirlerinde yoğun olarak işledikleri içerikler temel alınarak hazırlanmıştır. Daha çok dönemin koşullarından etkilenerek şiirlerine kaynak seçen şairler, bunun yanı sıra şahsî duygular neticesinde ortaya çıkan muhtevalara da yer vermişlerdir. Bu temalar, şairlerin edebî kişilikleri ve yaşadıkları dönemin etkileri göz önünde bulundurularak ayrı ayrı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Sabahattin Ali, Mikail Müşfik, şiir, şair, muhteva, üslup

ABSTRACT

XIX. The beginning of the century is the starting point of an era in the name of the Turkic states. This is important both in Turkey and in writing should reflect Azeraycan. It is possible to see the reflections and effects of the period on the pressures and experiences of Sabahattin Ali and Mikail Müşfik in their poems.

The intellectuals, who were seen as a tool to convey the events of the period to the public, successfully process it in their poems. These two poets knead the pressures of the dictatorship that harms the society, their personal demands and pessimism, their accounts with nature, their struggles and love in the name of the country and the nation, and knead in their poems. This is also proof that poems are covered in flesh. Poets, which included the people of the period in their poems, aimed to find people in poems.

In this study, which was prepared to examine the major themes in Sabahattin Ali's and Mikail Müşfik's poems, the themes were prepared based on the content that poets intensely process in their poems. The poets, who were mostly influenced by the conditions of the era and chose sources for their poetry, also included the content that emerged as a result of their personal feelings. These themes were examined separately, taking into account the literary personalities of the poets and the effects of the period they lived.

Keywords: Azerbaijan Literature, Turkish Literature, Sabahattin Ali, Mikail Müşfik, poetry, poet, content, style

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali Şiirlerinin Muhteva Açısından Karşılaştırılması
Tezin Yazarı	Oğuzhan YILDIRIM
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Enver KAPAĞAN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	10.06.2020
Tezin Alanı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	133
Anahtar Kelimeler	Azerbaycan Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Sabahattin Ali, Mikail Müşfik, şiir, şair, muhteva üslup

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Comparison of Mikail Müşfik and Sabahattin Ali Poems in Terms of Content
Author of the Thesis	Oğuzhan YILDIRIM
Advisor of the Thesis	Doç. Dr. Enver KAPAĞAN
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	10.06.2020
Field of the Thesis	Department of Turkish Language and Literature
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	133
Keywords	Azerbaijan Literature, Turkish Literature, Sabahattin Ali, Mikail Müşfik, poetry, poet, content, style

KISALTMALAR

akt.	:aktaran
C.	: cilt
çev.	:çeviren
haz.	:hazırlayan
S.	: sayı
s.	:sayfa
vd.	:ve diğeri
YKY	:Yapı Kredi Yayınları

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu, XIX. yüzyıl başlarında yaşamış Azerbaycanlı şair Mikail Müşfik ile Türk Edebiyatının önemli isimlerden Sabahattin Ali'nin şiirlerinde ele aldıkları temalardır. Şairlerin şiirlerini besleyen ve şairlere ilham kaynağı olan inanç, siyaset, eğitim ve sosyal hayat gibi daha pek çok unsurların üzerinde durularak araştırma ele alınmaya çalışılmıştır. Mikail Müşfik'in Türk Edebiyatı'nda daha önce başka şairlerle mukayese edilmesi söz konusu olmuştur ancak Sabahattin Ali ile olmamıştır. Sabahattin Ali'nin daha çok öykü ve roman yazarı olarak ün salması ve şiirleri üzerine yeterince müstakil çalışmanın olmaması hasebiyle araştırmanın çok yönlü ve bütüncül bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırma ile amaçlanan, XIX. yüzyıl Azerbaycan şairlerinden Mikail Müşfik ile Türk Edebiyatı'nda daha çok öykü ve roman yazarı olarak bilinen Sabahattin Ali'nin şiirlerinde yer verdiği temalar üzerinden dönemin zihniyetini kavramaktır. Şairlerin yaşadığı dönemlerdeki din anlayışı, siyaset biçimi, ahlak kavramı ve insan ilişkileri gibi olgular, halk arasında dolaşarak sağlıklı gözlemler yapan şairlerin şiirlerine olabildiğince realist çizgilerle yansır. Bu sebeple şiirlerde yer verilen temaların çözümlenmesinin dönemi anlamak konusunda oldukça önemli olduğu ortadadır. Sabahattin Ali ve Mikail Müşfik, dönemlerinde bir şair olmanın ötesinde bir eğitimci ve bir aksiyon adamı olarak halkın hem zihin hem de davranış yönüyle biçimlenmesinde etkin rol oynamış birer aydınlardır. Yaşadıkları dönemlerde görülen yönetim baskılarına ve adaletsizliklere karşı şairlerin şiirleri, bizler için o dönemin tarihi vesikası olarak önemli bir yer edinmişlerdir. Halkının acılarına ortak olan Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali, şiirleriyle onları işgale, sömürüye, adaletsizliğe ve mahkûm edilmek istendikleri fakirliğe karşı koymaya çağırır. Şairlerin eserleri, yaşadıkları dönemlerde çektikleri ve şahit oldukları hâlleri yansıtmaları itibarıyla günümüz insanı için de geçmişten ders alarak geleceğe daha sağlam bakabilmek adına faydalanabilme imkânı sunmaktadır. Bu imkâna katkıda bulunabilmek, tezin amacını ve önemini anlamada belirleyici rol olmuştur.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araŐtırmada metin aktarma; araştırma konusu ile ilgili sözlük, kitap, tez, makale ve bildirileri inceleme, kütüphane araŐtırması yöntemlerine başvurulmuŐtır. AraŐtırmaya konu olan eserde yer alan Şiirler, yorumlama tekniği kullanılarak tema hususiyetleri anlaŐılmaya çalışılmıştır. İlk bölümde Şairlerin Şiirlerinde etken rol oynayan dönemin siyasi ve edebi cereyanlarının araŐtırılması ile ikinci bölümdeki Şairlerin ait oldukları edebî gelenek ve Şairlerin hayatı kaynak araŐtırması yöntemiyle incelenirken ikinci bölümde verilen Şiir incelemelerindeki tematik özelliklerde yorumlama tekniği ağırlıklı olarak kullanılmıŐtır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Bu tez çalıŐmasında Azerbaycan ve Türk Edebiyatı'nın önemli Şairlerinden Mikail Müşfik ile Sabahattin Ali'nin Şiirleri tematik unsurları bakımından ele alınmıŐtır. Eserlerin kaleme alındığı XIX. yüzyılın ilk yarısında Azerbaycan ve Türkiye Türklerinin dinî, tarihî, siyasi ve sosyal anlamda bir geçiş devresi yaşadığı dikkate alınarak Şiirlerin muhtevasını Őekillendiren temaların çözümlenmesinin, dönemleri birçok açıdan aydınlatma çabasının bir parçası olarak düşünölmüŐtür.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu çalışmada, sahadan kaynak temini konusunda bazı güçlükler ile karŐılaŐıldı. Bazen ise çevirilerde sözlüklerin yetersiz kaldığı göröldü. Bilhassa Sabahattin Ali'nin öykü ve roman yazarı kimliğinin ön plana çıkmasından ötürü Şiirlerinin incelenmesi açısından yeterince kaynak temin edilememesinin güçlüğü yaŐanmıŐtır.

BİRİNCİ BÖLÜM

20. YÜZYIL BAŞLARINDA AZERBAYCAN TÜRKLERİ VE AZERBAYCAN EDEBİYATI İLE TÜRKİYE VE TÜRK EDEBİYATI

Bir toplumun sanatsal ürünlerini incelemek için dönemin koşulları, şairlerin kişiliklerine ve sanatlarına olan etkisi bakımından önemlidir. İlk olarak dönemin siyasî oluşumlarından ve edebi cereyanlardan bahsetmek gereklidir.

1.1.20.Yüzyıl Başlarında Azerbaycan Türkleri

Her toplum tarihi serüven içinde iyi veya kötü olaylar ile karşılaşır. Bu olayların neticesi ne olursa olsun halkların temel hedefi bağımsızlık olur. Bu durum bütün Türk topluluklarında olduğu gibi Azerbaycan Türkleri için de tarih sahnesinde var oldukları bütün süreçlerde en üst düzeyde var olmuştur.

Özellikle Azerbaycan Türk toplumunu istiklal mücadelesi için körükleyen ve Azerbaycan halkını savaşçı ölüm ve kan ile kahramanlaştırarak istiklale erdiren yıllar XX. yüzyılın başları ile 1917 Ekim ihtilali arasındaki yıllardır (Mecidov, 2008, s. 78).

Azerbaycan'da ve Çarlık Rusyasında büyük olayların meydana geldiği vakitler, XX. yüzyılın başlarıdır. Bakü, petrol ile sanayide kayda değer bir hızla gelişme gösterir, az zamanda Azerbaycan'ın kültür ve medeniyet beşiği durumuna gelir. 1905'te Rusların Japonya'ya yenilmelerinin sonucu olarak "kavimler hapishanesi" olarak nitelendirilen Çarlık Rusyasında özgürlük kıvılcımları ateşlenir ve bunun sonucu olarak Türkler ile Müslümanlar arasında siyasî, edebî ve sosyal faaliyetler hızla gelişim gösterir (Akpınar, 1994, s. 69).

Azerbaycanlılar için 1905 Devrimi, "Tatar-Ermeni Savaşı" olarak anılan olayla cereyan eder. Bu savaşta Ermeni ve Müslüman çatışması çok ciddi bir sorun haline gelir. İlk çatışmalar Bakü'de baş gösterir ama kısa zamanda diğer bölgelere de yayılır. Bu savaş neticesinde Azerbaycan'da yeni bir milli uyanma meydana gelir ve milliyetçi-demokratik eğilimde ilerlemeler artar (Mecidov, 2008, s. 80-81).

XX. yüzyılın başlarında Rusya’da meydana gelen kapitalizm, sosyal ve siyasi çatışmaları artırır ve halk arasında eşitsizliğe yol açar. Ekonomik anlamdaki eşitsizlikler, siyasi ve hukuki alanlara da sirayet eder. Bu dönemde Çarlık yönetimi Rus olmayanlara, Müslümanlara ve Azerbaycanlılara aşağılayıcı gözle yaklaşır, onların her alandaki ilerlemelerine engel olmaya çalışır. 1905’te, Rusya’da çoğu kesimden insanın memnuniyetsizliği ve isyanı ile beraber meydana gelen “1905 İhtilali”nin ve Rusya’nın anayasal monarşiye geçmesinin ardından, Türk ve Müslüman halkı biraz olsun rahatlama hisseder. Ancak uzun süre Rus hükümetinin baskısından dolayı kültür seviyesi açısından halk biraz eksiktir. Bu eksikliği giderebilmek adına Yusuf Akçura, Abdürresit İbrahim ve Kırımli İsmail Mirza Gaspıralı büyük çaba sarf eder(Rodoplu, 2012, s. 67).

Azerbaycan’ın gidişatını belirlemek için atılan ilk adım, devrimin ortaya çıkardığı şartlara bağlı olarak 15-20 Nisan tarihleri arasında Bakü’de bir araya gelen Kafkas Müslümanları Kongresi’dir. Kongrenin temel konusu, coğrafi özerkliktir. Kongrenin sonunda, Müslüman milletlerin çıkarlarına en uygun yönetim olarak Rusya’da coğrafi demokratik bir cumhuriyetin inşa edilmesi kararına varılır. Azerbaycan Milli Şurası’nın 28 Mayıs 1918’de tekrar toplanmasının ardından Azerbaycan’ın bağımsız olması düşüncesi ön plana çıkar ve ardından “Bağımsızlık Beyannamesi” okunur. Bu bağımsızlık ilanı, Rusya’da Müslümanların yaşadığı bir bölgede ilk olarak gerçekleşir (Mecidov, 2008, s. 92-100).

1.1.1. 20. Yüzyıl Başlarında Azerbaycan Edebiyatı

Bu asrın başlarında Azerbaycan edebiyatı; Türkçülük, İslamcılık ve sosyalist akımlarının tesiri altındadır. Azerbaycan 1920’lere kadar batı edebiyatını Türkiye vasıtasıyla takip eder. Bu tesirler altında 1906’da Molla Nasreddinciler bir edebi topluluk oluştururlar. Bu topluluk yukarıda bahsedilen üç tesirin sentezini oluştururlar (Akpınar, 1994, s. 71).

1905 ihtilalinden sonra azalan baskıları takiben Azerbaycan Türklerinin edebî hareketlerinde milli bir ayağa kalkış meydana gelir. Bu ihtilal yılından sonra Azerbaycan edebiyatı uyanma ve kendine dünyada yer bulma arayışına girer. Edebiyat bu dönemde, Türkiye ile Kırım ve Kazan’daki edebî ve siyasî ilerlemelerin etkisi altındadır. Birçok dergi ve gazete kısa zamanda yayımlanır. Bu dergi ve gazetelerin

isimleri; “Hayat”, “İrşad”, “Füyûzât”, “Molla Nasreddin” ve “Açık Söz”dür. O dönemin yazarları, bu dergiler etrafında toplanırlar ve milli meseleler hakkındaki fikirlerini ilan etme hürriyetine kavuşurlar. XX. yüzyılın başlarındaki Azerbaycan edebiyatı, temel olarak “Füyûzât” ve “Molla Nasreddin” dergileri etrafında gelişir. 1920’ye kadar süregelen bu edebî dönemde vatan ve millet sevdası en üst seviyede belirir, sosyal meseleler ve günlük hayat, yazılan eserlerin ana konusu olur. Azerbaycanlı eleştirmenlerin deyişiyle; “Azerbaycan köylüsü, çamurlu çizmeleriyle edebiyata dâhil” edilir. Azerbaycan Cumhuriyeti’nin 1920 yılında yıkılmasının ardından edebiyat, tamamıyla Sovyet ideolojisinin etkisi altına girer. Yüzyılın başlarında etkili bir şekilde devam eden milli edebiyat reddedilir, yazarlara ve şairlere Sovyet sistemini övmelerine dair direktifler verilir. Bu dönemde Hüseyin Cavid, Ahmed Cevad ve Mikail Müşfik gibi isimler düşman ilan edilerek öldürülür (Karakaş, 1996, s. 13-14).

1920’den önce istedikleri gibi serbest yama hürriyetine sahip olan yazarlar, 1920’den sonra siyasi otoritenin fikrine uygun yazmak zorunda kalırlar. Yeni bir siyasi otorite, beraberinde yeni bir cemiyet kurulumunu getirir. Yeni bir cemiyet, yeni bir edebiyata ihtiyaç duyar hale gelir ve eskiye dair şiddetli bir karşı duruş başlar. Bunun sonucu olarak, eski-yeni tartışmalarının yansımaya başladığı edebi eserlerin karakterleri doğal olarak birbirine benzemeye başlar. Tekdüze deyişler ve sabit ideolojiye bağlı görüşler, edebiyatın özellikleri haline gelir (Akpınar, 1994, s. 74-75).

1920’li yılların sonunda, Mikail Müşfik, Süleyman Rüstem, Memmed Rahim, Resul Rıza, Nigar Refibeyli, Osman Sarıvelli, Hüseyin Mehdi, Mirze İbrahimov, Mir Celal, Süleyman Rehimov gibi şair ve yazarlar yetişmeye başlar. Bu sanatçılar genellikle yeni konuları, yeni toplumun insanını edebiyata malzeme olarak seçerler. Eserlerin ideolojik yönü bir tarafa bırakıldığında, adı geçen şair ve yazarların kusursuz şiir tekniğine sahip oldukları, çağdaş Rus ve dünya edebiyatının tecrübesinden yaratıcı bir şekilde faydalandıkları, Azerbaycan Türkçesini bir edebi dil olarak arındırmak ve zenginleştirmek yolunda çaba gösterdikleri, halkın işgalcilere karşı gösterdiği mücadeleye, milli geleneğe, örf ve âdetlere, psikolojiye önem verdikleri göze çarpar. 20. Yüzyılla birlikte modernleşmeye başlayan Azerbaycan edebiyatı sosyal meseleleri gündeme getirir, kalıcı çözümler üretmeye çalışır. (Çalık, 2016, s. 14)

Kısacası, 1920 sonrası ve öncesi Azerî edebiyatında siyasi iktidara dayalı değişimler ve oluşumlar meydana gelir. Her ulusun, kendini hür hissetmegibi tabii bir davranışı vardır. Bu davranışta, halkın sesini edebî bir dille aktarma görevi sanata ve sanatçıya düşer. Azerî edebiyatında 1920’den önce özgür bir şekilde eserler verilse de, 1920 sonrasında bu özgürlük yerine mahkûmiyete ve mahrumiyete bırakır.

1.2. 20. Yüzyıl Başlarında Türkiye ve Türk Edebiyatı

Her toplumda olduğu gibi Türkiye’de de dönemin şartları, sanata ve edebiyata tesir eder. Bu sebeple dönemin hareketlenmelerini ve edebî sahadaki gelişim ve değişimleri incelemek yerinde olacaktır.

1.3. 20. Yüzyıl Başlarında Türkiye

Türk dünyası adına mühim olaylarla dolu bir devir olarak nitelenen 20. yüzyıl, Osmanlı Devleti’nin yıkılışı ve yerine Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla tarih sahnesinde yer alır (Karakaş, 1996, s. 1).

23 Aralık 1876’da Kanuni Esasi’nin ilan edilmesiyle cemiyetler tekrar kurulmaya başlanır. Bu cemiyetlilerin belli başlıları şunlardır: Ali Suavi’nin 1878’de kurduğu Üsküdar Komitesi, 1878’de kurulan Kleanti Skalyeri-Aziz Bey Komitesi, 1889’da kurulan İttihadı Osmani Cemiyeti, 1892’de Paris’te kurulan Teşebbüsi Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti, 1894 yılında Cenevre’de kurulan Osmanlı İttihad ve İnkılap Cemiyeti, 1904’te kurulan Cemiyet-i İnkılabiye, 1906’da Selanik’te kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti, 1906’da Şam’da kurulan Vatan ve Hürriyet Cemiyeti ve 1907’de kurulan Selamet-i Umumiye Kulübü. Anayasasız yönetime karşı kurulan bu cemiyetlerin kuruluş nedeni, ülkedeki bölünmeyi engellemek ve tekrar Osmanlı çatısı altında bütünleşip anayasal düzen içerisinde yol almaktır. 23 Temmuz 1908 yılına ilen edilen II. Meşrutiyet ile Osmanlı Devleti bünyesinde Osmanlılık ve Türkçülük fikirlerinin ağır bastığı 1908 yılında Fedakârını Millet Cemiyeti, Nesli Cedit Kulübü ve Türk Derneği gibi cemiyetler kurulur. Bu cemiyetlerin kurulmasındaki önemli etkenler; Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık’tır (Kaştan, 2017, s. 91-92) . Bir devletin, işgal altındayken yahut mevcut rejimi eleştirirken, kendi içindeki aydınlar vasıtasıyla ve siyasi süreçte var olabilme adına cemiyetleşme yoluna gitmesi, bölünmenin başlamasını göstermesinden ziyade bilakis bir çatı altında mücadeleye devam edebilme ve özellikle Batılı düşmanlara karşı ayakta durabilme adına tabii bir hareketlenmedir. Bilinir ki Türk devletleri hiçbir zaman esarete aşına olmamıştır, boyunduruğu kabullenmemiştir. Bu konuda Şuayp Karakaş, görüşlerini şöyle ifade eder:

Osmanlı devleti, 19. yüzyılın başlarından itibaren çok önemli miktarda toprak ve nüfus kaybına uğramıştır. Her geri çekilmeyle birlikte milletin önemli bir parçası da başka devletlerin idaresi altına girmiştir. 1918 yılına kadar devam eden bu süreç içerisinde,

devletin merkezine doğru büyük kabileler halinde göçler olmuş; fakat Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Balkanlar'da her şeye rağmen yurtlarını terk etmeyen bir Türk nüfusu kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan ve sayıları milyonları bulan bu önemli Türk nüfusu, bu gün Irak, Suriye, Eski Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan'da her türlü siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik haklardan mahrum olarak yaşamaktadır. Bu gün yine aynı ülkelerde mühim bir kısmı imha edilen Türk nüfusuyla birlikte Türk mimari eserleri de tamamen yok edilmeye çalışılmaktadır (Karakaş, 1996, s. 3).

Türkiye Türkleri, yediden yetmiş omuz omuza çarpışan bir millet olma unvanını hak eder nitelikte bir gayret gösterir. Özellikle Avrupalı devletlerin stratejik önemde gördükleri Türkiye topraklarına müdahale etme çabaları, milleti esir alma ve yağmalama girişimleri, Türkiye tarihinin hiçbir devrinde başarı ile sonuçlanmamıştır. Bu başarısızlık başarısının aslı sahipleri ülkenin genç, yaşlı, fakir, zengin, âlim, câhil, batılı, doğulu her kesiminin bir yumruk ile hareket etme gayesi güden fertleridir ve zihinlerden düşmeyen hürriyet sevdasıdır.

Bu dönemde, özellikle 19 Mayıs 1919'da, Milli Mücadele Atatürk tarafından başlatıldığında ülke adına gayet olumsuz şartlar mevcuttur. Memleket, I. Dünya Savaşı'nın galip gelen büyük devletlerince işgal altındadır. Bu cihetle yeni bir Türk devletinin kurulabilmesi için bu büyük devletlere karşı büyük bir mücadeleye girişilmiş olması gerekir. Bu şartlar altında, büyük devletlere karşı mücadele için silahlanma açısından dışarıdan yardım almak zorunlu hale gelir. Bu durumda Atatürk, o dönem Milli Mücadele içinde buluna Sovyet rejimini bir dayanak olarak görür ve yardım için yakınlaşmalar başlar. Batılı devletler, yeni Sovyet rejimini yok etmek adına birtakım faaliyetler yürütürler. Bu bakımdan Milli Mücadele ve Sovyet Rusya, aynı düşmana karşı mücadele içindedirler. Atatürk'ün "avamili tabliyeden mütehasıl" (tabii şartlardan doğan) diye adlandırdığı dostluk, yani Türk-Sovyet dostluğu, 1920'li yılından itibaren bu hâlde başlar (Armanoğlu, 1999, s. 33).

1.3.1. 20. Yüzyıl Başlarında Türk Edebiyatı

19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. yüzyılın başlarına değin süren millî gelişmeler, sadece Türkiye sınırları içinde kalmaz, tüm Türk dünyasında etkili hale gelir. Bu millî gelişmeler ile dirilen millî ruh edebiyata da yansır ve millî bir edebiyatın ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Bu yüzyılın başında (1901) Türkiye'de, Servet-i Fünûn mecmuası geçici bir süre ile kapatılır ve yazarlar dağılır, edebiyatta durgunluk meydana gelir. 1908'de meşrutiyetin ilanı ile edebiyattaki durgunluğun yerini canlanma alır. Çok sayıda gazete ve dergi yayın hayatına başlar.

Edebî topluluk olarak Fecr-i Âtî, “sanat şahsî ve muhteremdir” düsturuyula eserler vermeye başlar. Bu topluluk aynı zamanda Servet-i Fünûn’un devamı mahiyetindedir. Bu topluluğun içerisinde Edebiyatımızda ileriki yıllarda yapı taşları olarak nitelendirilecek olan Ahmet Haşim, Fuat Köprülü, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi isimler yer alır. Devletin içinde bulunduğu kötü durumu gören ve değerlendiren aydınlar, Osmanlıcılık ve İslâmcılık fikirlerini ele alarak içeriğini doldurmaya ve yön çizmeye çalışırlar. Bu fikirlerin görüşülmesine ek olarak, Türkiye’den ayrılan bazı azınlıkların devlet kurmak için örgütlenmeleri, Avrupalı devletlerin girişimleri, toprak kayıpları, dil ve tarih çalışmaları, Namık Kemal ve Mehmet Emin Yurdakul gibi isimlerin neşrettikleri yazıları, İsmail Gaspıralı ve Yusuf Akçura’nın milliyetçi gayretleri; Türkler arasında milliyetçilik duygusunu güçlendirir ve aydınlar ile halk arasında da ciddi taraftar bulmasına vesile olur. Türkçülük hareketinin siyasî, sosyal ve edebî olarak hakimiyet kurmasının ve fikir haline getirilmesinin en önemli isimleri, ilmî çalışmalarıyla dikkat çeken Ziya Gökalp ve Fuat Köprülü’dür. Bunun sonucu olarak da “Milli Edebiyat” doğar. Şiirde aruz yerine hecenin tercih edilmesi, millî yaşamın mutluluk ve acılarının sade bir dille iletilmesi, bu edebiyatın en mühim özellikleridir (Karakas, 1996, s. 11).

Türk edebiyat tarihinin bu dönemde sistematik olarak işleme başlaması Fuat Köprülü ile olur. Edebiyat tenkitçileri de eserlerini Türk inkılâbını destekleme gayesiyle ele alırlar. İnci Enginün’e göre, devrin bu millî duyuşa sanat açısından bakmak lüzumsuzdur çünkü burada gaye sanattan ziyade millî duygusun iletilmesi ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu sebeple Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı bu durumdan hariç kalırlar. Bu dönemde çeviriler yaygınlaşır. Özellikle tiyatro eserleri bütünüyle çeviriye dayanır. Muhsin Ertuğrul, klasik tiyatronun Türkiye’de boy göstermesine önemli derecede katkı sağlar. Atatürk, bu dönemde kadınların gösterdiği çabaya hayran kalır. Bu hayranlık, kadınların Millî Mücadele’de erkeklerle el ele, omuz omuza baş göstermesinin zuhurudur (Enginün, 2016, s. 12-13).

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra edebiyat, zaferle sonuçlanan İstiklâl Harbi'nin verdiği yeni heyecanla millî edebiyat şeklinde gelişmeye devam eder. 1940'lı yıllara kadar süren bu dönemde, şair ve yazarlar toplum hayatında görülen aksaklıklarla birlikte ferdi duyuş ve düşünceleri ve henüz "Yazılmamış bir destan gibi duran Anadolu"yu eserlerinde çokça işlemişlerdir. Millî Edebiyatta isimleri sayılan şair ve yazarlardan başka bu dönemde eserleriyle öne çıkan bazı şahsiyetler şunlardır: Ahmet Kutsi Tecer, Kemalettin Kamu, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ziya Osman Saba, Ömer Bedrettin Uşaklı, Cahit Sıtkı Tarancı, Peyami Safa, Fazıl Hüsnü

Dağlarca, Arif Nihat Asya, Memduh Şevket Esendal, Osman Cemal Kaygılı, Sait Faik Abasıyanık(Karakaş, 1996, s. 12).

Tarihin her evresinde ve cihanın hemen hemen her ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de edebiyat, ülkenin mevcut haliyle eşdeğer ilerleyiş seyreder. Çünkü edebiyat, insanın ve insanın ait olduğu kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Savaştan yorgun çıkan halk, ayağa kalkmak ister. Bu halka destek verecek en yakın kesim aydınlardır. Aydınlar her zaman, özellikle savaş sonrası dönemlerde, halkın sesi olma kimliği ile ön plana çıkarlar. Millî bir açlık ortamının hissedildiği havada milliyetçi zikriyata sahip aydınlar durumu fark ederler ve harekete geçerler. Bu hareket “millî duyuş tarzı”nı meydana getirir ve duygusal olarak aç kalan halkın gönlüne ekmek serperler adeta. Bu asla şahsî bir isteyiş değildir, bilakis toplumun isteklerine cevap verebilme dileğidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞAİRLERİN HAYATLARI VE ESERLERİ

Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali, yaşadıkları dönemin ayrıntılarını ve özelliklerini şiirlerine yansıtabilmiş şairlerdir. Bu bağlamda şairlerin hayatları, edebi şahsiyetleri ve eserleri hakkında bilgi edinmek, iki sanatçının şiirlerine daha sağlıklı temas edebilmek adına önemlidir.

2.1. Mikail Müşfik'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri

Mikail Müşfik, 1920'li yıllardan sonraki Azerbaycan'da Sovyet Rejimi hâkimken adından sıkça bahsettiren kabiliyetli bir şairdir. Bu dönemde sanatçıların bazıları yenilik arayışına girerken bazıları da eskiyi devam etme fikrine sahiptirler. Bu eski ve yeni aralığında kalan şairler, şekil ve duygu açısından yeniliğin peşindedirler. Mikail Müşfik, bu yenilik yolunda önemli eserler vermiş Resul Rıza, Samed Vurgun, Süleyman Rüstem gibi şairlerin arasında yer alır. Genç yaşında siyasî çekişmelerin kurbanı olarak hayata veda eden şair, kısa hayatına rağmen coşkulu üslubuyla eserler vermeyi başarır (Akpınar, 1994, s. 353).

Mikail Mirza Abdulkadir oğlu İsmayılzade (Mikail Müşfik) 5 Haziran 1908 yılında Bakü'de doğar. Babası Mirza Abdulkadir İsmayılzade, döneminin tanınmış isimlerinden biridir. O, öğretmenlik görevinin yanı sıra şiirler de yazmıştır. Mikail Müşfik çocukluğu, bilhassa annesinin vefatından sonra, sütannesini Sefiyye'nin, sonra da nenesi Qızqayıt ve üvey annesi Zübeyde'nin yanında geçer. Son derece ağır ve huzursuz geçen çocukluk yıllarını şöyle dile getirir: *“Hele atamın sağlığında güzaranımız ağır keçdiyi halda, lap uşaqken anam ve atam vefat etdi. Men bir yetim halında daşkesen emim ve bibimin yanında qaldım. Ac, yalavac, çılpaq bir uşaqlıq keçirdim”*. O yaşların ağrısını, acısını ve anasızlığını şair “Ana” (1927) şiirinde gönül yangını ile beraber şöyle kaleme alır:

*“Ana dedim, üreyime yanar odlar saçıldı,
Ana dedim, bir ürperiş hasil oldu canımda,
Ana dedim, qarşında bir gözəl sehne açıldı,
Ana dedim, feqet onu görmez oldum yanımda.”*(Nazirliyi, 2018, s. 6)

Müşfik'in büyümesinde ve yetişmesinde nenesi Qızgayıt hanımın büyük emeği olur. Nenesinin ona söylediği masallar, atasözleri ve maniler şairin zengin halk yaratıcılığı ile tanışmasında önemli rol oynar. İlköğretimini Rus-Azerbaycan okulunda tamamlayan Müşfik, hümanizm ilmine büyük merak göstermekle beraber, Rus dilini de iyi derecede öğrenir. 1920-1927 yılları arasında önce Bakü Darülmuelliminde, sonra 12 numaralı II dereceli okulda tahsil alır. 1927-1931 yılları arasında da Azerbaycan Devlet Darülfünununun (şimdiki Bakü Devlet Üniversitesi) Dil ve Edebiyat Fakültesi'ni bitirir ve ardından Bakü okullarında öğretmenlik yapar. Müşfik, ayrıca bu yıllarda "Azernesr"de redaktörlük ve tercümanlık da yapar (Nazirliyi, 2018, s. 6).

Küçük yaşlarda anne ve baba sevgisinden mahrum olarak büyüyen Mikail Müşfik, anne ve aile sevgisine karşı derin bir ahlak sahibi olma evresini tamamlayarak yetişir. Bu cihetle şiirlerinde, aile ve anne sevgisinden, ailenin fertlerinin bulunması gereken konumlardan ve aile terbiyesinden sık sık bahsettiği görülür. O, bu zorlu çocukluk evresi sebebiyle çok güçlü bir ruha sahip olur. Hayatındaki en büyük acıyı yaşayan şair için artık daha acı veren başka bir şey yoktur. Bu sebeple hiçbir acı karşısında yılmayacak bir karaktere bürünür (Akpınar, 1994, s. 354-355).

Müşfik, çok genç yaşlarında hayatını şiirle idame ettirmeye kararlı olur ve ömrünün sonuna kadar ne şiir ondan ne de o şiirden ayrılır. O, poetik yazarlığa 1926 yılında "Genç İşçi" gazetesinde yayımlanan "Bu Gün" şiiriyle başlar ve sonraki yıllarda süreli baskılarla düzenli bir şekilde eser ortaya koymaya devam eder (Azizova, 2018, s. 7).

1930 yılında şairin ilk "Külekler" aslı şiir kitabı "Azernesr" baskısıyla çıkar. Bu kitapta yazarın elli üç şiiri ve iki tercümesi yer alır (Nazirliyi, 2018, s. 7).

Mikail Müşfik, Nisan 1932'de Dilber Axundzade ile nişanlanır ve aynı yıl şairin "Günün Sesleri", "Buruqlar Arasında", "Vuruşmalar", "Pambığ" ve "Bir May" adlı kitapları, peşi sıra da "Şiirler", "Çoban", "Menim Dostum", "Seher", "Sındırılan Saz", "Azadlıq Destanı" ve "Buruq Adamı" adlı eserleri neşredilir. Şairin 29 Ekim 1933 yılında ise "Genç İşçi" gazetesinde "Komsomoldan İlham Alıram" adlı makalesi yayımlanır. Hakiki bir öğretmen, asil bir vatanperver olan Müşfik'in, 1934 yılında Azernesr'de "Şengül, Şüngül, Mengül" adlı kitabı basılır. Bu dönemde Müşfik,

Azerbaycan Yazıçılar Birliğinin (o dönemde Sovyet Yazıçıları İttifaqı) üyeliğine kabul edilir (Çalık, 2016, s. 16-17).

1935 yılında şairin “Qaya” adlı poeması basılır. Aynı yıl, “Kendli ve İlan” halk hikâyeleri, “Vuruşmalar”, “Coğrafiya”, “Mektebli Şergisi”, “Zehra Üçün” gibi eserleri de yayımlanır. Mikail Müşfik’in “Edebiyyat Gezeti”nde 18 Nisan 1937’de yayımlanan önemli şiirleri “Duygu Yarpaqları”dır (Çalık, 2016, s. 17).

Mikail Müşfik’in yazarlık hayatında, tercümanlık faaliyetleri de önemli bir yer tutar. 1930-1937 yılları arasında tercüme ettiği A.S. Puşkin’in “Qaraçılar” (Ş. Abbasov ile birlikte), Taras Şevçenko’nun “Kobzar” (Ahmed Cevad ile birlikte), Yegişe Çarensin “Şiirler”, S.Y. Marşak’ın “Huşsuza bax, huşsuza”, M.F Axundov’un “A.S. Puşkin’in Ölümüne Şarg Poeması” eserleri neşredilir. 1937 yılında baskıya hazırladığı “Çağlayan” kitabına şair, on bir yıllık şairlik serüveninde yazmış olduğu en değerli eserlerini ve ayrıca “Seher”, “Azadlıq Dastanı”, “Sındırılan Saz”, “Ebediyyet Nağmesi”, “Şiirim”, “Yene O Bağ Olaydı”, “Duygu Yarpaqları”, “Terterhes Nağmeleri”, “Mingeçevir Hasreti” ve diğer şiir ile poemalarını da ekler (Nazirliyi, 2018, s. 7).

Ancak Mikail Müşfik, 1937’de Türkçülük fikrini savunduğu ve bu fikri yaydığı gerekçesiyle hapse atılır. Bundan dolayı “Çağlayan” kitabı yayımlanamaz. Hakkında çıkan ölüm kararıyla Nargin adasında kurşuna dizilerek hayatına son verilir (Azizova, 2018, s. 8).

Kısa bir ömür yaşamasına rağmen, orijinal ve merak uyandıran eserleri ile Azerbaycan edebiyatında önemli bir yere sahip olan Mikail Müşfik, sözün mecaz anlamından ziyade hakikate yönelen, gönlü ve fikri vatan ve bağımsızlık aşkıyla dolu vatanperver bir şairdir. Onun bu vatan aşkı, onu takip eden nesle ışık olmuştur. Onun Azerbaycan şiirinin ender incilerinden zikredilen “Oxu, tar, oxu tar”, “Qal, Sene Qurban”, “Senin Güllüşlerin”, “Maralım”, “Ana”, “Külekler”, “Yene O Bağ Olaydı” şiirleri ve diğer şiirlerine bestelenen türküler, insanların takdirini ve ilgisini çekmeyi başarmış güzide eserlerdir. Şairin aziz hatırasını yaşatabilmek adına Bakü’de yaşadığı binaya hatıra levhası takılmış ve büstü koyulmuştur. Şairin çalıştığı son iş yerine be bazı ortaokullara ismi verilmiştir. Azerbaycan hükümeti, Mikail Müşfik’in 110. Ölüm yıldönümü münasebetiyle 17 Mayıs 2018’de bir genelge imzalamışlardır. Bu genelge,

Azerbaycan şiiirinin yaşıayan abidesi Mikail Müşfik'e, onun nezdinde Azerbaycan edebiyatına olan derin muhabbetin tezahürüdür (Nazirliyi, 2018, s. 8-9).

Mikail Müşfik'in sahip olduğu özgünlüğü ve ömrü, Azerbaycan şiiirinin en parlak sayfalarında yerini alır ve Azerbaycan gençliğine bir örnek olarak kalmaya devam eder. Mikail Müşfik'in kimliğı, milli bilinç ve vatanseverliğin bir örneğı; özgünlüğü ise ondan sonra gelen yahut gelecek olan genç nesilin kimlik bilincinin iyileştirilmesi ve o genç nesilin vatanseverlik duygularının kanlarına işlemede bir hazine değerindedir. Milli benlik bilinci, yurtseverlik ve vatana sonsuz sevgi/bağlılık gibi konular Müşfik'in şiiirinin temel yapı taşlarıdır. Mikail müşfik, vatanını derin bir tutkuyla bağlanarak sever ve vatanını her zaman hür görmek ister. Azerbaycan'ın istiklalini isteyen ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin oluşumunda en önde bayrak tutan isimlerinden biri olan Müşfik, bu sebeple şiiirlerini Cumhuriyetçiliğı teşvik amaçlı yazar (Azizova, 2018, s. 9).

Mikail Müşfik'in en verim dönemi olan 1931-1937 yılları, Sovyet yönetiminin toplumcu gerçekçilik ile sanatı egemenliğı altına alma çabasının olduğu dönemdir. Bu da 1934'te toplanan "Sovyet Yazarlar Birliğı'nin Birinci Kongresi"nde toplumcu gerçekçiliğın ilkeleri saptanarak resmileştirilmesine neden olur (Çalık, 2016, s. 39). Bunun sonucu olarak, şairin toplumcu gerçekçiliğı esas alması, toplumun meselelerine eğilmesi ve işçi sınıfının sorunlarına gerçekçi bir bakış açısıyla odaklanması kaçınılmaz olur.

Müşfik, şiiirlerinde isteklerini dile getirdiğı için, bu durum "kızıl imparatorluk" adına bir tehlike idi. Onun yazdığı şiiirler her ne kadar birilerini rahatsız etmiş olsa da, o şiiirler daima vatanının sönmeyecek bir yıldızı vaziyetindedir.

Müşfik'in özgünlüğünün en mühim durumu onun özgünlüğündeki samimiyetidir. Bu samimiyet, onun hemen hemen tüm şiiirlerinde mevcuttur. O, çocukluk döneminde şahsi meseleleri konu edinerek yazdığı şiiirlerinde de, gençlik döneminde yazdığı emek, toplum ve hürriyet içerikli şiiirlerinde de samimidir. Onun bir diğeri önemli özelliğı, lirik tarza önem vermesidir. Onun şiiirleri, bir iletişim aracı görevi görür. Şiiirler, okurun gönlüne dostlaşır, bazen mahrem bazen de sevgi olur. Onun şiiirlerindeki üzüntü, onun hayatı ile ilişkilidir. Küçük yaşta yaşadığı kayıplar, onun kalbine derin etki eder ve doğaldır ki bu onun özgünlüğüne de tesir eder. Hem

halk şiirinin hem de klasik şiirin poetik biçimlerine daima hassasiyetle yaklaşır. Koşma, geraylı, mani, okşama, rubai, mesnevi, üçlük, dörtlük, beşlik, altılık, yedilik, sekizlik, terci-bend, terkip bend, müstezat vb. şiir kalıplarını şiirlerinde kullanır. Şair, batı şiirinin şiirsel biçimine de kayıtsız kalmaz, hatta sonetler yazar ve zaman zaman yeni poetik formlar oluşturarak edebiyata önem verdiğini ispat eder (Azizova, 2018, s. 10).

Mikail Müşfik'in kullandığı dil, İstanbul Türkçesi'nden farklı sayılmayacak özelliklere sahiptir. Bu durum, o dönemki Azerî sahası edebiyatı için şaşkınlıkla karşılanacak bir durum değildir. Dönemin mekteplerinde Türkiye Edebiyatı'ndan örnek metinler derslerde öğrencilere okutulur vaziyettedir. Hatta H. Cavid ve A. Cevad gibi isimlerin yanı sıra başka şairler de o dönem İstanbul Türkçesini kullanır hâldedirler (Akpınar, 1994, s. 355).

Mikail Müşfik, 20. yüzyılda şiir, çeviri ve çocuk edebiyatı ürünleri vererek Azerbaycan edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olur. Onun yazdığı eserler, Azerbaycan halkının savaş ve ekonomik kriz gibi karşı karşıya kaldığı zor durumlarda hislerine tercüman olur ve eserlerini milli unsurlarla bezeyerek Azerbaycan edebiyatının mihenk taşı olur. Onun şiirinde ekseriyetle modern şiir anlayışı hâkimdir. İnsanın öze dönüş isteğine teşvik, insanın kendisinin ve değerlerinin farkına varması zarurieti ve bu zorundallığı şiire aktarması, onun şiirinin poetikasıdır. Onun şiirlerinde soyuttan somuta bir geçiş, yani talebin zuhur etmesi arzusu vardır. Şiirlerinde, şekil ve muhteva açısından doğu-batı sentezi görülür. Çoğunlukla yerli nazım biçimlerini kullanır ancak bireyi ve onun karmaşalarını, değerlerini ve ortak duyguları felsefî bir boyutta ele alarak batı şiiri temasını yakalar. Bunun sonucu olarak Mikail Müşfik, modern Azerbaycan şiirinin gelişmesinde bayrağı taşıyan isimlerden biridir, birçok şair ondan etkilenir ve onlara örnek olur (Çalık, 2016, s. 41).

2.2. Sabahattin Ali'nin Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri

12 Şubat 1906'da Gümölcine/Bulgaristan'ın Eğridere köyünde dünyaya gelen Sabahattin Ali, Karadeniz menşeli Cihangirli piyade yüzbaşısı Ali Selahattin Bey ile Hüsniye Hanım'ın oğludur (Kolcu, 2015, s. 120).

Yazar, ilköğrenimini sırasıyla İstanbul, Çanakkale, İzmir ve Edremit'te tamamlar. Orta öğrenimine ise Balıkesir Muallim Mektebi'ne başlar, ancak nakledildiği İstanbul Muallim Mektebi'nde bitirir. Yozgat Ortaokulu'nda öğretmenlik görevinde bulunur. Daha sonra 1928'de Almanya'ya dil öğrenimi için gönderilir. Almanya'dan dönüşte Aydın ve Konya şehirlerinde öğretmenlik yapar (Karaca, 1993, s. 1).

Sabahattin Ali, komünistlik propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanır ve Aydın Cezaevi'ne konarak üç ay kadar tutuklu kalır. 1931'in eylülünde beraat eder. Beraat ettiği yıl Konya Ortaokulu Almanca öğretmenliğine atanır. "Gazi'yi ima ve telmihen tahkir etti" gerekçesiyle 1932 Aralık'ta yargılanır, tutuklanır ve 14 ay hapse mahkûm edilir. Konya'da ve Sinop cezaevlerinde yatar. 29 Ekim 1933'te Cumhuriyet'in 10. kuruluş yıldönümü hasebiyle çıkarılan aftan yararlanarak serbest bırakılır. Bir müddet işsiz bir şekilde hayatını idame ettirmeye çalışır. Daha sonra 1934'in eylülünde Milli Talim Terbiye'de ikinci mümeyyizliğe atanır. 1935'te Aliye Hanım ile evlenir ve ardından aynı yılın haziran ayında Maarif Vekâleti Neşriyat Müdürlüğü kalem şefliğine getirilir. 1937 yılında askere kabul edilir. Vatani görevini İstanbul ve Eskişehir'de tamamladıktan sonra Ankara Musiki Muallim Mektebi'ne Türkçe öğretmeni olarak atanır. Bu esnada kızı Filiz dünyaya gözlerini açar. Daha sonra Tercüme Barosu ve Türk Dili Kurumu'nda görev alır. 1944'te Nihal Atsız'la komünistlik suçlamasından dolayı mahkemelik olur. 1 Aralık 1945'te "Yeni Dünya" gazetesini Cami Baykurt ile çıkarmaya başlar ama o dönem yaşanan "Tan Olayı" esnasında matbaa tahrip edilir ve netice olarak dergi beşinci sayısında kapanmak zorunda kalır. 11 Aralık 1945'te bakanlık emrine alınan Sabahattin Ali, bir müddet sığra tekrar işsiz kalır. 1946 yılında Ankara'ya gider ve burada Aziz Nesin ile birlikte haftalık mizah dergisi olan "Marko Paşa"yı çıkarmaya başlar. Bu dergide yayımlanan yazı ve karikatürler sebebiyle birçok kez yargılanır. 2 Nisan 1948 günü Bulgaristan'dan yurtdışına çıkarken kendisine rehberlik eden Ali Ertekin tarafından öldürülür (Kolcu, 2015, s. 120).

"Toplumsal gerçekçilik akımının sanatkâr hikâyecisi, aynı zamanda halk şiiri geleneğini devam ettiren bir şairdir." (Enginün, 2016, s. 314)

Edebiyata şiirle selam veren Sabahattin Ali, ilk olarak öğrenciyken arkadaşlarıyla beraber çıkardığı okul gazetesinde öykü ve şiirleriyle ortaya çıkar.

Ardından, Balıkesir’de Orhan Şaik Gökyay’ın başında olduğu “Çağlayan” dergisinde 1925-1926 yıllarında şiir ve öykü üretmeye devam eder. 1927’de, Halit Fahri Ozansoy yönetimindeki “Servet-i Fünün”da, daha sonra Orhan Seyfi Orhon’un “Güneş”, Mehmet Emin Erişgil’in “Hayat” dergisinde şiirleri yayımlanır. 1928 güzünde “Meşale” dergisinin yedinci sayısında ilk öyküsü “Viyolonsel” yayımlanır. Bu yayımı, Ekim 1930’da “Resimli Ay”da çıkan “Bir Gemici Hikayesi”, Eylül 1930’da yayımlanan “Bir Orman Hikayesi” öyküleri takip eder ama şiir yazmaktan vazgeçmez. Nasıl ki, 1931-1934 yılları arasında yazıp yayımladığı şiirlerini 1934’te yayımlanan “Dağlar ve Rüzgâr” adlı kitabında toplar. Sabahattin Ali’nin basılmış yahut basılmamış bütün şiirlerini üç bölüme ayırmak mümkündür: 1-“Dağlar ve Rüzgar” 2-Kurbağanın Serenadı 3-“Öteki Şiirler” (Ali, 2019, s. 7) Bütün şiirleri, Atilla Özkırımlı’nın “Sabahattin Ali Bütün Şiirleri” adlı kitabında derlenmiştir.

Fikriyatı, zikriyatı ve ona yöneltile eleştirileri bir yana, Türk edebiyatının önemli öykü yazarı ve şairidir Sabahattin Ali. Öykü ve şiir alanındaki ilk denemelerinin 1925-1926 yıllarında Balıkesir’de çıkan “Irmak” dergisinde, ardından “Yedi Meşale”, “Her Şey”, “Yedigün”, “Oluş”, “Tan”, “Yeni Edebiyat”, “Yurt ve Dünya” gibi gazete ve dergilerde yayımlanmasını yanı sıra “Değirmen”, “Kağrı”, “Yeni Dünya” “Ses” ve “Sırça Köşk” adlarında 5 de öykü kitabı mevcuttur (Karaca, 1993, s. 1).

Toplumsal gerçekçilik akımının sanatkar hikayecisi olan Sabahattin Ali, halk şiiri geleneğini devam ettiren şiirle edebiyata başlar ama daha sonra hikayeye geçiş yapar. Edebiyat ve sanatın “bir nevi propaganda” olduğunu belirtir ve sanatın tek bir amacı olduğunu söyler: İnsanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek, insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmak. Ona göre sanatın görevi, Ziya Gökalp’in romandan maksadından çok farklı değildir. Sabahattin Ali’nin eserleri özensiz değildir ancak o sanatı “gaye değil, vasıta” olarak görür. Onun eserlerinde açık bir propaganda görülmez. Eserlerinde ekseriyetle köy ve kasabayı işler ama bunların yanı sıra aşkı da ele alır. Öğretmen, gazeteci ya da işçi olarak halkın içinde yaşayarak onların meselelerini dile getirir, yani toplumcu bir tutum sergileyerek halkın sesi olma çabası güder. Sabahattin Ali’nin eserlerinde kadın da önemli derecede bir yere sahiptir. Toplum şartlarına yenik düşen, güçsüz hisseden, çaresiz kalan kadınlara karşı acıma duygusu hisseder. Onun eserlerindeki kişiler, kaderine boyun eğmiş gölgenin çevre şartlarına bağlı olmak zorundadırlar. Sabahattin Ali’ye göre onların tek çıkış yolu,

ölümdür. Yazar, eserlerindeki kahramanların gidişatını, kendi isyanı ile harmanlar (Enginün, 2016, s. 314).

Sabahattin Ali'nin şiirlerini ve şiir fikriyatını, dönemin edebiyatının içeriğiyle ve özellikleriyle beraber ele almak daha doğru olur. Çünkü onun şiir yazması, aynı zamanda onun edebiyat hayatının da başlangıcıdır. O şiir yazmaya başladığında hececi şiir Edebiyatımıza hâkimdir. O dönemki Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı, “Cumhuriyet” altında kültür, ideoloji, edebiyat gibi alanlarda hem içerik hem de biçim manasında etkilenir. Milli Edebiyatçılar, bütünüyle dönemin düzeninin etkisi altında kalırlar. Nitekim memleketçi şairlerin yanı sıra, o dönem biçim ve içerik açısından yeni arayışlar içinde olanlar da vardır elbet. Bu bağlamda Sabahattin Ali, öz ve biçim olarak dönemin özelliklerini gösterir. O, hececi şiire dâhildir, ancak memleketçi edebiyattan ıraktır. Üslup olarak ise halk şiirinin tesirindedir. Sabahattin Ali, “Terkîb-i Bend” hariç tüm şiirlerini hece ölçüsü ile yazar. Onun şiirleri, biçim ve söyleyiş açısından halk şiirine arkadaştır. Divan şiirini, Tanzimat ile gelişen yeni şiiri ve halk şiirini iyi bilir, hatta hatmeder. Bunları iyi birleştirdiği görülür. “Ben” teması, onun şiirlerinin ana temasıdır. Aşk, yalnızlık, umutsuzluk, karamsarlık gibi temaları benimser Sabahattin Ali. Kentte yaşama sıkıntıları, insanların ilişkilerde/muhabbette gösterdikleri ikiyüzlülükler onu bunaltır. Bu bunaltı, Ali'yi dağlara sığınmaya sürükler. Ali'ye göre dağlar, hürriyetin simgesidir. Onun şiirlerinde hep bir olumsuz durum vardır. O şiirlerinde, umutsuzdur, karamsardır ve yalnızdır (Ali, 2019, s. 8-9-10). Sabahattin Ali'nin şiiri, yeryüzünde bin bir kötü yüzünü gördüğü insanın, karşılık alamadığı aşkının ve kafasını her kaldırdığı yerde gördüğü yalanın, kimseye güvenemediğinin ve bütün bunlardan kaçıp sığındığı “Ben”in belirtisidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SABAHATTİN ALİ VE MİKAİL MÜŞFİK'İN ŞİİRLERİNDE ÜSLUP, SANATLI SÖYLEYİŞ VE MUHTEVA

3.1. Üslup

Şiirin en önemli özelliklerinden biri olan üslup, muhtevanın derinlerine nüfuz edebilmek için önemlidir. Üslubun takındığı durum, şairin şiirindeki içerikleri oluşturmasında büyük etkindir.

3.1.1. Sabahattin Ali'nin Şiirlerinde Üslup

Sabahattin Ali'nin şiir yazmaya başladığı dönemde Edebiyatımızda hececi şiirin etkisi yüksektir. Bu edebiyatın çevresinde yerleşen ve ürün veren şairlerin de heceden etkilenmesi tabiidir. Bilakis özellikle 1923-1930 yıllarında Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in aruzda ısrarcı olmaları, Ercüment Behzat Lav'ın serbest şiir üzerine denemeleri de mevcuttur. Edebiyatın her devresinde milliyetçiliğin, gelenekçiliğin, dinin, yeni arayışların yahut eskiden kopamayışların temayülleri ortaya çıkar. Bu temayüllere sanatçılar/yazarlar, fikrî açıyla ya da kalbî istek ile dâhil olurlar. Bu bağlamda Sabahattin Ali, biçimde hececi şiire, söyleyişte de halk şiirinin tesirinde kalır.

Sabahattin Ali'nin 65 tane hece ölçüsüyle yazılmış şiiri vardır. O, bu şiirlerini ekseriyetle 7'li, 8'li, 11'li, 13'lü ve 14'lü hece ölçüleriyle yazar. Onun divan şiirine, Tanzimat sonrası gelişen yeni şiire ya da halk şiirine yatkınlığının, yatkınlıktan öte benimsemesinin bir somut örneği olarak yazmış olduğu bentleri, rubaileri, mukaddimeleri, mesnevileri ve şarkıları da vardır. O, şiirlerinde kafiye şeması olarak genellikle düz ve çapraz kafiyeyi kullanır. Şiirlerinde kafiye çeşitlerini ve redifleri kullandığını da görmek mümkündür.

3.1.2. Mikail Müşfik'in Şiirlerinde Üslup

20. yüzyılın başları, Azerbaycan edebiyatı için canlanma, kendi kişiliğini bulma arayışı içine girme dönemidir. 20. Yüzyılla Azerbaycan edebiyatı sosyal meseleleri gündeme getirerek modernleşmeye başlasa da divan şiiri gelenekleri Azerbaycan'da

tamamen yok olmaz. Hatta 20. Yüzyılın sonlarına kadar şairler bu geleneği devam ettirmeye çalışırlar (Çalık, 2016, s. 14). Kısacası, içerikte yeni arayışlar içinde yer edinmeye çalışılan edebiyat, biçimde eskiden kopamama eğilimi gösterir. İdeolojinin sanata yansıdığı dönemlerde, bu ayrılıklar sıklıkla görülür. Çünkü her aydının aynı fikre yahut aynı temaya ya da biçime sabit kalması beklenemez. Mikail Müşfik de bu bağlamda şiirlerinin ekseriyetini hece ölçüsüyle yazar. Bu onun, yeniye açık olduğunun ancak geçmişten kopmadığının bir kanıtıdır.

Mikail Müşfik'in 150 şiiri vardır. Bu şiirlerden 112 tanesini heceyle yazar. Heceyle yazdığı şiirlerinde 14'lü, 15'li, 12'li, 11'li, 10'lu, 8'li, 13'lü, 7'li ve 16'lı gibi çeşitli ölçüler görülür. Divan şiirinden kopamayışının bir diğer ispatına, manzum şeklinde yazmış olduğu masallar eklenebilir. Heceyle yazdığı şiirlerinde genellikle düz ve çaprazkafiye şemasını kullandığı görülür. Ayrıca, kafiye çeşitlerini kullandığı da göze çarpar.

3.2. Sabahattin Ali'nin ve Mikail müşfik'in Şiirlerinde Sanatlı Söyleyiş

3.2.1. Sanatlar

Edebiyatın cilvesi, edebî sanatlarda gizlenen anlamlarda saklıdır. Sanat, zahmetli bir iştir. Şeklinden içeriğine kadar yoğun işçilik ister. Bu bağlamda, muhtevaları incelemeyen evvel şiirlerdeki bazı edebî sanatlara göz atılmak istenmiştir.

3.2.2. Teşbih

“Sözü daha etkili bir duruma getirmek için, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir” (Dilçin, 2019, s. 405).

Sabahattin Ali'nin 1931'de yazdığı “Dağlar” şiirinin, “Başım dağ, saçlarım kardır/Deli rüzgârlarım vardır/ovalar bana çok dardır/benim memleketim dağlardır. (Ali, 2019, s. 31) dizelerinde başını dağlara ve saçlarını kara benzetmesinden dolayı teşbih sanatını kullandığı görülür. Şairin bu teşbihi, dönemin getirdiği sıkıntılara bir örnek teşkil eder. Onun fikirlerini hürce ifade edemeyişi, etse bile sıkı politikalar sebebiyle alaşağı edilmeye çalışılması, adeta şairin canına tak eder ve artık aradığı

huzuru, mutluluğu dağlarda, kır çiçeklerinin arasında yahut berraklığı temsil eden bembeyaz karın içinde bulduğunu hatırlatır.

Mikail Müşfik'in "Medeni Hücum" adlı şiirinin, "*Xezandır, xezandır/tebiet kişneyir yüyensiz at kibi/tebiet varlığı elinde oynadır/ruzgarlar qudurmuş, semalar esebe.*" (Müşfiq, 2016, s. 30) dizelerinde tabiatın sesi, at kişnemesine benzetilir. At sesi, şaha kalkmadan önceki haber veriş anlamına gelir ve şair burada dönemin siyasi otoritesinin harekete geçmekte olduğunu anlatır.

3.2.3. Teşhis

"Teşbih, insan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir" (Dilçin, 2019, s. 419).

Sabahattin Ali'nin 1933'te yazdığı "Bir Doğum Günü İçin" adlı şiirinin "*Göklerin yüzü güldü mü/dünyaya geldiğin zaman/azgın sular duruldu mu/dünyaya geldiğin zaman*" (Ali, 2019, s. 53) dizelerinde, göklerin yüzüne gülümseme kişileştirmesi yapıldığı görülür. Şair bu teşhisle insanoğlunun ve tabiatın birlikteliğini vurgular. İnsan dünyaya geldiğinde zaten tabiat vardı ve mesuliyet tabiata değil insana yüklenildi. Bu sebeple şair, yeryüzündeki dengenin insanla sağlanabildiğini dile getirir.

Mikail Müşfik'in "Daş Qartal" adlı şiirinin, "*evet, qaynağında aman bulmayan/zavallı insanlar üzüne durdu/ dereler, tepeler eyledi üsyan/bağırına zeherli bir gülle vurdu*" (Müşfiq, 2016, s. 43) dizelerinde, derelere ve tepelere isyan etme özelliği yüklenerek kişileştirme yapıldığı görülür. Burada Sabahattin Ali'deki gibi bir tabiat-insan birlikteliğinden söz etmek mümkündür. Tabiata insan eli değdikçe, tabiat kendini isyanın eşiğinde bulur. İnsan dengeyi bozmaya yönelik harekete girdikçe her zaman karşısında tabiatı bulacaktır.

3.2.4. Tezad

"İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir" (Dilçin, 2019, s. 449).

Sabahattin Ali'nin 1932'de yazdığı "Çocuklar Gibi" adlı şiirinin "*Bazı nur içinde, bazı sisteydim/bazı beni seven bir göğüsteydim/kâh el üstündeydim, kâh hapisteydim/her yere sokulan bir rüzgar gibi*"(Ali, 2019, s. 54) dizelerinde, hayatının

özetini tezatlık teşkil eden örneklerle verir. Yazarlık serüveni boyunca ürettiği eserlerle bazen övgü alan ancak çoğu zaman yergiye uğrayan şair, çalkantılı hayatını bu dizelerde dile getirir. Fikirlerini yahut taleplerini şiirleriyle dile getirirken, sanat icra etmenin verdiği haklı gururla, kendisini el üstünde hisseden şair, görüşlerinin ucunun bir yere değdiği gerekçesiyle de bir yandan esarete maruz bırakılır.

Mikail Müşfik'in " Qedim Karvan" adlı şiirinin "Gündüzler çekilmiş, geceler çökmüş/buludlar qoynunda sanki bir gümüş/derili qanğuru yavrusudur ay/işte yol ucundan çıxdı bir alay" (Müşfiq, 2016, s. 88) dizelerinde gece ve gündüz zıtlığı kullanılmış. Gündüzün ve gecenin ortadan kaybolması aydı dize içerisinde verilir ve hayatın insan eliyle talan edilmesine vurgu yapılır.

3.2.5. İstifham

Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacı gütmeyen, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir. Türlü varlıklar ve olaylar karşısında duyulan şaşkınlık, hayranlık gibi durumlarda da bu yola başvurulur. Herhangi bir duygu, düşünce ve kavram üzerine dikkati çekmek ya da dikkati sürekli olarak bunlar üzerinde tutmak da yinelenen soru adlarıyla sağlanır (Dilçin, 2019, s. 456).

Sabahattin Ali'nin 1933'te yazdığı "İstek" adlı şiirinin, "Yanıyor beynimin kanı/bilmem nerelere gitsem/içime sığmayan canı/hangi rüzgâra eş etsem"(Ali, 2019, s. 33) dizelerinde istifham sanatı görülür. Şairin içinde bulunduğu duruma cevap bulma çabası göze çarpar. Ona karşı gelen sıkıntılarla, olumsuzluklarla baş edememe kaygısı, onu uzak diyarlara, sessizliğin ve huzurun hâkim olduğu yerlere gitme isteğine sürükler.

Mikail Müşfik'in "Dağlar" adlı şiirinin, "Siz ki bir-birinizden ayrılmayan eşdiniz/sinenize ayrılık dağı çekildi, dağlar/aya, hanki celladın pencesine keçdiniz/niçin böyle qeddiniz sındı, büküldü, dağlar?" (Müşfiq, 2016, s. 29) dizelerinde şairin dağ ile muhabbete girdiği görülür. Dağların bile yaşanan olaylar karşısında utanmaya başladıklarını anlatmaya çalışan şair, onlara soru sorarak cevap almayı bekler. Dağlara soru sormasının nedeni de her şeye şahit olduklarını düşünmekten ileri gelir.

3.3. MUHTEVA

Bir yazarın ya da karşılaştırmalı çalışılan eserlerin muhteva açısından incelenmesi, hem sanatçının edebi kişiliğine anlamak adına hem de şiirlerini besleyen temel öğeleri ayırt edebilmek adına önemlidir.

3.3.1. Dönemin Baskıları

Edebiyat ve sanat, şekillendiği kültürün içinde yön almaya maruz kalır. Bu, bazen bir maruz olma kaygısı gibi gözüke de özellikle milli bilince sahip sanatçılar için avantajlı bir durum haline gelir. Siyasi otoritenin halka baskı yaptığı dönemlerde aydınlar, halkın sesi olma özelliğiyle ön plana çıkarlar ve bu özelliklerini eserlerine işlerler. Bu işleyiş okuyucuya ayrıca dönem hakkında bilgi de verir.

*“Şehirler bana bir tuzak;
İnsan sohbetleri yasak;
Uzak olun benden, uzak,
Benim meskenim dağlardır.”* (Ali, 2019, s. 31)

Sabahattin Ali'nin “Dağlar” adlı şiirinden alınan yukarıdaki kıtaya bağlı olarak, insanlar normalde medeniyetin getirisi olarak şehirlerde yaşamayı tercih eder. Ancak Sabahattin Ali'nin bu dizelerinde, dönemin getirdiği sıkıntılardan dolayı şairin artık sığınmak istediği yer dağlardır. *Dağ ve su, Kırgız Türkleri için çok büyük önem arz eder. Bu yüzden yılın bir döneminde mutlaka yüksek dağlarda yaylaya çıkan göçmen Kırgızların sayısı halen de azımsanmayacak oranlardadır. Bu nedenle Kırgızlar Tanrı'nın kendilerine Issık Göl çevresi ile Tanrı Dağlarının etrafında yer vermiş olmasını bir lütf olarak görürler. Buna bağlı olarak Manas destanında Manas Batır halkına dua ederken: “annesini su Kırgız'ın, atasını dağ Kırgız'ın” şeklinde söylediği sözler anlattıklarımızı açıklar mahiyettedir* (Kapağan, 2015, s. 29). Türklerde dağ, önemli ve kutsî bir yere sahiptir. İnsanlar dertlerini anmak ve anlatmak için dağı mesken tutar. Mitolojide de dağ, göğe yakın olup Tanrı'ya ulaşılabilirliği kolaylaştırmasından dolayı kült olarak tanımlanır.

İnsan sohbetlerinin yasak olduğu, dönemin getirdiği sıkıntılara bir diğer örnektir. Üç kişinin bile yan yana gelip sohbet halinde olmasına yasak konulmasını

şair üstü kapalı bir biçimde dile getirir. Bu üstü kapalı anlatım, aslında sansüre varacak kadar katı bir kısıtlamanın olduğuna delildir.

*“Seherler uyur-uymaz üfugler bir xoş renge,
Tıxanır qulağımız sinirli bir ahenge,
O zaman xeyalımız düdükler coşmuş sanır.*

*Boruların ağzından qaçıb uzaqlaşınca,
Süretli dalğalarla siz bize yaxlaşınca,
İçimize heyatın cilveleri saçılır.*

*Bezen tebessümlerle cilveler bulursunuz,
Bezen tutqun gözlerin şahidi olursunuz
Ey düdük sedaları! Ey düdük sedaları!”* (Müşfiq, 2016, s. 6)

Mikail Müşfik’in “Düdük Sedaları” adlı şiiri, dönemde yaşanan baskılara ve bu baskıların insanlar üzerindeki etkilerine belge niteliği taşır. Bu dönemde insanlar sokağa çıkmaktan korkar haldedirler. Hemen hemen her evin başına bir bekçinin dikildiği bir dönemdir. Bu sebeple insanlar düdük sesleriyle irkilirler. Sabahın ilk ışıklarının ve gecenin ilk zifiriliğinin ardından sokaklarda işitilen düdük sesleri, memlekette bir yasağın olduğuna kanıttır. İnsanlar o düdük sesi duyunca hayallerinin karardığını görürler. Hayalin perdelerini düdük sesi kapatır adeta. Düdük sesleri huzuru bozar ve herkesi telaşlandırır. Ancak düdük seslerinin kesilmesinin ardından insanlar yine hayallerine döner, hayatın güzellikleriyle soyut da olsa baş başa kalırlar.

Şair, bu baskının ve yasağın olduğu ortamda insanları da gözlemler. Bazı insanlar düdük seslerine aldırış etmeden tebessüm halindedirler, bazıları da tutkun gözlerle karamsarlığın ve hayal kırıklıklarının eşliğindedir. Hâl ne olursa olsun insan, bir şekilde hayatını ve umutlarını idame ettirmeye çalışır.

3.3.2. Umut

Şairin ruh halinin eserlerine yansımaları kadar doğal bir olay yoktur. Dönem baskısı yahut bireysel sıkıntılardan dolayı insan hep gönlünde umut barındırır.

Sabahattin Ali ve Mikail Müşfik, bu umutlarını eserlerine bireysellikten uzak, tamamen yanındakini düşünme endişesiyle yer verirler.

*“Bir gün kadrım bilinirse,
İsmim ağza alınrsa,
Yerim soran bulunursa:
Benim meskenim dağlardır.”* (Ali, 2019, s. 31)

Sabahattin Ali'nin “Dağlar” şiirindeki bu dizelerinde umut kavramını görmek mümkündür. Adeta başına gelecekleri öngörür şair. O dönemin rejiminde adının silineceğinden emin ancak umudunu yitirmez. Zaman sonra şairin değeri anlaşılacaktır ve bir gün şair gibi düşünen gençler yeniden bağımsızlığı alıp onun ismini yaşatacaklardır.

Mikail Müşfik ise “Bextiyar” adlı şiirinde, sabahları erken kalkıp işe koyulan, ekmek peşinde usanmaksızın çalışan emektar insanların, geleceğe dair büyük umut besledikleri vurgulanır. Kuşkusuz bu umut, beraberinde bir devlet için hürriyeti, yenileşmeyi de getirecektir.

*“Sıyrılıb keçmişin buludlarından,
Müjdeler getirir böyük yarından,
Yarıb güneş kimi qaranlıqları,
Söküp şefeş kimi dumanlıqları,
Özünden alısan, özünden yanan,
Her sabah hamıdan erken oyanan,
İş başına qoşan ne bextiyardır!”* (Müşfiq, 2016, s. 131-132)

Geçmişten kurtulup geleceğe ulaşmada dair büyük bir umut taşır şair. Umudun içeriğini vatani, milleti için çalışan, uğraşan ve emek veren insan ile doldurur. Muntazam çalışan bir insan için, yarınlar asla karanlık olamaz. Bir ülke, emek sarf eden insanıyla muasır bir seviyeye erişebilir. Şair de bu umudu gönlünden düşürmez.

3.3.3. Ölüm

“Ölüm, her yerde uyanıktır.” (Özel, 2017, s. 146) der şair İsmet Özel “Mazot” adlı şiirinde. Ölüm, insanın bu hayattaki tek gerçeğidir. Edebiyatta ölüm temi, bazen

bir kurtuluş bazen de son çare olarak vücut bulur. Şairler, mücadele ettikleri değerler uğruna kendilerini ölüme en yakıştıranlardır belki de. Özellikle Sabahattin Ali ve Mikail Müşfik gibi milli şuuru yakasından eksiltmeyen sanatçılar, ölümü vatanlarına bir borç bilirlir.

*“Bir servi dedi ki bana:
Rahat benim altımdadır.
Başını vurma dört yana,
Rahat benim altımdadır.”* (Ali, 2019, s. 32)

Sabahattin Ali'nin “Servi” adlı şiirinde, bir servinin ona bahsettikleri görülür. Bu bahiste servi şaire, yeryüzünde kederlenip tasalanmaya mahal olmadığını, rahatın ve huzurun olduğu mekânın kendi altı, yani mezar olduğunu söyler. Klasik edebiyatımızda servi temi sık sık kullanılır. Edebiyatımızda ve kültürümüzde servi ağacı, bir olmanın ve doğumdan ölüme bir hayatı tasvir etmenin simgesi olarak gösterilir. Bu bağlamda şair yaşadığı sıkıntılardan kurtulmanın yolunu servi ile sohbetinin neticesinde mezarda, yani ölümden bulur.

*“Allahım!... İşte bugün,
Şu zavallı ömrümün
En matemli bir günü.*

*Elim böğrümde kaldım,
Ben bugün haber aldım:
Babamın öldüğünü.*

*Bitti hayatın tadı,
Bu haber bırakmadı,
Dudağımda tebessüm.”* (Ali, 2019, s. 87)

Sabahattin Ali, “Babam İçin” adlı şiirinde, ölümün kendisine verdiği hisleri anlatır. Hayatının en hüznünlü günün babasını kaybettiği an yaşar. İnsan babasını kaybederse, dayandığı en büyük dağı kaybetmiş olur. Şair, bunun hüznünü çok dersin yaşar ve ölüm babasına geldiğinde o da hayattan artık zevk alamaz hale gelir.

*“İnsanoğlu – ezelden o sine dağlayandı,
Yoxsa onun xenceri köksünüze dayandı?!
Başınıza kül oldu, könlünüz oda yandı,
Onda ki, yerinizde raylar çekildi, dağlar!”* (Müşfiq, 2016, s. 30)

Mikail Müşfik ise “Dağlar” adlı şiirinde, ölüm temasını dağ ile birleştirek ele alır. Onun için dağ, insanoğlunun yollar yaparak bozduğu bir dert yanma aracıdır. Bu şiirde de görüldüğu üzere dağ, insanın başı sıkıştığında derdine çare aradığı bir yerdir. Ancak insan ezelden beri, o yeri yerle bir etmeye kararlıdır. Yani dağın ölümü, insanın da ölümüdür nihayetinde. Tabiat ile insanın bir ilişki içerisinde olduğunu çoğu şiirinde vurgulayan şair, bu şiirinde de insanın tabiata zararından bahseder. Dağ, Türk mitolojisinde de ayrı bir öneme sahiptir.

Dağ költü, insanın her zaman bir sığınağı olmuştur. Mitolojide dağ, heybetinden ve göğe, yani Tanrı’ya yakınlığından dolayı költ olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda şair, dağın heybetinin insanlara zarar verdiğini düşünönlere bir serzeniş gösterir adeta. Oysaki dağ, heybetiyle insanlara huzur veren bir mekândır.

3.3.4. Aşk

Hayatın mücadelesi ne kadar ağır ve çetin olursa olsun, insanın sahip olduğu bir aşk, o mücadeleye karşı dik durabilmenin bir sebebidir. Her ne kadar bu durum bazen sevgiliye kavuşamamayla neticelense de gönöldeki aşk her zaman insanı diri tutan bir nedendir.

*“Çiçekler açılmaz oldu,
Pınarlar içilmez oldu,
Yâr bize bir gülmez oldu,
Böyleymiş kara yazımız.”* (Ali, 2019, s. 50)

Sabahattin Ali’nin “Kara Yazı” adlı şiirinde, sevgiliden ayrılmasının ardından oluşan hâller görülür. Tabiatla ilişkilendirilerek kadere bağlanılan bu hâller içerisinde, çiçeklerin açmayacağı deyişiyile baharın sonlandığına işaret edilir. Yani sevgili gideli beri, çiçekler gün yüzü görmez olmaya başlar. Aynı şekilde pınarların içilmez olduğu

deyişiyile de dağlardan akarak gelen suların artık içilmemesinin sebebi sevgilinin gidişine bağlanır. Temiz ve saf özelliğiyle bilinen su, ayrılışın ardından berraklığını kaybetmeye başlar. Yârin artık sevdiğine gülmemesi, bütün bu musibetleri beraberinde getirir. Şair, öyle bir sevmiştir ki, dünya üzerindeki tüm somut varlıkları aşkıyla özdeşleştirir. Sonuç olarak kadere boyun eğen şair, gönlündeki ve etrafındaki tabiatıyla suskunluğa ve sükûnete yelken açmaya başlar.

*“Sen güldüyün zaman bu şad günümde
Açılır qarşında, canlanır bahar.
Bazen başucumda, bazen önümde
Şimşeklerin çaxar, sularım axar.”* (Müşfiq, 2016, s. 177)

Mikail Müşfik de aşk temalı şiirlerinde genellikle Dilber Hanım’ı betimler. Ona olan aşkını anlattığı şiirleri: “Senin Gözlerin”, “Senin Gülüşlerin”, “Sen ve Men”, “Küsmem”, “Sene Qurban”, “Seninçün”, “Dilber”, “Ona”, “Söyle”, “Düşdü”, “Ürek”, “Qurban”, “İşidir”, “Kimidir”, “Sevirem”, “Oxu”dur.

Yukarıda bir kıtası alıntılanan “Senin Gülüşlerin” adlı şiirinde şair, sevdiğinin gülüşüyle tezahür eden bazı durumları anlatır. Sabahattin Ali’nin aksine o, sevdiğinin gülümsemesiyle meydana gelen durumları gözler önüne serer. Baharın gelişi, suların akışı hep sevgilinin tebessümü ile olur. Sabahattin Ali’de sevgilinin gidişiyile duran tabiat, Mikail Müşfik’te sevgiliyle hareket etmeye başlar. Bu hareketin tamamını sevgilinin tebessümü oluşturur. Ayrıca Müşfik’in bu sevgisi, tabiatın canlanmasına vesile olduğu için onda bir yaşama memnuniyeti hissi oluşturur. Tabiat, sevgilinin tebessümüyle canlandıkça, şair için yaşamak da aynı orantıda canlanır.

*“Ne güzel süzülür qara gözlerin,
Eceba, onları süzmek vaxtı mı?
Duruşun menalı, baxışın derin,
Men bu derinlikde buldum baxtı mı.”*(Müşfiq, 2016, s. 175)

Mikail Müşfik’in bir diğer aşk temalı “Senin Gözlerin” adlı şiirinde de sevgilinin bakışlarında bahtını gördüğünü belirtir. Sevgilinin bakışı, şair için derin anlamlara bürünür. Sevgilini siyah gözlerinde kaybolan şair, geleceğine dair derinliklerinin izlerini de sürer.

3.3.5. Kaçış

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. Bu durum sürekli iletişim halinde olan, paylaşım içerisinde olan insanın özel varlık alanı gerçeğini yadsıyamaz. (Çalık, 2016, s. 103) Özel varlık alanı, sanatçılarda uzaklaşma ve derdini dökme mekânı oluşturma olarak karşımıza çıkar. Bıkkınlık ya da derdini artık anlatacak bir muhatap bulamamak, insanı kaçmaya ve uzaklaşmaya iten en etkili nedenlerin başında gelir.

*“Yanıyor beynimin kanı,
Bilmem nerelere gitsem?
İçime sığmayan canı
Hangi rüzgâra eş etsem?”* (Ali, 2019, s. 33)

Sabahattin Ali'nin “İstek” adlı şiirinin bu dizelerinde, şairin yaşadığı sıkıntıların ve sevdiğine duyduğu özlemin bir dışa vurumu olarak kaçmak istediği görülür. Şiirin adıyla benzerlik taşıyan bu istek, bir yerlere kendini atmanın belirtisi olarak karşımıza çıkar. Edebiyat tarihinde yazarların/şairlerin kaçış duygusu içine girdikleri sık sık görülür. İster dönem baskısı olsun ister bir sevdaya kavuşamamanın neticesi olsun, her hâlde bir kaçma, uzaklaşma isteği can atar. Edebiyatımızda, özellikle Tanzimat sonrasında, bu durum yurt dışına kaçma isteğiyle ortaya çıkmıştır. Sanatçıların yenilik arayışı içinde olma istekleri, dönemin iktidarının sansür uygulamalarıyla kesilmeye çalışılmıştır. Bu durum neticesinde sanatçılarda, Yeni Zelanda'ya kaçmak hevesi doğmuştur. Ancak oraya ulaşamayınca soluğu Manisa'da almaları da trajikomik bir durum olmuştur. Bu kaçış daha çok Avrupaî tarzdadır ve bu sebeple yerli motiflerin görülmesi olanaksızdır.

Ancak Sabahattin Ali, kaçış isteğini başka bir ülke ile nihayete erdirmek istemez. Onun kaçışı, kendi yurdunun sınırları içerisinde bir yalnızlık ülkesidir.

*“Akşam sular karardı mı?
Bir dağa versem ardımı,
İçimi yakan derdimi
Sağır göklere anlatsam...”* (Ali, 2019, s. 33)

Aynı şiirin devamındaki bu dizelerde şairin yine dağa kaçma isteği görülür. Onun çoğu şiirlerinin sonlandığı yerler dağdır, tabiattır. Bu şiirinde de sırtını dağa

vererek gücünü almak istediği görülür. Dağ, Türklerde mühim yer tutar. Mitolojide de bir kült olarak var olan dağ, insanın soluk aldığı yer olarak karşımıza çıkar. Bu mekân, Sabahattin Ali'nin yerli bir hayal kapasitesine sahip olduğunu gösterir.

*“Qapıldım bu yerde eylencelere,
Anlamış her ırmaq, bilmiş her dere,
Ya dalıb diqqetle düşüncelere,
Ya ilham aldığım yerdir bu yerler!”* (Müşfik, 2016, s. 40)

Mikail Müşfik, “Gezdiyim Yerler” adlı şiirinde, sıkıntının içindeyken huzur olarak kaçtığı yerleri tabiat olarak niteler. Dağ ve tabiat, onun için ilhamı çağıran bir objedir. Durdini de tabiatı arar, sefasını da tabiatı sürer. Sabahattin Ali gibi o da son durak olarak tabiatı/dağı görür. Doğanın huzur veren havası, insanın yaşama zevkini artırır ona göre. İnsan her ne duygu tadacaksa, bunu mutlaka tabiatla özdeşleştirmelidir. Mikail Müşfik de bir kaçış temi olarak yerli motif olan dağı kullanır.

3.3.6. Karamsarlık

İnsanın kendi dünyasına çekilme ve siyah bulutlar tepesine alma hâli, hayatında sırtladığı büyük sorumluluklar kaynaklı oluşabilir. Fikrini inandıracak kimse bulamayan yahut dönemin baskılarından bıkkınlaşan insan, karamsar bir havaya girmekten kendini alıkoyamaz ve bu havayı şiirinde aksettirir.

*“İnmiş sırtıma ömrün,
İnsafsız bir kırbaçı.
Gördüm başımda bugün:
Beyazlaşan ilk saçı.”* (Ali, 2019, s. 86)

Sabahattin Ali'nin “İlk Beyaz Saç” adlı şiirinin bu düzelerinde, şairin genç yaşta başında gördüğü beyaz saç üzerine karamsarlığa düştüğü görülür. Aslında bu, yaşadığı acıların bir belirtisi olarak ortaya çıkar. İnsan kederlendikçe tenini yıpratandır. Karamsarlık içine giren insan, ömrün üzerine bir kırbaç gibi gelmesiyle sarsılır ve artık hiçbir şeyin diri olmadığına beyaz saç ile kanaat getirir.

*“Biraz kalender olmak:
İşte hayatın ilmi.
Âlemde heder olmak
Pek tabii değil mi?..”* (Ali, 2019, s. 86)

Aynı şiirin devamında şair, genç yaşta başında ak görmenin ardından hayatın ilminin kalender olmak olduğunu belirtir. Huzursuzluktan uzaklaşmak isteyip genç yaşa rağmen kalender olmaya sığınmak istemesi e hayatın sırrını orada bulması, şairin aynı zamanda genç yaşta hem tasavvufa yatkın olduğunu hem de olgun düşüncelere sahip olduğunu gösterir.

*“Ey insan! O yazıq, o tökdüyün qan
Deyilmidir senden, deyilmidir can?!
O alçaq işleri duyduqca vicdan,
İnsanın heyata qalmır hevesi”* (Çalık, 2016, s. 89)

Mikail Müşfik’in “Matem Nağmesi” adlı şiirinde görülen karamsarlık, daha çok insanın yol açtığı savaşlardan dolayı dökülen kanların yol açtığı karamsarlıktır. İnsanların birbirini öldürmesi ve savaşlar neticesinde ortaya çıkan ahlakî çöküşler, şairi büyük bir karamsarlığa girmesine, hayattan artık umudunun kalmamasına ve yaşama hevesinin çürümesine sebebiyet verir.

3.3.7. Yaşama Sevinci

Hayatının bir döneminde karamsarlığa giren insanın başka bir döneminde gönlünü hayat sevinciyle doldurması, onun duygularının sürekli değişim içinde olduğunu değil, bir yerden hayatın ipini yakalama hevesini söndürmediği anlamına gelir. Şairler, yaşamın akmaya devam eden pınarlarını keşfetmekle yükümlü bireylerdir.

*“Ah, men gündən-güne bu gözelleşən
İşıqlı dünyadan nece el çekim?
Bu yerle çarpışan, göyle elleşən
Dostdan, aşınadan nece el çekim?”*

Hayat dedikleri bu keşmekeşden,

*Qelbimde, qanımda yanan ateşden,
Geceden, gündüzden, aydan, güneşden,
Bu engin fezadan nece el çekim?*

*Mehriban sevgilim qarşımda durdu,
Yene şairliyim başıma vurdu,
Menden mecnun könül meraqla sordu:
-Bu saçı leyladan nece el çekim?" (Müşfiq, 2016, s. 130)*

Mikail Müşfik'in "Heyat Sevgisi" şiirinde, şairin hayata bağlı kalmak istemesinin nedenleri bulunabilir. Şair burada, hayatta yaşadığı en mutlu, en değerli anları kaybetme korkusunu dile getirir. En mutlu zamanlarından dile getirdiği bu duygular, yaşadığı anın ne kadar değerli olduğunun da kanıtıdır. Ömrün süresini uzatmaktan ziyade, hayatın güzelliklerinden kopma ihtimalidir onu endişelendiren. Şairin burada bahsettiği ışıklı dünya, Azerbaycan Türklerinin hayal ettiği Sovyet döneminde kurdukları hürriyet muhtevalı dünyadır.

*"Men çelik ürekli bir gencim,
Dilden-dile düşmüş hekayetim var.
Heyat neşesile titreyir içim,
Parlaq geleceyim, nehayetim var." (Müşfiq, 2016, s. 44)*

Mikail Müşfik, bir diğer şiiri "Yeni Genc" adlı şiirinde, gençliğin içinde barınan yaşama sevincinden bahseder. Genç insanın yüreği, güçlü ve umut doludur. Hayata daima neşeli bir üslup ve parlak bir zihinle yelken açar. Buradaki genç tasviri, ülkesinin gençlerine de bir mesaj niteliğindedir. Şair kendini daima genç hisseder ve bu nedenle hem kendi istikbali hem ülkesinin akıbeti adına geleceğe umut dolu bakar. Kendisinde duyduğu bu duyguları vatanının gençlerinin de hissetmesini ister.

*"Bende hiç tükenmez bir hayat vardı,
Kırlara yayılan ilkbahar gibi.
Kalbim her dakika hızla çarpardı,
Göğsümün içinde ateş var gibi." (Ali, 2019, s. 54)*

Sabahattin Ali'nin çoğu şiirinde karamsarlık göze çarpar. “Çocuklar Gibi” adlı şiirinde de karamsarlığa düşmeden evvelki yaşama sevincinden bahseder. Dönemde yaşadığı sıkıntılar, onu büyük bir karanlığa iter. Öyle bir karanlık ki, şairin gönlünde artık yaşama hevesinden eser kalmaz. Savunduğu fikirlerin gönlünde yarattığı ateş, ona heyecan verir ama bu fikirlerin muhatabını bulamayınca ateşin söndüğünü, gönlündeki ilkbaharın yaprak döktüğünü ifade eder.

*“Şimdi şiir bence senin yüzündür,
Şimdi benim tahtım senin dizindir,
Sevgilim, saadet ikimizindir,
Göklerden gelen bir yadigâr gibi.”* (Ali, 2019, s. 55)

Aynı şiirin diğer dizelerinde şair, şimdiki zamana döner ve artık tek ümidin sevgilide olduğunu vurgular. Yaşadığı hayal kırıklıkları onu karamsarlığa sürüklese de o, sevgilinin yüzünde saadeti bulur, şiirini ona adar ve gönlünde yeni bir yaşama sevgisinin kıvılcımlarını berkitir.

3.3.8. Kullandıkları Kişi Adları

Şiirin bir diğer konusu da kullanılan kişi adlarıdır. Sanatçıların eserlerinde yer verdikleri isimler, genel olarak kendi hayatlarına tesir etmiş isimlerden oluşmaktadır.

*“Ulviye nuruyla bizleri besle
Uğrunda ölelim biz de hevesle;
“Sabah”ın kalbi bu taze “nefes”le
Beraber kaynıyor ya Abdülkadir...”* (Ali, 2019, s. 95)

Sabahattin Ali “Nefes” adlı şiirini, Kadiriye tarikatının kurucusu olan mutasavvıf Abdülkadir Geylani'ye atfeder. Şiirinde tasavvufi bir isme ve duygulara yer veren şair, Abdülkadir Geylani'nin yüksek dini vecibelere sahip olduğunu ve bu vecibelerin insanlara huzur vereceğini dile getirir. Şairin şiirinde görülen bu tasavvufi üslûp, kendisinin vakıf olduğu bir dini düşünüş ve duyuş tarzını da ispatlar. İnsanın ruhunun ancak tasavvuf ehli bir âlimin nuruyla besleneceğine inanır.

*“Dağlarda, daşlarda bir qartal kimi
Sarpdı yorulmadan qanadın senin!”*

Tufanda çarpışan bir sandal kimi
Keçdi cebhelerde hayatın senin!” (Müşfik, 2016, s. 171)

Mikail Müşfik de “N.Ostrovski Üçün” adlı şiirini, Sovyet yazar Aleksandr Nikolay Ostrovski için yazar. Ostrovski, bir dramaturgdur. 1823 doğumlu olan yazar, Rus Halk Tiyatrosu’nun kurucudur. Tiyatroya dair pek çok eser vermiştir. Aynı zamanda Ostrovski, işçi sınıfını temsil eden Kızıl Ordu içerisinde yer almış ve savaşmıştır. Müşfik’in işçi sınıfını övdüğüne dair şiirlerinin var olduğu bilinmektedir ve bu sebeple şiirinde Ostrovski’yi övmesi olağandır. Ostrovski’nin savaşlarda cesurca çarpışması, ön safta yer alması; Müşfik için ayrı bir cesaret örneğidir ve Müşfik için bu durum şiir yazılacak kadar göz ardı edilemeyecek bir vaziyettir. Ayrıca Müşfik’in halk tiyatrosuna olan ilgisi de onu Ostrovski ile tanıştıır.

“Anasız, babasız Ofelya kimi
Saçları perişan bir kızdır eşqim.
Saçları buludlu semalarında
Titreyen bir qerib ulduzdur eşqim!

Heyata baxmamış gülümser kimi,
Her bir hadiseden bixeber kimi.
Yad ellerde qalan yetimler kimi,
Başı belalıdır, yalnızdır eşqim.” (Müşfik, 2016, s. 41)

Mikail Müşfik’in bir diğer “Eşqim” adlı şiirinde sevgilisi için kullandığı “Ofelya” ismi, Shakespeare’nin Hamlet’indeki bir karakterin ismidir. Eserde Ofelya Hamlet’e aşık olur ama aşkına karşılık bulamadığı için intihar eder. Bu intiharın bir diğer sebebi de Ofelya’nın annesinin ve babasının ölümüdür. Bu durum neticesiyle Ofelya, durgun ve yalnız bir karakterdir. Şair de burada sevgilisinin vaziyetini Hamlet’teki Ofelya gibi yalnız ve yetim olarak tasvir eder.

“Dinle, qelbimde, Süleyman Rüstem,
Sene dair kiçicik bir neğmem,
Kiçicik – dağ kimi bir dalğam var,
Bir denizdir ki, o dalğam çağlar...
Haydı, Rüstem, çıxalım gel yarışa,

*Çıxalım mövzu üçün axtarışa!
Aleme velvele salmaq lazım!
Çapar atlar kimi çapmaqda heyat,
Bize keçmekde bu dövran, bu heyhat...
Yataraq uyuqya dalsan bir de,
Bizi varlıq qoyacaqdır geride.” (Müşfik, 2016, s. 80)*

Mikail Müşfik, “Rüsteme” adlı şiirinde, dönemin büyük şair ve tiyatro yazarlarından biri olan Süleyman Rüstem’den bahseder. Bir ülke için var olmayı sürdürebilmek, aydınlarının üreteceği fikirler ve bu fikirlerin vatani götürüleceği idealler doğrultusunda gerçekleşir. Sanatçı, vatani için bir olursa, ele ele verirse, aynı davanın hükmüne kanaat getirirlerse, o zaman ülke istenilen huzura ve feraha kavuşabilir. Müşfik de bunun farkında olarak Süleyman Rüstem’den vatani için ortak hareket etmeyi yeğler, böylece seslerinin daha gür çıkabileceğini savunur.

3.3.9. Doğa

Tabiat, hayatın güzelliklerini görmek için yaratıcı tarafından verilmiş en güzel somut olgudur. İnsanoğlu bu olguyu bazen bir kaçış yeri olarak, bazen de hayatın sırlarını araştırma ve hayatı tazeleme gayesi olarak görürler.

*“Başım dağ, saçlarım kardır,
Deli rüzgârlarım vardır,
Ovalar bana çok dardır,
Benim meskenim dağlardır.” (Ali, 2019, s. 31)*

Sabahattin Ali, “Dağlar” adlı şiirinde, doğanın ona bahsettiği objelerin onun hayatına yansımalarını görürüz. Dönemin baskılarından, fikirlerini özgür bir şekilde ifade edemeyişinden, etse bile muhatap bulamayacağından kaygılanan ve etkilenen yazar, başının dağ oluşuyla yalnızlığını, saçlarının kar oluşuyla yorulduğunu ifade ederek, artık dağlarda, tabiatta aradığı huzuru bulacağına kanaat getirir. İnsan yalnızlaştıkça uzaklaşmak ister. Bu uzaklaşış, beraberinde kaçış getirir ve doğal olarak kaçışın sonucu ıssız ve huzur veren mekânlarla noktalanır. Dağ ve tabiat, Türk mitolojisi ve kültürü için güzelliğin, kutsiyetin, inancın ve hem sevgiliyi tasvir etmede hem de bireyin yalnızlaşmadaki durumunda önemli bir rol oynar.

*“Her seher, her axşam, her axşam, her seher
Çox zaman serseri külekler bixeber
Bir yaxın dost kimi qapımı döyerler,
Külekler, külekler, bestekar külekler,
Dünyanı dolaşan baxtiyar külekler!*

*Ey çığlın külekler, neşeniz daşarken,
Bağların şehinden mey sorub coşarken,
Nalqıran dağları atlayıb aşarken,
Meni de alınız, uçayım dağlara,
Könlümde ne varsa, açayım dağlara!”* (Müşfik, 2016, s. 34-35)

Mikail Müşfik’te de doğa, pek çok şiirinde görülür. “Külekler” adlı şiirinde, - külek rüzgâr anlamına gelmektedir- şair kendi psikolojik durumunu anlatır. Rüzgârın sesinin müziğe benzetilmesi, neşeli ve hırçın oluşu, kişileştirmenin yanı sıra şairin kendi ruh halini rüzgârla aynı tutması anlamına gelir. Şair kendi ruh halini, tabiatı kullanarak tasvir eder ve tanımlar. Kendisi de rüzgâr gibi hırçındır, fikirlerinin heyecanı içindedir. Bestekârdır, şiirlerini musiki ahenk ile eda eder. Rüzgârın kendisi alıp dağlara götürmesini ister, çünkü Sabahattin Ali gibi onun için de dert dökcek, huzur bulacak yer dağdır. Dağa en hızlı ve ferah gidişi, ancak rüzgâr eşliğinde gerçekleştirebilir. Müşfik’in bu tabiat duyusu, kendi yaşamı ile paralellik seyredir. Hâlihazırda tabiat, insanın doğasıyla eşdeğerdir. Müşfik de hayatla iç içedir ve yaşama sevincini yakasından eksiltmek istemez.

“Yaşadığı çevrenin, yaşamın farkına varan, onu içselleştiren şair şiirine malzeme olarak da yine çevreyi, yani tabiatı seçer. Dış dünyanın Mikail Müşfik’te hissettirdikleri tabiat temalı şiirlerin özünü oluşturur” (Çalık, 2016, s. 78). Bu minvalde şair, doğa ile bütün olarak tabiatı şiirlerine ilham edinir.

3.3.10. Sosyal Yaşam

Şair, yanındaki insandan haberdar olan ve onunla yaşamını bütünleştiren kişidir. Onun derdiyle dertlenip sevinciyle havalara uçabilir. Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali de var oldukları milletin sosyal yaşamlarına şiirlerinde yer verirler. Bu yaşam, genel itibariyle hasret duyulan bir hayattır.

*“Karin doyurmak için ihtikâre dek gideriz
Bugün bir ekmek için terk-i yâre dek gideriz*

*İnad edip bu sefâlet devma ederse yine
Gıdâsı bol bulunan bir diyâre dek gideriz”* (Ali, 2019, s. 110)

Sabahattin Ali'nin “Gazel Naziresi” adlı şiiri, Nailî'nin gazeline nazire olarak yazılır. Bu şiirde klasik formdan çıkılır, maddi imkânsızlığın mizahlı bir üslubuyla bütünleşir. Aslında içinde daimi olarak vatan sevgisini barındıran şair, her koşulda yurdundan ayrılmama gayreti içindedir. Ancak burada, ülkenin savaş dönemi ve sonrası yaşadığı maddi yokluklar mizahlı bir şekilde şairin şiirinde yerini alır. Yiyecek ekmek kalmazsa, diyarı terk edeceğini aslında yokluğu belirtmek için söyler. Dönemin zorluğunu şiirine konu eden şair, sosyal meselelere kayıtsız kalmadığını da gösterir.

*“Gün, parlayıp derinden,
Kümesin üzerinden
Gökyüzünün daldığı
Boğucu karanlığı
Dağıttı nefes, nefes...
Şu tarafta uyuklar
Bir iki tembel hindi;
Beri yanda gerindi;
Bizim çoban köpeği...
İki üç su ördeği,
Koşuştular ileri;
Su birikintileri
Bu hücumla bulandı...
Karanlığın yasından
Kurtuldu kümes artık.
Hafif bir kargaşalık
Bu tarafta belirdi:
Elinde yemler girdi
Çiftçi kadın bahçeye,
Bağırdı: Geh! Geh! Diye...”* (Ali, 2019, s. 104-105)

Şairin “KümeSte Sabah” adlı bir diğEr şiirinde, günlük hayattan izlenimleri görürüz. Bu şiirde mekân köydür. Şairin doğayla iç içe olduğu diğEr şiirlerinde de sıklıkla görülür. Bu şiirde köy evinde bulunan kümesin üzerinden doğan güneş günü aydınlatır, güne ferah katar. Burada kasıt, doğanın ve yerli insanın dünyaya verdiği ferahlıktır. KümeSte bulunan hayvanlar, sadece kendilerine belirlenen sınırın içinde hayatlarını devam ettirirler ve onların bir kaygısı yoktur. Tek kaygıları karın doyumaktır. Şair aslında yine mizahî üslubuyla hayvanların hayatını insanlarınkiyle kıyaslar.

*“Dönüb keçmişlere bir fikre getdim,
Öyrendim insanın kim olduğunu.
Birden gözlerime göründü ceddin,
Baxıb seyr eyledim köhne meymunu.
Heyvanlar içinde o da bir heyvan,
Sürüler içinde o da bir sürü.
Yaylağı mağara, qışlağı orman,
Zillet toprağında yazığın ömrü.*

*Elinde daş, demir... metin dağları
Sürüne-sürüne hirslenib deşir,
Tebiet deyişir, özü deyişir.
Emek – insanlığın tükenmez varı...
Emek sarf olunan yer cennetimidir.
Hüsünüdür, eşqimdir, seadetimidir!” (Müşfiq, 2016, s. 133-134)*

Mikail Müşfik de sosyal yaşamı şiirlerine konu edinir. Onun şiirlerinde de yaşam, tabiat ile iç içedir. Hakiki yaşam tabiattadır ve hakiki insan o tabiat ile bütünleşip emek verendir. “Emek” adlı şiirinde, geçmişe dönüp izlediği ve temaşa ettiği görülür. Seyrindeki mekân, kendi ceddinin öz, değişmeyen hâlidir. Geçmişte insanlar ekmeğini taştan çıkartır, şairin tabiriyle hayvan gibi çalışıp helal lokma peşine düşerlerdi. Bu hayvan tabiri, Sabahattin Ali’de görülen mizahlı üslubun aynısından kaynaklıdır. Şimdiki insanı geçmiştekiyle kıyaslayan şair, geçmiş insanını üstün görür. Çünkü geçmişteki insan, tabiatıyla birdir ve doğadan nasıl faydalanması gerektiğini bilir. Çaba ile kazanılan ekmeğin değerinin farkındadır. Bu cihetle şair geçmişini

reddetmez, yerli ve milli bir şuurla geleceğin yine emek ile inşa edileceğine kanaat getirir.

3.3.11. Vatan Şuuru

Bir insanın vatan derdi, bir acı çekme değil, bir görev mahiyetinde kendini bulur. Milli bilinç ile eser veren sanatçılar, vatanının derdiyle yatıp kalkarlar, milletin özgürlüğü için ilim savaşı verirler. Bu savaşta kan dökülmez belki ama dökülen kanı sanatçılar kalemleriyle tasvir ederler.

*“Qış getdi ölümlerle, ölkemde bahar vardır,
Bağlarda gözəliklər, şən qehqehələr vardır,
Sevdalı könlülərdə sevdikləri yar vardır,
Daim sevişirlər, bax, mezdad olan ölkəmdə.
Qemlərdən, elemələrdən azad olan ölkəmdə.”* (Müşfiq, 2016, s. 3)

Mikail Müşfik, “Ölkem” adlı şiirinde, “qış getdi ölümlerle” diyerek Çarlık Rusya'nın gidişinden bahseder. Çarlık Rusya'nın yarattığı baskı rejiminin ortadan kalktığını ve onun yerine gelen yeni yönetimin ümit taşıdığını söyler. Şiirin yazılış tarihi 1926'dır ve o tarihte bile şairin kendi ülkesini nasıl göz önüne aldığı, ülkesinin nasıl kederlerle yoğrulduğu bu şiirinde görülür. Kaldı ki o dönem, Lenin ve Stalin'in en baskıcı rejim uyguladıkları dönemdir. Çarlık Rusya döneminde hürriyetten yoksun bırakılan ülke, artık bütün kederlerden uzaklaşmaktadır ve ülkenin geleceği aydınlık konuma ulaşır. Şair vatanının güzelliklerinden bahseder ve o güzelliklerinin artacağından kuşkusuz yoktur. Temelinde kederle yoğrulan ülke, şüphesizdir ki geleceğe daha kararlı ve hür bir bakış atar.

*“Yaşasın memleketin tunc oğlu,
İldırımlar kimi qorxunc oğlu.
Yaşasın daş kimi muskullarımız,
Yaşasın tökmə, demir qollarımız.
Canımız top kimi sağlam, qıvraq,
Qanımız penbe şefeqdən parlaq.”* (Müşfiq, 2016, s. 127)

Mikail Müşfik, “Süret Bayramı” adlı şiirinde, vatan şuurunu milletin nesliyle özdeşleştirir. Vatanının temel yapı taşlarını dile getirir şiirinde. Memleketin genç

neslinden ne kadar umutlu olduğu bu dizelerden anlaşılır. Vatanının her acıya karşı dayanıklı olduğunu şiirinde işler.

3.3.12. Hayata Bağlılık

Şairler için yaşama tutunma, vatanına olan bağlılıklarından da ileri gelebilir. Bireysel dertler onları hayattan uzaklaştırırsa da vatan sevdası hayata geri döndürür.

*“Baxdım ki, duman görmez yüksekləri billuri,
İnsanları matemsiz, istekləri billuri,
Dağlar, ovalar gülşen, her bir yeri billuri,
Her şey gülüyor gördüm, pek şad olan ülkemde.
Qemlerden, elemelerden azad olan ölkemde.”* (Müşfiq, 2016, s. 3)

Şairin “Ülkem” adlı şiirinde, ülkesine olan sevdasının ve vatanına olan bağlılığının neticesinde hayata karşı bağlı olma duruma ulaştığı görülür. Memleketinin başından artık dumanların kaybolduğunu, karamsarlık bulunmadığını, insanların kederden uzak olduğunu, insanların isteklerinin parlak ve geleceğe dair olduğunu, vatanının doğasının güzel ve bahar gibi sürekli canlı bir ahenk içinde olduğunu ve bu canlılığın hem doğanın kendisine hem insanlara mutluluk verdiğini belirterek şair içindeki hayat sevgisini anlatmaya çalışır.

*“Xoşdur gözəl görüb bütün elliyi
Çalışmaq, yaşamaq, sevmək, sevilmək!
Xoşdur xilgetdəki hər gözəliyi
Ürekdən duyaraq anlaya bilmək!”* (Müşfiq, 2016, s. 173)

Mikail Müşfik, bir diğer şiiri “Gözellik”te, hayatta yaşanan şeylerden hoşnut kalınması gerektiğini söyler. İnsan, yaşadığı sıkıntılardan dolayı hayattan kopma evresine gelse de, yaşamın güzellikleriyle hayata tutunabilir. İnsanın vazifesi olan sevmek, sevilme ve çalışmak gibi kavramlar, yaşamak için önemli nedenlerdir.

*“Mayıs, ayların gülüdür,
Taze bir çiçek dalıdır,
İçerim ateş doludur;
Mayıs'ta gönüm delidir.*

*Uzakta kuşlar seslenir;
Gönlüm genişler, beslenir;
Yaşamağa heveslenir,
Mayıs'ta gönlüm delidir.”* (Ali, 2019, s. 43)

Sabahattin Ali, “Mayıs” adlı şiirinde, baharın gelişiyle yaşamın güzelliklerinin kendisini hayata bağladığından bahseder. Tabiattaki kuş sesleri, şairin gönlünü sevinçle doldurur ve bu sevinç onu yaşama bağlar. Baharın gelişi, insanoğlu için hayatın tazelenişi anlamına gelir. İnsan, bahar geldiğinde içindeki yaşam duygusunu da tazeler. Bu bakımdan şair, insanın kendine gelmesinin baharda yaşadığı sevinçle mümkün olacağını vurgular.

3.3.13. Anne Sevgisi

Anne, kişi için yeri geldiğinde vatandır, yeri geldiğinde de doyulmamış bir hasrettir. İnsanın en değerlisidir nihayetinde. Şairler de bu değere şiirlerinde yer vermekten kendilerini alıkoymazlar.

*“Ana dedim, üreyime yanar odlar saçıldı,
Ana dedim, bir ürperiş hasil oldu canımda,
Ana dedim, qarşımda bir gözel sehne açıldı,
Ana dedim, feqet onu görmez oldum yanımda.”* (Müşfik, 2016, s. 4)

Mikail Müşfik, “Ana” adlı şiirinde, annesini daha çocuk yaşta kaybetmesinin verdiği üzüntüyle hep ona karşı büyük özlem ve sevgi barındırır gönlünde. Annesinin olmayışının çaresizliğini, acısını ve yalnızlığını vurgular. Annesinin vefatından sonra sütannesinin ve nenesinin ona baktığını görürüz. Çocukluğunda anne sevgisinden mahrum kalarak yetişen şair, her annesini düşündüğünde zihninde korkuyla birlikte hayaller oluşturur. Hayalden dönüşte onu yanında göremez ve yüreğinin yangın yerine döndüğünü hisseder.

Aynı zamanda Anadolu’da vatan da anneye benzetilir. İnsan annesiz büyüyebilir ancak vatansız bir birey olması, birey olup topluma hâsıl olması mümkün değildir. Anne özlemiyle büyüyen şair, gönlünü ana gibi sevdiği vatan aşkıyla teselli eder.

3.3.14. Milli Motifler

Bir ülkenin milli değerleri, o ülkenin sanatına yansıdığı müddetçe değerlenir. Milli değerlere sahip çıkmak ve yaşatmak, ülkenin bir alanda söz sahibi olmasına imkân verir.

*“İşçi kız, toxuduğun o divar xalısında
Heyran oldum ürekden işlediyin senete,
Bir gözellik eseri verdin beşeriyete.*

*İnan ki, qonaqların önüne çıxsə yarın,
Xalında rengi-ruhu solmayan o ulduzlar,
Hem senin, hem ölkənin göylerini yaldızlar.*

*Birsən senet yolunda candan keçən erlərlə,
Meydana buraxdığın böylə şah eserlərlə
Ucaldırsən ölkənin şöhrətini, şanını.” (Müşfiq, 2016, s. 7)*

Azərbaycan için halı, önemli bir yere sahiptir. Mikail Müşfik’in “Xalı” adlı şiiri bu önemi yansıtır.

Kafkasya'da yetişən 6.000 çeşit bitkinin 4100 çeşidi Azərbaycan'da yetişir, bu bitkilər təbiət açısından böyük əhəmiyyətə sahiptir. Ayrıca mədənlər bəkimindən də zəngin yer altı kəynəkləri bəlməkmətdir. (Karimov, 1999, s. 1)Bu bəkimdən Azərbaycan'da pəmküçülük işləmi önəmli yer tutar. Məmləkətin bərbirindən güzel rənkəri, el eməği olan halılarda bütünləşir.

Şiirde, məmləkətin güzelliyini tanımlayan yıldızların halıya işlənməsi, aynı zamanda Rusya hâkimiyetine rağmen milli dəğərlerin ön planda tutulmasına önəmli bir örnektir. Bir ölkə, sanətiylə öz kimliyini vurgular. O sanət eserinde insanlar, ülkenin kültürünü və dəğərlerini görür. Solmayan çiçəklər halılarda ortaya çıkar. Halı sanətinin Azərbaycan'da böyük bir yere sahip olduğunu aynı zamanda şair hatırlatır. Ayrıca ortaya koyulan emək, hiçbir şartta göz ardı edilemez. Zor bir iş olan halı işləmeciliği, kadınların ellerinden üretilerek topluma kazandırılır ve burada ayrıca kadının verdiği eməğin de önəmli olduğu vurgulanır.

3.3.15. Coğrafya ve Kader

İnsan, yetiştiği coğrafyada kaderine bağlıdır. İnsan, iddiasına göre sınanır ve kaderini yaşar. Şayet şairin iddiası vatanıysa, kaderi de o minvalde şekillenir. Sanatçı, sahip olduğu değerlerin kaderini yaşamakla ve neşretmekle mükelleftir. Böylece milli şuuru üst seviyelerde hissedebilir, hissettirebilir.

*“Esrlerce serqlilere kesildin acı,
Sen ey vahşi, sen ey ağzın imperyalizm!
Gel Çindeki üsyanlara baxma qıyqacı,
Düşün, bu gün onlarda var böyük bir ezm.”* (Müşfiq, 2016, s. 7)

Aslında kendisi de bir şarkı olan yazarın “Üsyana Başla” adlı şiirinde, şarkın asırlar boyunca hep bir matem, hep bir acıyla karşı karşıya olduğunu vurgular. Bu acı, hep emperyalist güçlerden kaynaklanır. Çin’deki hadiseleri de hatırlatan şair, o kadar uzağa bakmaya gerek kalmadığını, kendi topraklarında da aynı acıların yaşandığını söyler. Çin’deki halkın baskılar karşısındaki isyanları, her şeye rağmen insanlarda bir azmin kaldığının göstergesidir. Kendi insanı için de bu azmin ve umudun yeşermesini ister. Dıştaki acıdan ziyade önce kendi memleketindeki acıların farkında olunması gerektiğini vurgular.

*“Qızıl Kanton orduları alovlu bir dağ
Kimi salmış varlığına ateş, zelzele,
Şanxay qalsın, Nankine de etdin elvida,
İnqilabın zerbesile gelerek dile.”* (Müşfiq, 2016, s. 8)

Aynı şiirin devamında şair, bağlı bulunduğu Sovyet Rejimini övüyor gibi görünse de esasında ortaya koyduğu acı dolu bir doğu telakkisi ve benzetmesi, hiçbir zaman acının eksik olmadığı, gelenin gideni her zaman arattığı bir toprakların tanımlanmasıdır.

*“Geçmedi yâre sözüümüz,
Yollarda kaldı gözümüz,
Yere çalındı yüzümüz,
Böyleymiş kara yazımız.*

*Çiçekler açılmaz oldu,
Pınarlar içilmez oldu,
Yâr bize bir gülmez oldu,
Böyleymiş kara yazımız.*

*Bu bahtımızın işidir;
Bu her işlerin başıdır:
Yâr başkasının eşidir,
Böyleymiş kara yazımız.” (Ali, 2019, s. 50)*

Sabahattin Ali, “Kara Yazı” adlı şiirinde kaderine boyun eğdiğini dile getirir. Bu boyun eğiş, sevdiğine ulaşamamasından ibarettir. Yârini elde edemediğinden ötürü kara yazının önüne geçilemeyeceğini belirten şair, razı olmaktan başka çaresinin olmadığını söyler. Onun kara bahtına boyun eğişiyle doğa da ona eşlik eder adeta. Bahar gelmez, sular akmaz. Çünkü artık yârinin tebessümünden mahrumdur.

3.3.16. Beklenti

Bir beklenti içinde olmak, gelecekte umut elde etmeyle eşdeğerdir. Özellikle vatanın ilerleyişi söz konusu olduğunda geleceğin daha temiz görünmesi için beklentilerin şiire yansması olağandır.

*“Güneş ipek tellerinin sarımtırağ rengini
Seher çağı dalğa-dalğa her terefe yayırken
Getiremem xayalıma bir al bayrağ rengini.” (Müşfik, 2016, s. 8)*

Mikail Müşfik’in “Düşünce” adlı şiiri, memleket hayaliyle yüreğine umut serpmesinin tezahürüdür. Burada şair yeni yönetimi sabaha benzetir. Sabah, insan için yeni bir hayatın başlangıcıdır. Geceleyin kederle yahut bin bir düşünceyle uykuya dalmaya çalışan insan, gecenin gebe olduğuna kanaat getirerek her sabahın ümit dolu bir başlangıç olduğuna inanır. Akşamın o kızılığında ve karamsarlığından uzaktır sabah. Bu nedenle gecede ayrılır. Sabah ve gece her ne kadar birbirlerini kovalasalar da her gecenin sonu aydınlıktır. Şair sabahın ilk ışıklarıyla Sovyet Rejimi’nden kurtularak memleketinin bayrağının hayaliyle yeni bir geleceğe beklentisini daima korur.

*“Bir yüce ormana dalıp
Ya bir dağ başına gelip,
Beni yaradani bulup
Malını başına atsam...*

*Görünmez kollar boynumda,
Yârin hayali koynumda,
Sıcak bir kurşun beynimde,
Bir ağaç dibinde yatsam...” (Ali, 2019, s. 33)*

Sabahattin Ali, “İstek” adlı şiirinde, hayattan olan beklentilerini dile getirir. Doğada kendini bulup tüm sıkıntılardan uzaklaşabileceğini umut eder. Aynı zamanda doğa içinde sevgilisinin de hayaliyle baş başa kalarak bir ağacın dibinde huzura ereceğini söyler.

*“Hâlik ki her mahlûktan başka yarattı bizi
Zaman bir avuç toprak yapsa da cismimizi
Kâinat hayretlerle anmalı ismimizi
Yaşamak, asırları bir hamlede aşmaktır...” (Ali, 2019, s. 97)*

Sabahattin Ali, “Hayat” adlı şiirinde, insanoğlunun gönlünün beklentisiz olamayacağını söyler. İnsan, yeryüzündeki her mâhluklardan en şerefli olanıdır ancak elbet bir gün toprakta hayatı sonlanacaktır. Şaire göre burada önemli olan, ölmeden evvel kâinata bir şeyler bırakabilmek, katabilmektir. İnsan, yaşamdan umduğunu hayalleriyle berkitmeli ve kalıcı eserler bırakmalıdır. Bu bakımdan beklentiler ertelenmemelidir ve yaşamın içeriği doldurularak asırlar olumlu anlamda yönlendirilmelidir.

3.3.17. Hasret

Hasretin farklı şekillerde temayüllerini görmek mümkündür. Kimisi vatanının özlenen günlerine dönülmesi için hasret duyar, kimisi de esaret içindeki günlerde özgür olduğu anlara dönebilmek için. Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali’de bu iki hasret eğilimini görmek mümkündür.

*“Biz qonşumuz olan Ermenilerle
Yaşardıq bir yerde canciyer kibi.
Kim tapdı davaya bilmem vesile,
Bilmem “böyükler”in neydi metlebi?!”*

*Dağıldı ölkeler, talandı eller,
Sonalar oylağı tarımar oldu.
Qem terennüm etdi sevdalı diller,
Ellerin şenliyi xakisar oldu.
Bizim halımıza tutuldu göyler,
Buludlar belini büküb ağladı.
Qelbimi yatağan duyğular keser
Zehnimde gezdikce keçmişim yadı.
Her duman bir ahdı, her ses hıçqırıq
O zaman ruhumuz gelirken dile.
İndi yeddi sene oldu ki, artıq
Qelbimiz döyünür öz qaydasile.” (Müşfiq, 2016, s. 13)*

Mikaik Müşfik, “Hesretli Qarı” adlı şiirinin ilk kısmında, Ermenilerle geçmiş zamanda Azərbaycan’ın iyi komşuluk ilişkiler yürüttüklerini ancak türlü davalarla bu iki komşu ülkenin arasının soğutulmak istenildiğini vurgular. Bir ülke olarak daimilik, sadece o ülkenin kendi içindeki münasebetlerle ve muhabbetlerle değil ayrıca komşu ülkelerle olan ilişkilerin kıvamınca sağlanabilir. Yeryüzünde savaşmadan ilişki sürdürebilmenin, aynı paydaşa birleşip ilerleyebilmenin zor olduğu şu zamanlarda, şairin bu durumu o dönem ele aldığı görülür. Birlikteliği bozmak adına nifak tohumlarının ekilmesi, yeryüzünün en ciddi sorunlarından biridir.

Şiirin devamında da, yurtların ve insanların nasıl talan edildiği hatırlatılarak geçmişe hasret duyulduğu görülür.

*“Keçen günlerimi vereqleyirken
Sevdalı dillerin yadıma düşdü.
Xeyalın qarşında canlandı, birden
Göyerçin ellerin yadıma düşdü.” (Müşfiq, 2016, s. 39)*

Mikail Müşfik “Yadıma Düştü” adlı şiirinde, geçmiş günlerde yaşadığı aşkın hasretini dile getirir. Sevgilinin sevgi dolu sözleri, hayalinin somut olarak belirmesine yol açar ve bu durumla duyguları tazelenir. Sevgilinin ellerinin güvercine benzetilmesi, sevgilinin narin olduğu anlamına gelir. Güvercin, narin ve korkaktır. Sevgili, şair tarafından bu durumla özdeşleştirilerek kıyılmaz bir tasavvur meydana getirilir.

*“Dışarda mevsim baharmış,
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış...
Geçmiyor günler, geçmiyor.”* (Ali, 2019, s. 38)

Sabahattin Ali ise, “Hapishane Şarkısı III” adlı şiirinde, hapiste olduğu yıllarda çektiği hasretten bahseder. Hapiste olduğu için memleketinin baharını görememekten, insanları izleyememekten, özgürce dolaşamamaktan ve hızlı geçen günlerin güzelliğini tadamamaktan yakınan şair, hapiste olduğu süre boyunca zamanın geçmediğinden yakınır ve içinde büyük bir hasret besler.

3.3.18. Coğrafyanın Tasviri

Sanatçının yaşantısını sürdürdüğü coğrafyayı eserinde resmetmesi, coğrafyanın tabiatıyla barışık yaşadığının göstergesidir. Böylece tabiatın insan duygularında uyandırdığı hisleri şiirlerde görmek mümkündür.

*“Sert, soyuq bir qış gecesi... Sema beyaz, yer beyaz,
Uğuldayan küleklerle sarsılmada soqaqlar.
Her kimin ki, qanadı var çovğun olsa darılmaz,
Feqet yine bu soyuqdan qısılmada soqaqlar.*

*Gelen de var, geden de var, men de varam bu gece,
Tebietin dehşetleri titrediyor etrafi
Bir bucaqda yorğun titrek ellerile kemençe
Çalan zeif bir ixtiyar inlediyor etrafi.
Yanında bir yavrusu var, yorulmadan çalışıyor.
Kamançanın simlerinden qapan yanıq havalar
İnceldikce, her kes ondan acı bir hezz alıyor.”* (Müşfik, 2016, s. 15)

Mikail Müşfik, “Dilençi” adlı şiirinde var olduğu tabiatı ve coğrafyayı resmeder. Sert geçen bir kış gecesi ile başlar bu resme. Sokaklarda dolaşan rüzgârın sesinin apaçık duyulduğunu söyler. Sokaklarda buluna gerçekliği resmeder. Soğuk kış geceleri şairler için her zaman hüznün adı olmuştur. Bu şiirde, sokakta kemeçe çalan bir ihtiyarın etrafa verdiği ses, insanlarda acı bir tat bırakır. Bu durum, aslında karamsarlığın da göstergesidir. İnsanlar günlük yaşamda duydukları eskiye dair olguları acı ile karşılarlar çünkü geçmişteki hür günleri tekrar elde edememekten korkarlar.

“Ey yâr, bu acı demlerde

Sen koru benim aklımı...

Karardım kaldım damlarda,

Aydınlat benim yolumu...

Nefesin esen rüzgârda,

Saçların savrulan karda,

Yerde, gökte, buutlarda,

Ararım nazlı gülümü...

Karanlık göklerde aysın,

Kurak ovalarda çaysın,

Bir tek inandığım şeysin,

Uzattım sana elimi...” (Ali, 2019, s. 39)

Sabahattin Ali, “Hapishane Şarkısı IV” adlı şiirinde, hapiste olduğu dönemde sevgiliye duyduğu özlemi doğa ile özdeşleştirir. Onun için doğa, sevgiliyi andıran anlarla doludur. Coğrafyayı ve coğrafyada meydana gelen olayları, sevgilinin hâlleri ve şekli ile bütünleştirir. Sevgili duyduğu özlem aynı zamanda doğanın da özlemini yansıtır. Coğrafyayı, kavuşulması gereken bir yâr gibi tasvir eder.

3.3.19. Coğrafyadaki Mevcut İklim Durumları

İklim, ülkede var olan insanların karakterlerini şekillendirebilme özelliğine sahiptir. Coğrafyada bulunan mevcut iklim, ülkenin bulunduğu durumu anlatması bakımından eserlerde göze çarpar.

*“Yene toz... aman, bu toz buludları ne ister
Bilmem senden, ey Bakı, sen ey ateş diyarı!
Sen birden dirçelib, birden boy atan şehir,
Üzerinden qovsana bu iyneli ruzgarı!”* (Müşfiq, 2016, s. 17)

Mikail Müşfik, “Tozanaq” adlı şiirinde, Azerbaycan’ın başkenti olan Bakü’nün semalarında sürekli rüzgâr dolandığını söyler. Bu söylem, şehrin coğrafi yapısı ve iklim koşulları hasebiyle rüzgârlı olmasını doğrular. Ancak burada kapalı olarak bir anlam daha vardır. Şehrin ve ülkenin üstündeki sürekli esen rüzgar, devamlı ortalığı karıştıran toz bulutları; aynı zamanda o milletin karıştırılmak ve talan edilmek istenmesini ifade eder. Üzerinde oyunlar oynanan bir millet doğal olarak içinde bir karamsarlık ve karışıklık yaşar. Ancak bu karışıklığı düzeltmek için elinden gelen bağımsızlık mücadelesini de asla bırakmaz.

*“Dışarda mevsim baharmış,
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış,
Geçmiyor günler, geçmiyor.”* (Ali, 2019, s. 38)

Sabahattin Ali, “Hapisahane Şarkısı III” adlı şiirinde, hapiste olduğu süreçte dışarıya karşı duyduğu özlemi anlatır. Bu özlemde o sıra mevsimin bahar olduğu anlaşılır. Bahar, insana huzur ve mutluluk getiren, yeniliğin ve tazelenmenin habercisi olma özelliğiyle tanımlanan bir mevsimdir. Şair, o an mevsimin bahar olmasını, özgür günleri özlemesiyle tanımlar. Mevsimin insanlar üzerindeki etkilerine de güzel bir örnektir. Çünkü insan tabiatla ve mevsimlerle özdeşleşmiş bir varlıktır.

3.3.20. Kadının Toplumdaki Yeri

Kadın, bir milletin en değerli varlığıdır. Özellikle milli değerlerin bir kadının elinde sanatla buluşması, ülkenin gelişim gösterdiğine açık bir kanıttır.

*“Sen ey Şerqin emekçi qızı, çırpın, qanadlan!
Bürüyecek şöhretin bu senet meydanını,
Ola bilmez çekdiyin zekmeti gözden salan.”* (Müşfiq, 2016, s. 7)

Mikail Müşfik, “Xalı” adlı şiirinde milli motif olarak halıyı kullanır. Bu şiirde dikkati çeken bir diğer nokta ise, kadının toplumda bulunduğu yeri izah etmesidir. Şair çoğu şiirinde, emekten ve işçiden bahseder. Ona göre bir milletin belli bir noktaya ulaşabilmesi için üretken ve çalışkan olması elzemdir. Özellikle kadın, sahip olduğu işleme yatkınlığı ile halı gibi ürünler ortaya koyarak milletin kültürünü tüm dünyaya tanıtabilir. Eğer şarktan bir insan, özellikle bir kadın, ürettiği sanat eserini dünyaya sunabilirse, onun verdiği bu emek tüm dünyayı şaşırtacaktır. Çünkü kadınlar hep ev işleriyle ilgilenen ve sanatsal faaliyetlere pek ilgisi olmayan tipler olarak görülür. Ancak şair haklı olarak bu görüşün yanlış olduğunu vurgulamaya çalışır. Kadının ortaya koyduğu sanat eseri, ondan beklenmedik bir faaliyet olacağı için, hem sanat âlemini şaşırtacak hem de takdir toplayacaktır. Aynı zamanda bir ülkenin sanatsal olarak kalkınmasını da farklı bir boyuta taşıyacaktır.

*“İşte seksen yaşında beli bükük bir kadın
Aylar, iller bilmeden kırmış qolun, qanadın.
Zaman çekmiş canına gözlerinin nurunu,
Ömrü almış elinden qelbinin sürürünü.
Vücudunun son bahar yaprağından ferqi yox,
Dodağında bir gülüş, bir qaynayan şerqi yox.
Çöhresinde perişan buludların var eksi,
Ellerinde serinlik – bir mezar hediyesi.
Emmiş uzun illerin baharını, qışını,
Meclislerin bulunmuş neşesinde, qeminde.
Ey henüz gencliyinin demlerini yaşayan,
Qelbinde gur dalğalı çağlayanlar daşıyan,
O seksen yaşlı kadın yaşamaq istiyorken
Bilmem niçin hayatdan uzaqlaşmadasın sen?” (Müşfik, 2016, s. 20)*

Şairin “Bir Lövhe” adlı başka bir şiirinde, seksen yaşındaki yaşlı bir kadını anlattığı görülür. Bu anlatış, şair için çok kıymetlidir. Çünkü o kadın, yaşlı olmasına rağmen hayata ve ideallerine sınıksız bağlıdır. Kadının üretme yeteneği ile toplumdaki önemine diğer şiirinde yer veren şair, burada kadının da geçmişte zor zamanlar geçirerek daha da güçlendiğini ve gönlündeki ülkesi için hayat hevesini söndürmediğini tanımlar. Ana rolü altında kutsal bir değere sahip olan kadın, aynı

zamanda bir ülkenin sembolü, o ülkenin sönmeyen ateşi olarak şairin şiirlerinde karşımıza çıkar.

3.3.21. Özgürlük ve Bağımsızlık

İnsan, özgür oldukça benliğini kazanır. Sevdalısı olunan bir toprak üzerinde hür bir şekilde hareket edemeyen insan, hapsin en acısını yaşar. Bu hapsi yaşamamanın değerini şairler şiirlerinde dile getirir.

*“O dilberin... qaşları altındaki güller, ah,
Revamıdır bulansın zehirli tozlarınla?
O bir yaz seherinden daha şux olan nigah
Revamıdır sıxılsın her acı ruzgarınla?*

*Buna sebep menmiyem, yoxsa keçmişin oğlu?
Yoxsa seni bu hala salmış qoca tebiet?
Bu söz düzmü, doğrumu, bu esrin metin oğlu
Diyor: Xayır, deyildir menden uca tebiet!*

*Her şey bir cüt qolun asiriyken, niçin de
Bu günahı üstüne atalım tebietin?
İsteseydi daima gül yarpaqlar içinde
Besleyerdı cismini o keçmiş cemiyetin*

*Men isterem dörd yanın ormanlarla qapansın,
Nefes alıb veresen göy yarpaqlar içinde.
Men isterem genc oğlun, men isterem genc qızın
Gezdikce zövqe dalsın kölge bağlar içinde.” (Müşfiq, 2016, s. 17-18)*

Mikail Müşfik, “Tozanaq” adlı şiirinde, ülkesinin bağımsızlığına engel olmak isteyen nefeslerin rüzgârlarını ve toz bulutlarını memleketinin üstünde gezindiğini söyler. Ancak bu toz bulutlarının insanlarda oluşturduğu karamsarlık, şairin canını sıkır ve kimseye bu durumun reva olmadığını, hiçbir insanın bu acıyı hak etmediğini vurgular. Şair önce bu karamsar havanın sorumlusunun kim olduğunu öğrenmeye çalışır. Tabiata sorar ama tabiattan “hayır” cevabını alır. O tabiata suç atılmasını

istememez çünkü ona göre tabiat, bir ülkeyi güzelleştiren en önemli unsurlardan biridir. Doğadan hiçbir zaman insana, o insanın yurduna zarar gelmez. İnsan doğaya zarar verir ama doğa asla buna karşılık vermez. Şair bu şekilde ülkesine zarar vermek isteyenlerin kim olduğunun muhasebesini yaparken, şiirin diğer kısmında da ülkesine yakışan dilekleri dile getirir. O, ülkesinin dört bir yanının yabancılarla ya da işgalcilerle değil, doğayla çevrilmesini ister. Memleketinin genç insanların o doğada özgürce koşup eğlenmesini ve mutlu olmasını ister. Çünkü doğa, insanı güzelleştiren ve hür kılandır. Bir ülkenin çevresini doğadan, doğanın güzelliklerinden başka hiçbir şey sarmamalıdır.

3.3.22. Müzik

İnsanoğlu, müzikle açılır en engin diyarlara. Müzik, insanın duygularına tercüman bulduğu bir sanattır. Şairler de bu sanatın insan üzerindeki izlerini ve etkilerini şiirlerine taşırlar.

*“Bir bucaqda yorğun titrek elllerle kemeñçe
Çalan zeif bir ixtiyar inlediyor etrafı.
Yanında bir yavrusu var, yorulmadan çalıyor.
Kamañçanın simlerinden qopan yanıq havalar
İnceldikce, her kes ondan acı bir hezz alıyor.”* (Müşfik, 2016, s. 15)

Mikail Müşfik, “Dilençi” adlı şiirinde, ülkemizde de özellikle Karadeniz bölgesine has bir ezgi olan kemeñçenin sesinin verdiği izlenimleri anlatır. Kemeñçeyi çalan yaşlı insan, yorgundur. Bu insan aynı zamanda mevcut rejimin ruh halini yansıtır. Sovyet Rejiminin baskıları, insanları yorgun düşürür ama kendisi de yorgun olan rejim elbet son bulacaktır. Yaşlı insanın yanındaki genç fert de kemeñçe çalmaktadır ve bu ses daha dinç çıkar, yorgunluktan uzaktır. Bu da genç neslin canlılığını ve ülkeyi bu canlılığın kalkındıracağını, bağımsızlığa giden yolda önemli bir rol oynayacağını tanımlar. Şair, kemeñçe sesini ve o sesin insanlarda uyandırdığı duyguları fertler üzerinden milli bir şuura bağlar.

3.3.23. Sevgi

Şairlerin sanatını süsleyen en önemli başlıklardan biridir sevgi. İnsana olan sevgi, aynı zamanda ülkeye duyulan sevginin belirtisidir. Şairlerde bu durum, ülkeye ait bütün unsurları sevmekle şekillenir.

*“İşte seksen yaşında beli bükük bir kadın
Aylar, iller bilmeden kırmış qolun, qanadın.
Zaman çekmiş canına gözlerinin nurunu,
Ömrü almış elinden qelbinin sürurunu.
Vücutunun son bahar yaprağından ferqi yox,
Dodağında bir gülüş, bir qaynayan şerqi yox.
Çöhresinde perişan buludların var eksi,
Ellerinde serinlik – bir mezar hediyesi.
Emmiş uzun illerin baharını, qışını,
Meclislerin bulunmuş neşesinde, qeminde.”* (Müşfiq, 2016, s. 19)

Mikail Müşfik, “Bir Lövhe” adlı şiirinde, geçmiş insana duyduğu sevgiyi resmeder. Şair, kültürüyle iç içe yaşamış ve geleneklerine bağlı olarak yetişmiş bir karakterdedir. Bu şiirinde de tarihinin özelliklerini taşıyan insanları hissettiği sevgiyi belirtir. Uzun yılların yorgunluğu, bir sürü olaya şahitlik etmesi, o yaşlı insanda bir bitmişlik bırakmışsa da şair o insandaki gerçek memleket kimliğine hayranlığını dile getirir.

*“Ey yâr, bu acı demlerde
Sen koru benim aklımı...
Karardım kaldım damlarda,
Aydınlat benim yolumu...”*

*Nefesin esen rüzgârda,
Saçların savrulan karda,
Yerde, gökte, bulutlarda,
Ararım nazlı gülümü...”*

*Karanlık göklerde aysın,
Kurak ovalarda çaysın,
Bir tek inandığım şeysin,
Uzattım sana elimi...” (Ali, 2019, s. 39)*

Sabahattin Ali, “Hapishane Şarkısı IV” adlı şiirinde, hapiste olduğu günlerde hasret kaldığı sevgiden bahseder. Hayatının en zor dönemlerini hapishanede geçiren şair, ortamın karanlıklarından yârine duyduğu sevgi ile kurtulabileceğine inanır. Tabiatın olgularını yâri ile betimleyen ve özdeşleştiren şair, bir an önce çıkıp sevgisine kavuşmak ister.

3.3.24. Eski-Yeni Çatışması

Her milletin ilk insanı, ülkesinin oluşmaya başladığı dönemlere denk gelendir. O ilk insan, vatanının kemikleştiği dönemleri yaşayarak yüreğindeki milli şuuru güçlendirir. Şairlerin arzı, bu şuuru nesillere aktarmaktır.

*“Ey henüz gencliyinin demlerini yaşayan,
Qelbinde gur dalğalı çağlayanlar daşıyan,
O seksen yaşlı kadın yaşamaq istiyorken
Bilmem niçin hayattan uzaqlaşmadasın sen?” (Müşfik, 2016, s. 20)*

Mikail Müşfik, kendi yaşadığı dönemden ve dönemin şuurunu kaybetmiş neslinden şikâyetçidir. O, zihinsel olarak hep geçmişte, vatanının öz insanların arasında yaşamayı sevmiş ve tercih etmiştir. “Bir Lövhe” adlı şiirinin bu kısmında da şair, seksen yaşındaki kadının yaşlı olmasına rağmen gönlünün genç olmasına, hep umut taşımaya hayran kalırken, diğer yandan da genç nesilden şikâyetçi olur. Hayattan uzaklaşan, bedbinleşen ve istikbal için ideoloji barındırmayan dönemin gençlerine sitem eder. Eski insanların yaşlansalar da içlerindeki vatan ve yaşama heveslerini köreltmemelerine sevinir, ancak yeni insanlarda bu bilincin olmamasına üzülür.

3.3.25. Yalnızlık

Hayatın ıstıraplarından feryat eden insan, gönlünü ve fikrini tesir ettiremediği zaman yalnızlığa düşer. Hayat denilen zorlu mücadelede insan kuvvetini kaybederse acı içinde kıvrılmak kaçınılmaz olur.

*“Evet hayat denilen bu döyüş meydanından
Basılmamış çıkacaq kimin varsa qanadı.
Evet, kim şübhe etse, qüvvetinden, canından
Ac soqaqlar elinde boğulacaq heyatı.”* (Müşfik, 2016, s. 21)

Mikail Müşfik’in “Eyyaş” adlı şiiri, yalnızlığın resmedildiği bir şiirdir. Hayat denilen mücadele alanı, herkesin elbet canını yakacaktır. Bu mücadeleye devam edemeyen, kendini güçsüz hisseden, kenara çekilen kim varsa muhakkak acı içinde olacaktır, yalnızlaşacaktır, belki alkole kendini verecektir ama nihayetinde fakirleşerek ıstıraplı bir halde yok olacaktır. Eğer insan bu acıyı yaşamak istemezse, gücünü kaybetmeyip düşmemeyi öğrenmelidir.

*“Anladım insanlardan geldiğini kederin;
Uzak, herkesten uzak bir hayat süreceğim.
Benim bu inzivama taarruz edenlerin,
Yüzüne hakaretle, kinle tüküreceğim!..”* (Ali, 2019, s. 68)

Sabahattin Ali, “Fırar” adlı şiirinde, insanların ihanetlerine karşı bıkkınlığını dile getirir. O, hayatı boyunca anlaşılmamaktan ve fikirlerinin yanlış aksettirildiğinden şikâyetçi olur. Gördüğü ihanetler karşısında şairin artık hiçbir insana tahammülü ve güveni kalmaz. Bu sebeple uzaklaşmayı ve yalnız kalmayı yeğler. Bu yalnızlık mahremine de kimsenin el sürmemesine izin vermemekte kararlıdır.

*“Bu karanlık, bu uzun kış gecelerinde...
Soğuk, buzdan bir perdeyle süslerken camı,
Dolaşırken birçok siyah gölge odamı,
Damarımda kurşunlanıp donarken kanım;*

*Yine seni düşünmekle geçer zamanım...
Bu kimsesiz... Bu mahzun kış gecelerinde...*

*Yapayalnızım... Etrafımda yok senden bir iz...
Odam sessiz... Dışarlarda yağan kar sessiz...
Bu geceler dayanılır gibi değil ki...
Ey şimdi bu satırları okuyan bil ki:
İstiraplar yüz katlı kış gecelerinde...” (Ali, 2019, s. 70-71)*

Yalnızlık, bazen insana ağır gelen bir hâldir. Sabahattin Ali, “Yat ve Uyu!..” adlı şiirinde, yalnızlığın getirdiği kasvetli ortamı tasvir eder. Yârinden ayrı kalması, şairi derin bir hüzne sürükler. Soğuk bir kış gecesinde yalnız olmaktan ötürü daha da üşüyen şair, yine de sevdiğinin hayaliyle ısınmaya çalışır. İnsan sadece mevsim kış olduğunda üşümez. Bir şeyler tam olmadığında ya da bir ayrılık yaşadığında da soğukluk kaplar içini. Şair de bu şiirinde o soğukluğu işler. Yanında âşık olduğu kişi yokken tabiatla baş başa kalıp derin ıstıraplara dalması, artık dayanılmaz bir hâl alır.

3.3.26. Sosyal Eleştiri

Geçmişinden uzaklaşan, geleceğe emin bir gözle bakamaz. Toplum olarak birlik içinde hayatı idame ettirebilmek, tarihin sayfalarındaki tozu üflemeyle gerçekleşir.

*“Kimdir bu ilan kimi sürünüb ölen adam,
Çökmüş kaşanelerin bacarıqsız oğlumu?
Nerde onu yaşadan diinkü parlaq ehtişam,
Onu öldüren kendi sinifinin yolumu?” (Müşfik, 2016, s. 21)*

Mikail Müşfik, “Eyyaş” adlı şiirinde, hayata karşı mücadelesini sürdüremeyen insanların acziyetini ve akıbetini tanımlar. Şiirin bu son kısmında ise buna eleştirel bir bakışla neden arar. Akıbeti belirsizleşen, fikriyatını kaybeden bu insanları o hale sokan nedir? Hâlbuki şanlı geçmişi, onu huzur içinde yaşatmaya yeterlidir. Ancak dönemin Sovyet baskısı, gücünü kaybeden çoğu insanın yolunu kaybetmesine sebep olur. Şair de bu gücünü kaybedip yok olmaya yüz tutan insanlara karşı eleştirisini gizli tutamaz.

*“Aklı kafamızdan sürsek,
İlmin içine tükürsek,
Dünyaya çevirip dirsek
Günümüzü hoş geçirsek...”* (Ali, 2019, s. 35)

Sabahattin Ali, “Günümüz” adlı şiirinde, mizahlı bir üslup kullanarak sosyal eleştiri yapar. Şaire göre zamanın dolu ve hoş geçmesinin en önemli nedenlerinden biri ilme meraklı olmaktır. Öğrenme peşinde koşmayan insanlar, bir şey bildiği halde bildiğini iddia eden insanlar, başkalarının çalışmalarının sürekli kötölemekle yetinirler. Bu aslında kıskanma duygusunu da ön plana çıkarır. Şairin bu dizelerde asıl kastetmek istediği, dünyada zamanın öğrenmekle ve ilme vakıf olmaya çalışmakla geçirilmesi gerektiğidir.

3.3.27. Evlilik

Evlenme kültürü, inanılan dine göre şekillenir. Küçük yaşta rıza olmaksızın evelendirilen bir genç kız, modernleşmeye başlayan toplumlarda ayıp olarak nitelendirilebilir. Ancak bu durum ailenin gözünden zengin bir erkek tarafına kız verilmesi olarak görülür. Bir de sevdaya kavuşamamanın neticesinde kız kaçırma geleneği vardır ki bu durum sevdalının gönlüne söz dinletmemesinden ileri gelir.

*“Yeni on dörd yaşa girmişdi bu yaz
Sarışın, neşeli, xırçın Gülnaz.
O gezinmişdi ezelden başaçıq,
Yoxdu ruhunda sönüklük, varlıq.
Sade quşlar kimi pervasızdı,
Yere sığmaz uçağan bir qızdı.
İbtidai savad almış bu sene,
Say vurulmazdı sıcaq neşesine...”*

*Bilmeden öyle nişanlandı ere,
Tutulub qaldı tükenmez kedere.”* (Müşfiq, 2016, s. 23-24)

Mikail Müşfik, “Gülnaz” adlı şiirinde erken evlilikten bahseder. On dört yaşına girmiş hayat dolu bir genç kızın görücü usulü evlendirilmesini eleştirir. On dört yaşında bir çocuk, hayat ile barışık ve yaşama sevinci içerisindedir. O yaşta gençliğine mani olunursa, neşesini kaybedeceğini, genç yaşına sığdıracığı şeyleri yapamayacağını ifade eder. Görücü usulü ile evlendirilip genç kızın bitmek bilmeyecek bir kedere hapsedildiğini söyler.

“Dağlar dik, çeşmeler kuru,

Yârimin benzi çok sarı;

Ölü var, dönülmez geri;

Yürü yağız atım, yürü...

Dağlar geçilmiyor kardan;

Aman yok candarmalardan.

Ayrılamadım bu yârdan;

Yürü yağız atım, yürü...

Yârim bu gece yoruldu,

Kaçırduğıma darıldı;

Bak, daha sıkı sarıldı;

Yürü yağız atım, yürü...” (Ali, 2019, s. 42)

Sabahattin Ali'nin “Kızkaçıran” adlı şiirinde, evlilik teması altında yârini alamamasına karşılık kaçırıldığını anlatır. Kız kaçırmak, sevgilinin ailesinin evliliği istememesine tepki olarak sevdadan vazgeçmemek anlamına gelir. Yolun sonu ölüm de olsa, yârini bırakmaya niyeti olmadığı görülür. Şair, zorlu iklim koşullarına ve peşlerine takılan jandarmalara aldırış etmez ve atının daha hızlanmasını isteyerek sevdiğini kaçıır.

3.3.28. Zaman ve Zamanın Geçiciliği

Zaman kavramı, içinde yaşanılan anların muhtevasına göre hızlı ya da yavaş seyreder. İstenmeyen bir hâl içerisinden geçiliyorsa, o zaman muhtemelen bir türkü ilerlemez. Şayet istenilen içerikle o zaman yaşanıyorsa, vaktin bitmemesi için elden ne

gelirse yapılır. Mikail Müşfik'te bu durum genç bir kızın evlilikten sonra geçen zamanı ile anlatılır. Sabahattin Ali d hapiste olduğu günlerle özgür hayattaki günlerin zamanının nasıl geçtiğini dile getirir.

*“Aradan keçdi nehayet iki il,
İl deyil, her biri bir dağ bir teki il.
Gülnaz artıq böyümüş pek meğrur...
Üz-gözünden saçılır şeir, gurur.”* (Müşfik, 2016, s. 24)

Mikail Müşfik'in “Gülnaz” adlı şiirinin erken evlilikle bezendiği bahsedilmiştir. Şiirin bu kısmında ise şair, evlilikten sonra geçen iki yılın, genç kız için dağ gibi büyüklükte olduğunu ve zamanın yavaş geçtiğini bahseder. İki yıl az bir zaman gibi gözüke de genç kız için çok uzun bir zamandır. O iki yılda olgunlaşmayı başarır ve artık geri dönüşü olmadığını anladığından, hayatına bu şekilde devam etmek mecburiyetinde olduğunu benimser.

*“Dışarda mevsim baharmış,
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış...
Geçmiyor günler, geçmiyor.”*(Ali, 2019, s. 38)

Sabahattin Ali de “Hapishane Şarkısı III” adlı şiirinde hapisteyken zamanın geçmediğinden yakınır. Sosyal hayatta mevcut olan işlerin telaşından dolayı hızla geçen zaman, kadri bilinmeden yitip gider. Ancak hapiste boş durmaktan ve kederden dolayı zaman yavaş işler. Şair de geçen o zamanı hapisteyken hasretle yâd eder ve zamanın değerini daha iyi anladığını söyler.

3.3.29. Giyim

Bir ülkenin giyim şekli, o ülkenin kültürel değerleriyle şekillenir. Ancak modernleşme dönemlerinde, yönetimin baskılarının giyim değişikliklerinde etkili olduğu görülür. Toplumun aynası konumundaki sanat dalları, bize bu konuda bilgi verir. Şairler de topluma ayna tutan sanatçılar oldukları için şiirlerinde bu duruma yer verirler.

*“Get zibilliklere at çarşafını,
Mene qandırma uğursuz lafını.
Men ne çarşaf, ne de bir er tanıram,
Yalnız en taze emeller tanıram.
Meqsedimdir oxumaq, öyrənmək,
Emelim daim uçub yüksəlmək.”* (Müşfiq, 2016, s. 25)

Mikail Müşfik, “Gülnaz” adlı şiirinde erken evlilik temasıyla anne ile kızın konuşmalarına yer verir. Bu konuşmada erken evliliğin getirdikleri yahut götürdükleri tartışılırken, genç kız, amacının evlenmek değil, okumak ve ilim tahsil etmek olduğunu vurgular. Dönemin ona zorunlu kıldığı kıyafetleri giymek ve erkenden evlenip amaçlarının kısıtlandırılması yerine o, ilim öğrenerek kendini geliştirmenin ve vatanına layık bir kul olabilme hayalinin peşindedir.

3.3.30. Kadercilik-Gelenek

Kadere razı olma, geleneklerin şekillendirdiği kurallar neticesinde gerçekleşen bir eylemdir. Toplumdan topluma farklılık gösteren bir durum, özellikle köy yaşamının sürdürüldüğü bölgelerde ailenin evladı hakkında verdiği rızalar ile meydana gelir. Ailenin en küçüğünün karar verme yetisi tamamen anneye ve babaya bağlıdır.

*“Bax, qızım, bax, olan olmuş, keçmiş:
Bax, qızım, yaxşı deyil mence bu iş.
Doğru, yoxdur savadı, var parası;
Olma gel annene, yavrum, ası.”* (Müşfiq, 2016, s. 24)

Mikail Müşfik, “Gülnaz” adlı şiirinde, genç bir kızın erken yaşta evlendirilip kaderine razı olması gerektiğini eleştirel bir üslupla vurgular. Genç kız, eğitimi olmayan ama parası olan bir insana verilmek istenir. Parası için zengin bir erkeğe vardırma geleneği görülür. Kız okumak peşinde olsa da, ailesinin zengin birisi ile evlendirme ısrarı karşısında çaresiz kalmaya başlar. O dönemde insanlarda evlat okursa yoldan çıkacağı görüşü vardır. Okumak, dönemin insanları için pek mühim bir şey değildir, özellikle kız evlat için. Bu düşünce sebebiyle aileler genç kızlarını zengin

bir aileye gelin göndermek isterler. Türkiye’de de bilhassa doğu bölgelerinde görülen bu evlendirme geleneği, kızın daha rahat bir hayat sürme isteğinden beri gelir.

3.3.31. Teknolojik Unsurlar

Teknoloji, bir milletin devir atlamaya çalıştığıın en önemli göstergesidir. Özellikle insan sohbetlerine hasret kalınan yönetim baskısının olduğu günlerde insanlar, sevdiklerinin sesini ancak teknolojik aletlerle duyabilir halde olurlar. İnsan ile aynı ortamda muhabbet etmenin mümkün olmadığı dönemlerde, teknoloji imdada koşmuş vaziyettedir. İnsanlar teknoloji ile ayrıca dünyanın dört bit yanından haber alır hale gelmiş olurlar. Böylece sosyal hayata olan etkisi, değişimlerinde perdesini aralar.

*“Gizli-gizli havanın raylarından aşaraq
Düşünce vadisinden qaçıb uzaqlaşaraq,
Qohum-qardaş bilmeyib her kese yaxlaşaraq*

*Her yerden xeber verir
Allo, allo sesleri.
Eceb cilve gösterir
Allo, allo sesleri.*

*Her gün söhbet eyleyen
Allo, allo sesleri.
Her şeyi tez belleyen
Allo, allo sesleri.*

*Eller ayrı, ellerde yaşayanlar da ayrı,
Xebersizken çox işden ölkelerin müxbiri,
Birleşib sayenizde hep könül iqlimleri.” (Müşfiq, 2016, s. 26-27)*

Mikail Müşfik’in “Radio” adlı şiirinde teknolojik unsur olarak radyonun gelişinin getirdiği heyecanlar ve hâller görülür. Düşman ya da kardeş fark etmez, her bölgeden haberler getiren, haberdar olma güdüsünü insanlara öğreten bir icattır radyo. Şair bu özellikleri şiirinde dile getirir. Özellikle dönem baskısı görülen süreçte

insanlar, olan bitenden haberdar olabilmek için radyoyu kullanır hale gelirler. İnsana adeta arkadaş olan radyo, insanın sohbet açlığı çektiği dünyasına yoldaş olur. İnsana haberler getirir, başka ülkelerden insanlar ile gönül birlikteliği kurmayı sağlar.

*“Sen menden uzaqsan, men senden uzaq,
Uzaqdır sevimli gözlerin mene.
Yaxındır telefon sayesinde bax,
Ürekden saçılan sözlerin mene.
Neçin ruhlanmasın bu yeni şair,
Çapar gözlemeyir canan elinden,
Çığlın arzuları eşqine dair
Merhemet ummayır seba yelinden.”* (Müşfiq, 2016, s. 36)

Mikail Müşfik, “Telefon Söhbeti” adlı bir diğer şiirinde de teknolojiyi unsur olarak kullanır. Uzak mesafede birbirine hasret duyan iki sevgilinin, telefon sayesinde yakınlaştıkları görülür. Şair, sevgiliyi çok özler ama sevdiğinin sesini duyması bile onu canlandırmaya yeter.

*“Döndükce mövsümler, döndükce seneler,
Çıxdıqca ortadan fəsadlar, fitnələr,
Yayılar cahana möhtəşəm bir xəber
Ki, dünya oyanmış telqraf telləri,
Al renge boyanmış, telqraf telləri.”* (Müşfiq, 2016, s. 37)

Mikail Müşfik, “Teleqraf Telleri” adlı şiirinde, telqrafın insanlara getirdiği kolaylıkları anlatır. Telqraf sayesinde bütün dünyadan haberdar olmak mümkündür. Tüm dünyada yayılmaya başlayan telqraf telleri, insanlar için umudun yeni bir aracı olur.

3.3.32. Eğitim

İnsanın kendini bilmesi yahut bir şeylere vakıf olabilmesi, sadece okulda alınan eğitimle gerçekleşmez. Bunun yanı sıra hayattaki tecrübelerin de kişinin kendini

eğitmesine ve geliştirmesine büyük katkı sağlar. İnsana verilen en büyük nimet olan doğa, yaşama serüveninde kişiye yetiştiren en önemli etkendir.

*“mrm sefaletlerin derin uxurlarında
lgn vereqler kimi sürünen bir zamanda,
Ders alıb bir çırpınan qartal qanadlı quşdan,
ekdin, ıxartdın meni yıxıldığım yoxuşdan.”* (Müşfik, 2016, s. 28)

Mikail Müşfik, “Pedtexnikum” adlı şiirinde, eğitim temasını işler. şair, ömrü boyunca hep sefalet içinde yaşadığını dile getirir. Savunduğu fikirlerden vazgeçmeyen yazar, yönetimin darbeleriyle hayatına ağır darbeler alır. Hayatını boş, sahipsiz bir sayfaya benzeten yazar, bu ıssızlıktan kartal yardımıyla kurtulur. Kartal, hem lider özelliği hem de yükseklerde yalnız ve hür umazı özellikleriyle şaire bir eğitim kaynağı olur. İnsan sadece sıralarda ders öğrenmez. Hayatın ıstıraplı anlarından kurtulmayı, yine o hayatın içinde tecrübe ederek ve dersler çıkararak dener. Asıl eğitim, doğanın ve hayatın içinde var olan, hr yaşama isteğini zirveye ulaştıran anlardır.

3.3.33. şikyet

Yaşamak eylemi, gelişi güzel olsaydı şikyet kavramı oluşmazdı. İnsanın geçmişinde kara bir leke olarak ansıdığı anılar, ileriki yaşantısında şikyet olarak zihninde belirebilir. Özellikle heyecanlı duygularla geçen gençlik dönemlerinde yapılan eylemler, geriye dönüp bakıldığında şikyet edilecek hatıralar olarak anılır.

*“O vaqt bir ocuqdum, soqaqlardı meskenim,
Başdan-başa heyatım bir silinmez lekeydi.
Kimse bilmezdi sonum ne olacaqdır benim,
Kediyim yollar bütün qazıqdı, tehlikeydi.”* (Müşfik, 2016, s. 28)

Mikail Müşfik, “Pedtexnikum” adlı şiirinde, gençliğinde duyduğu şikyetleri dile getirir. Genliğin verdiği deli yüreklilikle sokakları mesken belleyen şair, boş geçen yıllarının verdiği acıyı resmeder. O yıllar, şairin ileride ne olacağıyla ilgili belirsizliklerle doludur. Uğraştığı işlerin neticesi nereye varacağını bilmez. Bildiği tek

şey, genç hayatının tehlike ve ihanet içinde geçmesidir. O, gençlik yıllarının bu şekilde çürümesinden şikâyetçidir.

3.3.34. Yönetimin Diktası

Sovyet Rejimi'nin Türk coğrafyası üzerinde kurduğu planlar, topluma baskı yapılması ile sonuçlanır. Bazı aydın kesimi, bu baskılardan haz etmese de yönetimin dayatmasıyla bazı yeniliklerin topluma taşınması görevini üstlenir. Yönetimin zorunlu kıldığı kuralların halkta nasıl bir tesir bıraktığını şairler eserlerinde yer verirler.

“Qalmasın könüller, baxışlar buludlu;

Arqadaş, gün kimi açılısın benizin.

“Geyimler deyişdi”, sevelim bu yolu;

Hökümet, emr eyle, ürekler deyişsin.” (Müşfiq, 2016, s. 32)

Mikail Müşfik, “Medeni Hücum” adlı şiirinde, hükümetin topluma dayattıklarını dile getirir. “sevelim bu yolu deyişi” bir istek mahiyetinden ziyade, toplumun benimsemek istemediği kuralların aydınlar tarafından benimsettirilmeye çalışıldığı ifade edilir. Birçok şey hükümet emirleriyle deyişir ve deyişmeye mahkûm kalır. Başa gelenin çekilmek zorunda olduğu mecburiyetini işleyen şair, dikta da olsa insanların gönüllerinin ferah olmasını ister.

3.3.35. Rüzgâr

Doğanın insanda oluşturduğu eşsiz hayal dünyası, kişinin ruh haline bazı düzenlemeler yapar. Coğrafi konumla bütünleşen iklim koşulları, zengin hayal dünyasına sahip olan şairler için kaçınılmaz bir ilham kaynağıdır.

“Her seher, her axşam, her akşam, her seher

Çox zaman serseri külekler bixeber

Bir yaxın dost kimi qapımı döyerler,

Külekler, külekler, bestekar külekler,

Dünyanı dolaşan bextiyar külekler!” (Müşfiq, 2016, s. 34)

İsmi “Bad-ı Kubra”, yani “Büyük Rüzgâr” anlamı Farsça tamlamadan alan Azerbaycan’ın Bakü şehri, oldukça rüzgarlı bir iklime sahiptir. Bu şehir, “Rüzgarlar Şehri” olarak da adlandırılır. Mikail Müşfik “Külekler” adlı şiirinde, ülkesinin bu iklimsel özelliğini işler. Günün her vaktinde esen rüzgar, şaire ilham kaynağı olur. Şair rüzgarı bir dost gibi görür. Dünyanın öbür uçlarından gelen bu dostane rüzgar, şaire havadisleri ulaştırır. Aynı zamanda bu durum, diğer şiirlerinde de gördüğümüz üzere şairin doğa ile bütünlüğünü kanıtlar.

3.3.36. Hatıralar

İnsan için var olduğu topraklar, doğal olarak anı biriktirdiği mekânlardır. Yaşam serüveninde tadılan her an, zihne bir tutkal gibi yapışır. Vatanını sevme bilinci, yaşanan memleketinin insan bıraktığı tesir açısından şekillenir.

*“Esrlerden beri, illerden beri
Derdine qaldığım yerdir bu yerler.
Biliyor saçları kızıl bir peri
Qurbanı olduğum yerdir bu yerler!”*

*Bu güzel alemi gezdikce dağ-dağ,
Oldu sevincine, qemine ortağ.
Ey söyüldü dere, ey dumanlı dağ,
Sefaya daldığım yerdir bu yerler!”* (Müşfiq, 2016, s. 40)

Mikail Müşfik, “Gezdiyim Yerler” adlı şiirinde, memleketinin her köşesinde bıraktığı anılarını yâd eder. Vatanının derdine ortak olur ve bu dertlerini şiirlerine taşıyıp insanlarda milli bir şuur oluşturmayı hedefler. Vatanında âşık olur, sevdanın hüznünü de memleketinde yaşar, mutluluğunu da.

3.3.37. İlham Kaynağı

Sanatçı, eser üretebilmek için birtakım ilham kaynağı arayışı içine girer. Milli şuura sahip sanatçılar için vatan ve memleket insanı en büyük iki ilham kaynağıdır.

*“Qapıldım bu yerde eylencelere,
Anlamış her irmaq, bilmiş her dere,
Ya dalib diqqetle düşüncelere,
Ya ilham aldığım yerdir bu yerler!”* (Müşfik, 2016, s. 40)

Mikail Müşfik, “Gezdiyim Yerler” adlı şiirinin bir diğər bölümünde de ilham kaynağının mekânını tasavvur eder. Milli kimliğini, şahsiyetinin her izleniminde ön planda tutan şair, eserlerinin ilham kaynağının merkez noktasını, memleketinin oluşturduğunu dile getirir. Doğduğu ve büyüdüğü vatanının topraklarında hem mutluluğu hem hüznü tadup tabiat ile bütünleşerek düşüncelerinin yollarını çizmesi, onun ilhamının yeşermesinin yanında, şairin kalıcı ve sahici bir üslup oluşturmasını da sağlar. Bu da sanatçının orijinalliyi yakaladığının kanıtıdır.

3.3.38. Başka Şairlerin Şiirlerinin İçeriğinden Faydalanma

Yazarlar için aynı yahut evvel dönemde yaşamış başka coğrafyanın başka sanatçısından yararlanmak kadar doğal bir durum yoktur. Zihninde oluşturduğu hayal dünyasını başka bir sanatçının eserinde rastladığı imge ile doldurabilir. Bu durum, sanatın evrensel olduğu görüşünü destekler.

*“Anasız, babasız Ofelya kimi
Saçları perişan bir qızdır eşqim.
Qelbimin buludlu semalarında
Titreyen bir gerib ulduzdur eşqim!”* (Müşfik, 2016, s. 41)

Mikail Müşfik’in “Eşqim” adlı şiirinde geçen Ofelya ismi, Arthur Rimbaud’un “Ofelya” adlı şiirinden faydalandığının göstergesidir.

*“Yıldızların uyuduğu, sessiz, kara
Dalgalarda Ofelya iri bir zambak,
Yüzüyor duvaklı, uzanmış sulara...
- Avcı borularının ezgisinde bak.”* (Alkan, 2001, s. 79)

Arthur Rimbaud, “Ofelya” adlı şiirinde de aynı ismi görmek mümkündür.

Mikail Müşfik, Rimbaud'un 1870 tarihli şiirinden etkilenir ve kendisi de şiirine aynı ismi ekleyip sevgilisinin tasvirinde kullanır. Ofelya, Hamlet'e karşı duyduğu sevgiden karşılık bulamaması ve buna ek olarak annesi ile babasını kaybetmesi nedeniyle intihar eder. Müşfik ve Rimbaud, Ofelya'nın bu hazin sonuna şiirlerinde yer verirler. Müşfik bu durumu, sevgilisine duyduğu hasrete istinaden kullanır.

3.3.39. Hayvan Adları

Hayvan, çoğu millet için bir sembol niteliğindedir. Örneğin Türkler için kurt, liderliğin ve savaşçı ruhun bir yansımasıdır. Şairler de kişinin ruh hâlleri ile hayvanlar arasında benzetmeler yaparak şiirlerinde yer verirler.

*“Tebietle benim zerafetim var.
Sevgim mübarize, sevgilim heyat,
Yeherlenmiş mana qanadlı bir at.
Gör ne deyir size çaldığım qanat:
Hele bundan sonra qiyametim var.”* (Müşfik, 2016, s. 44)

Mikail Müşfik, “Yeni Genc” adlı şiirinde “at” hayvanını sembol olarak kullanır. Buradaki at tasviri, gençlik ile özdeşleştirilir. At, Türkler için de önemli bir yere sahiptir. Hem evcilleştirme hem de at üstünden inmeme özellikleriyle Türklerle samimi bir ilişki içerisindedir. Türkler, tarih boyunca at üstünden inmeyip mücadeleci ruhlarını at ile pekiştirmişlerdir. Şair de bu dizelerde, gençliğinin ateşini ata benzeterek her zaman diri ve hızlı kalacağının sinyallerini verir.

*“Senden esrin kimi sefqet uzaqmış,
Ruhuna zülmetin selleri aqmış.
Laçın gözlerinden odur ki, sarqmış
Üreyim bir yavru göyerçin kimi.”* (Müşfik, 2016, s. 40)

Mikail Müşfik “Qoşma” adlı şiirinde de güvercin hayvanını şiirine taşır. Güvercin, narin ve korkak olma özelliği ile bilinir. Şair de sevgilinin beklenmedik tavır değişikliği karşısında kırılan kalbini güvercine benzetir.

3.3.40. Özel Günler

Bir kültürel miras olarak özel günler, beraberliği pekiştirme ve nesilden nesile kültürü aktarabilme özelliğine sahip yâd etme günleridir. Bu günlerin her sene aynı günde hatırlanışı ve kutlanması, sanatçıların milli değerlere verdikleri önemi gözler önüne serer.

“Yadımdadır çoculuğuda

Eziz bayram geceleri...

Anam, atam, üç gardaşım,

Qoca nenem, bir de eri.

Sabah Novruz bayramıdır

Deye-deye yatıyorduk.

Çekdiyimiz acıları

Sevinclere qatıyorduk.” (Müşfiq, 2016, s. 65-66)

Mikail Müşfik, “Bayram Akşamı” adlı şiirinde, çocukluğunu anımsayarak Nevruz bayramında yaşadığı hisleri ve oluşan ortamı işler. Ailenin bütün fertleriyle birlik içinde geçen bayram akşamlarının neşesini dile getirir. Özellikle Türkler için önemli bir değere sahip olan Nevruz, baharın gelişi anlamını taşır. İnsanlar gün içerisinde hem dönemsel hem bireysel olarak acı çekseler de sabahın bayram oluşu onlar için bir umut ışığı anlamı taşır. Çünkü bayram, Türk ülkelerinde insanlar için birliğin tazelandığı günün nişanesi mahiyetindedir.

3.3.41. Din

Din, bir toplumun kültürel değerlerini ve beraberliğini koruyabilmesinin en etken rollerinden biridir. İnsanlar aynı din altında yaşamlarını var edebildikleri sürece kuvvetlenirler. Dinin insan yaşantısına etkisini, şairler eserlerinde yer verirler.

“Toplaşırđık bir süfrenin

Güle-güle dövresine.

Nenem derdi: -Qurban olum

Yaradanın süfresine.” (Müşfiq, 2016, s. 65)

Mikail Müşfik, “Bayram Axşamı” şiirinde dinin insana verdiği nimetlere şükreden bir “nene” tasavvuru çizer. Müslüman ülkeler, ummayı Allah’ın nimetlerine şükrederek gerçekleştirir. Yemek masasının etrafında toplanan aile fertleri, Allah’ın nimetlerine şükrederek mutluluklarını paylaşırlar. Böylece, Müslümanca yaşamının haysiyetine talip olan Türkler, nimetin Allah’tan geldiği inancıyla beraberliklerinin daim olacağı hususundaki şüpheleri ortadan kaldırırlar.

“Hey gönül gene bu gece

Kederin geceden yüce;

Gel susalım beraberce:

Böyleymiş kara yazımız.” (Ali, 2019, s. 50)

Sabahattin Ali, inanç göstergesi olarak kadere boyun eğdiği “Kara Yazı” şiirinde, bahtının ona gülmediğini dile getirir. İnancı olmayan insan kadere bel bağlamaz, gelen acının da sevginin de kaynağını sorgulamaz. Ancak Ali, sevdasının verdiği acının Allah’tan geldiğine kanidir. Bu sebeple karşı çıkmaz ve kaderinin ona getirdiklerine karşı kabulünü esirgemez.

3.3.42. Alın Teri ve Emek

Bireyin emeği, topluma mal edildikçe anlam kazanır. Çünkü vatan, içerisinde emek veren ve üreten insanları sayesinde dünya çapında adını duyurabilir ve böylece çağdaş bir seviyede varlığını sürdürebilir. Hem ekonomik açıdan hem bağımsızlık açısından var olabilmenin sebebidir. Sanatçılar da bu durumun farkında olup şiirlerine işlerler.

“Dönüb geçmişlere bir fikre getdim,

Öyrendim insanın kim olduğunu.

Birden gözlerime göründü ceddin,

Baxıb seyr eyledim köhne meymunu.

Heyvanlar içinde o da bir heyvan,

Sürüler içinde o da bir sürü.

Yaylağı mağara, qışlığı orman,

Zillet torpağında yazığın ömrü.

*Elinde daş, demir... metin dağları
Sürüne-sürüne hirslenib deşir,
Tebiet deyişir, özü deyişir.*

*Emek – insanlığın tükenmez varı...
Emek serf olunan yer cennetindir.
Hüsündür, eşqimdir, seadetindir.” (Müşfik, 2016, s. 133-134)*

Mikail Müşfik, “Emek” başlıklı şiirinde, atalarını hatırlar ve onların doğayla bir olup alın teriyle işledikleri tabiatı güzelleştiklerini söyler. Emek ve alın teri, toprağa düştüğü vakit, doğanın bütün havası olumlu yönde değişir ve o mekân cennet gibi mükemmelleşir adeta. Emek vererek bir şeyler elde etme, ürün verme ve başarılı olma gayesini güden geçmiş insanı, vatanlarının temellerini de inşa ederler. Çünkü alın teriyle hem savaşta hem üretmede kazanılan zafer, bir ülkenin bütünlüğünü sağladığı gibi aynı zamanda kendine güvenme ve güçlü olma duygularını da berkitir.

3.3.43. İlim

Bir şeyleri öğrenmek ve düşünmek, insanın vazifesidir. İnsan, ilim sahibi oldukça kimliğini oluşturabilir. İlim öğrenmenin ağırlığı da vardır. Çünkü bilen insanın derdi bitmez. Çözüm odaklı düşündüğü için sıkıntıyla dost olur. Ancak bu sıkıntı, tatlı bir sıkıntıdır.

*“Aklı kafamızdan sürsek,
İlmin içine tükürsek,
Dünyaya çevirip dirsek
Günümüzü hoş geçirsek...”*

*Gökten ve yerden uzakta,
Neş’e, kederden uzakta,
Düşüncelerden uzakta,
Günümüzü hoş geçirsek...” (Ali, 2019, s. 35)*

Sabahattin Ali, “Günümüz” adlı şiirinde, çoğu şiirinde rastladığımız mizahlı üslubunu kullanır. Aslında ilmin ne kadar önemli olduğunu mizah ile ters bir şekilde okuyucuya sunar. İlim bilmenin ağırlığından, bu ağırlığa razı olmak gerektiğinden bahseder. Çünkü bilen insan, sıkıntıya düşer olur.

Düşünmeyen ve ilme vakıf olmayan insan, düşünmekten, neşeden ve kederden uzaktır. İlim öğrenme peşinde olan insan düşünür, bir fikre varır, tepki verme kabiliyetini berkitir ve boşa zaman geçirmez. Hayal dünyasına dalmaz ve bir hayali olmadığı için de yok olmaya mahkûm kalır. Şair, öğrenmenin ve düşünmenin önemine vurgu yapar.

3.3.44. Vefasızlık

İnsanın yaşamaktan en korktuğu duygulardan biridir vefasızlık. Özellikle bir ideoloji uğruna mücadeleye giren sanatçılar, yarı yolda bırakılmışlıktan yanarlar ve bunu eserlerinde dile getirirler.

*“Ne dost yüzünü yalasadık,
Ne düşmanları dalasadık,
Kendimizi oyalasadık,
Günümüzü hoş geçirsek...” (Ali, 2019, s. 35)*

Sabahattin Ali, “Günümüz” adlı şiirinin bu bölümünde, dosttan gördüğü vefasızlığı konu edinir. Dost diyerek güvendiği insanlardan yediği tokat, onun aslında doğaya kaçmasına bir diğer sebeplerden biridir. Ders aldığı tecrübelerden dolayı artık dost dediklerinin de güvenilmez oldukları kanaatine varır.

*“Toz-torpağın altımda buraxdığı izleri
Görenler, sağalmayan bir yaradır, sanırdı.
Quruyordu get-gede ömrümün denizleri,
Bir qaynaq hesretiler gözlerim bulanırdı.” (Müşfik, 2016, s. 28)*

Mikail Müşfik, “Pedtexnikum” adlı şiirinin bu bölümünde, ömrünün bir zamanlarında emek verip uğraştığı işlerin üzerinde oluşturduğu izleri insanların yanlış

anlamısından yakınıdır. Özellikle gençlik yıllarında bir hayal uğruna çaba sarf ettiği anlarda, insanların ona inanmadıklarını söyleyerek vefasızlık ettiklerini dile getirir.

3.3.45. Melankoli

Kederin beklenmedik gelişi, insanı melankoliye sürükler. Melankoli de derin düşüncelerin çıkmaza girdiği dönemlerde ortaya çıkar. Gönlünü ferdi münasebetlerle hoş tutmaya çalışan sanatçılar, vatanın derdiyle diğer yandan ağır bir melankoliye girerler. Tekrar özgürlüğe kavuşamama hissi, bu melankolik devre girmenin önemli nedenlerindedir.

*“Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır.
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır.*

*Anlıyamam kederimi,
Bir ateş yakar derimi,
İçim dar bulur yerimi,
Gönlüm dağlarda bunalır.*

*Ne kış, ne yazı isterim,
Ne bir dost yüzü isterim,
Hafif bir sızı isterim,
Ağrılar, sancılar gelir.” (Ali, 2019, s. 34)*

Sabahattin Ali, “Melankoli” adlı şiirinde gönlünü kaplayan keder dumanlarını yansıtır. Ömrü boyunca aşk hayatında çektiği sancılar ya da vatanında anlaşılacak bir muhatap bulamadığından dolayı duyduğu hayal kırıklıkları, şairi derin bir melankoliye sürükler. Bu acıların düşüncesi, beyinde zihninde derin yaralar bırakır. İçi içine sığmayan şair, derdini dökecek kimseyi bulamaz. Yaşadığı ihanetler onu yalnızlaşmaya götürür. Onun için dert dökecek tek yer, mesken olarak belirlediği dağlardır.

*“Güneş solgun. Üfüq de tutulmuş kimi derde,
Orda sarı buludlar sallanır perde-perde
Ve gül rengli kölgeler çöremizde sıxlaşır.*

*Aman! Şu qan gölünde güneşi kimdir boğan?!
Sevda yollarımızda ne işıq, ne işılğan,
Ezablı ruhlar kimi hava qaranlıqlaşır.”* (Müşfiq, 2016, s. 173)

Mikail Müşfik de “Axşamüstü” adlı şiirinde dönemin getirdiği sıkıntılardan dolayı tabiatın bile tadının kaçtığını belirtir. Güneş de eskisi gibi canlı değildir. Ufuk da dert içinde bir türlü aydınlığa çıkamaz, beliremez. Şair, insanların etrafında dolanan karamsarlık içerikli gölgeler belirmediğini söyler. Bu gölgeler, memleketin etrafında dönen kirli oyunların gölgeleridir. Herkesin çıkar derdinde olup kardeşi kardeşine düşman belletmeye çalıştırılan dönemde, umudun habercisi olan güneşi görmenin imkânı yoktur. Her şey karanlığa bürünür ve keder artık bir dost gibi masaya yerleşir.

3.3.46. Dağ

Dağ motifi, özellikle Türkler açısından tarih öncesi devirlerden beri kullanılagelir. Mitolojik bir unsur olarak bilenen dağ, doğanın en heybetlisi olmasıyla önem kazanır. Yıkılmaz ve yılmazdır. İnsanlar sırtını sürekli dağa verirler ki güvenleri yerine gelsin.

Mitolojide, göğe yakın olmasıyla Tanrı’ya ulaşılacak bir vasıta olarak karşımıza çıkar. Modern dönemde ise insanlar içine düştükleri sıkıntılardan kurtulmak adına kaçış ve kurtuluş mekânı olarak dağı görürler.

*“Kalbime benzer taşları,
Heybetli öter kuşları,
Göğe yakındır başları;
Benim meskenim dağlardır.*

*Yârimi ellere verin;
Sevdamı yellere verin;*

Yelleri bana gönderin:

Benim meskenim dağlardır.” (Ali, 2019, s. 31)

Sabahattin Ali, “Dağlar” adlı şiirinde dağ motifini işler. Dağ, şair için önemli bir yere sahiptir. Değerinin bilinmediğinden ve anlaşılmadığından yakınan şair, girdiği karamsarlıklardan çıkış yolu olarak hep dağı kullanır. Onun için artık sırtını verecek en güvenli yer, dağlardır. Çünkü dağ, heybetlidir ve güçlüdür. Kimseye boyun eğmez, insanları yarı yolda bırakmaz. Dağ, Türk mitolojisinde de önemli bir yere sahiptir. Heybeti ve göğe yakınlığı, Tanrı’ya en yakın vasıta olarak nitelendirilen dağ, mitolojide kutsal bir anlam ifade eder. Her şeyden ve herkesten ümidini kesen şair, sevdasına da dağda kavuşma temennisinde bulunur.

*“Siz ki bir-birinizden ayrılmayan eşdiniz,
Sinenize ayrılıq dağı çekildi, dağlar!
Aya, hankı celladın pencesine keçdiniz,
Niçin böyle qeddiniz sındı, büküldü, dağlar?”*

*Sizin ki, üzünüzden qaralırdı çox işıq,
Üstünüzden ötmeye yol bulmazdı bir aşıq.
Qaynaqlara ederken gedikleri çarpaşiq
Bu gün çelik bağrınız neden söküldü, dağlar?” (Müşfiq, 2016, s. 29-30)*

Mikail Müşfik de aynı adlı “Dağlar” şiirinde, dağların küslüğünden bahseder. İnsanın artık doğayla iç içe yaşamaması, sanayileşmesi ve birbirlerine yaptığı kötülükler, dağların da neşesini bozar. Dağ ve insanı iki ayrı büyük varlık olarak ele alan şair, iki varlığın birbirine olan düşmanlığından yakınır. Evvel zamanda insan, dağa sırtını dayardı, ondan umut beklerdi ve güvenirdi. Artık insan şahsî menfaat kurbanı olup dağına ihanet edendir şaire göre.

*“Bu güzel alemi gezdikce dağ-dağ,
Oldum sevincine, qemine ortağ.
Ey söyüldü dere, ey dumanlı dağ,
Sefaya daldığım yerdir bu yerler!” (Müşfiq, 2016, s. 40)*

Mikail Müşfik'in bir diğerk şiiri "Gezdiyim Yerler"de, yine dağ motifine rastlarız. Ülkesinin güzelliklerinde bahseden şair, memleketinin dağlarında sevinci, kederi tattığını dile getirir. Bu duyguları insanda değil, dağda bulur ve dağ onun için güvenilir bir yer haline gelir. Tabiatla iç içe yaşamaktan büyük bir haz alan şair, tabiatın en görkemlisi olan dağı da kendine en yakın yer olarak beliriler.

*"Ne ruzgar, ne boran, ne qar, ne tipi
O sert üreyine etmedi tesir.
Bir yüksek divarda durdun "dağ" kimi
Ömründe ızdırab bilmedin nedir."* (Müşfiq, 2016, s. 43)

Mikail Müşfik'in bir diğerk şiiri "Daş Qartal"da dağ motifi, ülke ile eşdeğer tutulur. Ülkesinin hiçbir zorluğa mağlup olmayacak bir güçte olduğunu ifade eden şair, vatanını dağ gibi heybetli ve güçlü tasvir eder. Dağ, insan için sıkıntılardan kaçacak en ferah mekândır. Mitolojideki anlamı itibariyle de Türkler için ayrı bir değere sahiptir. Tabiatda dağ, mevsimler geçirse de hiçbir zaman eskimez. Bir ülke de geçmişindeki azmi geleceğe aktarabilirse, içindeki insanların zihnini hür ideolojilerle doldurabilirse, dağ gibi yıkılmaz olur.

3.3.47. Hapishane

Sabahattin Ali, savunduğı fikirlerden ve eleştirilerinden dolayı hapse alınır. Hapishanede olan ağır şartları şiirinde işler. Mikail Müşfik'te bu durum, ülkesinin girdiğı hapishane durumudur. Diktalarla yönetilmeye başlanan ülke, insanlar için hapishaneden farksız bir ortama bürünür.

*"Ekmeğim bahtımdan katı,
Bahtım düşmanımdan kötü;
Böyle kepaze hayatı
Sürüklemekten yoruldum."* (Ali, 2019, s. 36)

Sabahattin Ali, "Hapishane Şarkısı I" adlı şiirinde, hapishane şartlarının ne kadar ağır olduğundan bahseder. Hükümeti eleştirdiğı gerekçesiyle hapis yatmaya mahkûm bırakılan şair, hapiste verilen yemeklerin çok kötü olduğunu vurgular. Zor

zamanlar geçirdiği için bahtının da kötü olduğunu söyler. Hayatının zor zamanlarında içini karamsarlık bürüyen şair, yaşama sevincini artık kaybetmiş durumdadır. Onu karamsarlığa iten düşmanı değil, kaderine boyun eğmesidir. Elbette bir sanatçı, hapiste yatmak için sanatını icra etmez. Bu büyük hayal kırıklığı, şairin hayatında aldığı büyük darbelerden biri olur.

*“Hücum et duyduğun varlığa, yoxluğa!
Hücum et sökülmüş sefeqler yurduna!
Başında oynayan o duyğu, o dağla
Girişsin sahile, baxmadan ardına.”* (Müşfiq, 2016, s. 31)

Mikail Müşfik ise “Medeni Hücum” adlı şiirinde ülkesinin hapisane hâlden nasıl kurtulacağını anlatır. Dönemin baskıları sebebiyle hapis hayatından farksız bir yaşam vardır. Bu durumdan kurtulmak için, insanların inandığı değerler uğruna savaşması ve boyunduruktan kurtulmaları gerektiğini ifade eder.

3.3.48. Hayaller

Sanatçı için hayal, olmazsa olmaz muhtevalardan biridir. Çünkü sanatçı sürekli düşünen ve hayal eden bir insandır. Hayalleriyle var olup gerçekleştirme ümidiyle yanıp tutuşandır. Bu muhteva Sabahattin Ali’de sevdıyla bütünleşirken, Müşfik’te daha vatanî ve ülkesinin eski insanların yaptıklarıyla övünerek şekil alır.

*“Kaygusuz, deli bir kuştum,
Senin dalına kondum hey!
Yüksek yerlerde uçmuştum,
Ayak ucuna indim hey!”* (Ali, 2019, s. 44)

Sabahattin Ali, “Hey” isimli şiirinde, aşık olmadan evvel başına buyruk bir hâl içinde olduğunu ancak bu hâlin bir sevdaya ulaşma hayalinin gerçekleşmesiyle geçeceğini belirtir. Sevgilinin dalına konmadan önce gözü yükseklerde ama âşık olduktan sonra gözü sevdiğinden başkasını görmez olur. Sevgilinin dibinden ayrılmaz ve artık daha sakin, huzur dolu bir hayatın hayalini ortak paylaşacağı yoldaşını bulur.

*“Hoşladığım bir gece, yerler, göyler ışıklı,
Ay bir serxoş göz kimi, ulduzlar yaraşıklı.
Bunları seyr ederken
Bir az fikre giderken
Fikrim, hissim, xeyalım o qeder yükseldi ki,
Mene öyle geldi ki,
Bizlerden evvel ne yer, ne göy, ne heyat olmuş,
Ne ucsuz-bucaqsız güzel kainat olmuş...” (Müşfiq, 2016, s. 41)*

Mikail Müşfik ise, “Gece Düşüncesi” şiirinde gece vakti hayallerini dile getirir. Gece vakti güzel bir ruh halindeyken tabiat ona çok hoş görünür. Tabiatı izlerken, ceddinin yaptıklarıyla gönlünü tazeler. Memleketi oluşturan geçmiş zamandaki insanlar, nesillerine hoş bir yaşama alanı bırakmak isterler. Hatta daha evveline giden şair, kâinatın yaratılışındaki intizamla şaşkınlığını gizleyemez. Şair de geçmişini bırakmaması gerektiğini belirterek, gelecek nesillere aynı minvalde bir tabiat bırakmak gerektiğinin hayalini tabiatla baş başa kalarak kurar.

3.3.49. İsyân

İsyân muhtevası, iki şekle ele alınır. Sabahattin Ali’de bu gönle karşı bir haykırış olarak görülür. Ancak Mikail Müşfik, ülkesinin sosyo-ekonomik boyutuna başka ülkeyi örnek göstererek isyanını oluşturur.

*“Aşk seni harab etmez mi?
Takatını tüketmez mi?
Sendeki ateş bitmez mi?
Yetmez mi gönül yetmez mi?*

*Hangi derdimi anayım?
Aşka nasıl dayanayım?
Yandım, daha mı yanayım?
Yetmez mi gönül, yetmez mi?” (Ali, 2019, s. 45)*

Sabahattin Ali, “Yetmez mi?” adlı şiirinde gönlüne karşı bir isyana kalkışır. Dönemin verdiği sıkıntılara ek olarak sevdiğine kavuşamamanın verdiği sıkıntıların da eklenmesi, şair için dayanılmaz bir yük haline gelir. Şairin gönlü, vatanının bağımsızlığı için atar. Bu kalp atışına sevda da eklenince, gönlünün ağırlaştığını fark eder. Ancak bu ağırlık sevgiden dolayı değil, aşkını bir türlü elde edememesinden yanadır.

*“Esrlerce şerqlilere kesildin acı,
Sen ey vehşi, sen ey azğın imperyalizm!
Gel Çindeki üsyanlara baxma qıyqacı,
Düşün, bu gün onlarda var böyük bir ezm.*

*Deyirler ki, Nankin yanır alov içinde,
Yarın söner zalımların tökdüyü yaşla.
Selam sene, Çin işçisi, üsyana başla!” (Müşfik, 2016, s. 7-8)*

Mikail Müşfik ise “Üsyana Başla” şiirinde hükümete karşı bir isyanı ele alır. Çin’deki isyanların, işçiler tarafından yapıldığını bildirir. Çalışma koşullarının zorluğu ve emeklerinin karşılığının verilmemesi, Müşfik’in de canını sıkar. Çünkü diğer şiirlerinde de görüldüğü üzere şair, işçinin ve alın terinin bir ilkeyi kalkındıracağından şüphesizdi. Şair burada, kendi memleketinin de durumunu işler. Aslında Çin, burada sadece motiftir. Çin’deki işçilerin azmine hayran kalan şair, kendi insanı ve işçisinin de aynı azimle tüm zorlukların üstesinden gelinebileceğinin farkında olunmasını ister.

3.3.50. Hürriyet

Bağımsızlığa aşına olan bir millet, bağımsızlığını kaybetmek istemez ve bu uğurda göze aldığı birçok değer mevcuttur. Bir ülkenin yapı taşları sağlam olduğu sürece ileriye istediği gibi şekillendirebilir. Tarihi olay ve olgulardan alınan dersler, bir milletin hür kalma sevdasını kolay kolay söndüremez. Şairler de bu sevdayı diri tutamak için şiirlerle insanlara aktarmaya çalışırlar.

*“İllerce dayandın arxan divarda,
Her gelen yolçuya dehşetle baqdın,*

*Gözünde bir oldu qış da, bahar da,
Qelblerde bir acı uçuşla sarqđın.*

*Üfüqden üfüqe çaldığın qanad
Her yere qaranlıq bir kölge saldı,
Pencende qırıldı bir yığın qanad,
Qorxundan, uçanlar sükuta daldı.*

*Ne ruzgar, ne boran, ne qar, ne tipi
O sert üreyine etmedi tesir.
Bir yüksek divarda durdun “dağ” kimi
Ömründe ıztirab bilmedin nedir.” (Müşfiq, 2016, s. 42-43)*

Mikail Müşfik, “Daş Qartal” adlı şiirinde yıllarca her mücadeleye karşı koyan vatanının hür kalma mücadelesini anlatır. Toprağına göz dikenlere hep korku salan bir memlekettir şairin gözünde. Özgürlük için sürekli umudu yükseklerdedir bir kartal gibi. Kartal, özellikleri itibariyle yüksekten uçma ve lider olma vasıflarını barındırır. Şairin bu benzetmesi, ülkesinin de hürriyet için mücadeleden hiçbir zaman mahrum kalmayacağına inandığı içindir. Şairin vatanına etki etmek isteyen hiçbir güç başarılı olamaz. Çünkü vatanının geçmişten aldığı güç vardır ve bu gücü yıkmaya kimsenin kuvveti yetmez. Çoğu şiirinde gördüğümüz dağ benzetmesi burada da görülür. Bu şiirde dağ ile vatan özdeşleştirilir ve vatanın dağ gibi heybetli olduğu vurgulanır.

3.3.51. Millet

Milletin var olabilme gayesi, içindeki fertlerin azmi ve idealleriyle gerçekleşir. Her bireyin aynı düşünceye sahip olması gibi bir durum söz konusu değildir ama her ferdin vatani ve milleti için emek verme çabası olursa, millet olabilme bütünlüğü o zaman sağlanabilir. Bunun farkında olan şairler de bu şekilde şiirlerinde dile getirirler.

*“Medeni hücumu keçirttik heyata,
Qalmadı keçmişden bir nişan, bir eser.
Minerken quş kimi çarparaq bir ata,
Bir yola salındı ölkemiz serbeser.*

*Tutuldu tarixin dolaşıq yolları,
Bağlandı üzünə güneşli qapımız.
Bu köhnə yolçunun bağlandı qolları,
Bir sesle çığırdık üstünə hamımız:*

*- Biz yeni tarixin qüvvətli oğluyuq,
Yolumuz başqadır, izimiz başqadır!
Heycanla, hevesle, tufanla doluyuq,
Fikrimiz getdikce cehana el qatır.” (Müşfiq, 2016, s. 58)*

Mikail Müşfiq, “Dönüş” adlı şiirinde milletin girdiği yeni bir yolculuğu eli alır. Bağımsızlığın büyük bir azimle gerçekleşeceğini diğer şiirlerinde belirten şair, bu durumun gerçekleştiğinin haberini verir. Tarihte yaşanan talihsiz olayların tekrar etmeyeceği yeni bir neslin gelişinin haberini verir. Bu nesil, çalışan, üreten ve azmettikçe kazanan bir nesildir. Ülkenin artık özgürlüğe kavuştuğunu belirtir. Bu yeni tarihin nesli, geçmişteki olaylardan ders çıkararak daha farklı bir yol çizmeyi hedefler. Bu yol, bağımsızlık fikriyle cihana ulaşmaktan başka bir şey değildir.

3.3.52. Sanayileşme

Bir ülkenin sanayileşmeye dair planları, ülkenin ekonomik alanda ilerlemesi açısından önemlidir. Şehir ve köylerde insanlar tarafından modernleşmeye yönelik yapılan hareketler, şairler tarafından şiirlerde işlenerek halka bilgi verme amacı güdülür.

*“Her kesin elinde beşillik bir plan,
Her yerde başlamış diqqətli axtarış.
Her yerde başlamış sürətle yapılan,
Qafalar sındıran dəyərli bir yarış.
Şaxtalar, zavodlar, febrikler yarışda,
Ocaqlar, demirler, çeliklər yarışda.
Çıxmışdır yarışa qayışlar, tekerler;
Çıxmışdır yarışa madenci, çilinger.*

*Köylere sürüyle daşınır traktor,
Obalar kesb edir möhteşem bir dekor.
Kendliler teklikden bedgümen olub da
Gurlayır kolxozda, çaxnaşır klubda.” (Müşfiq, 2016, s. 59)*

Mikail Müşfik “Yarış” adlı şiirinde, Sovyetler Birliğı’nin beş yıllık hazırladığı sanayileşme planını konu edinir. Birden tüm memleketin havasının değıştığını belirten şair, her yerde ortaya çıkan sanayileşme hareketlerine tepkisiz kalmaz. Sanayilerin işleve başlamasıyla herkesin bir kazanç ve üretim yarışına girdiğini belirtir. Köylere traktörlerin gelişini, ormanlık alanların değılendirilmek istenmesini ve şehirlilerin köylerden kazanç sağlama çabalarını dile getirir. Sanayileşme elbet ülke için bir yatırımdır. Bir ülke, sanayi yarışına girerse diğıer ülkelerle ekonomik açıdan boy ölçüşebilir.

*“Gösterib işte beşillik planı,
Sarsıdıb yıxdı kökünden cahanı
İşçiler-ölkemizin işçileri.
Çünkü var bizde metanet keseri.
Böyük işlerde irelilerken biz,
Herlenir daxili düşmenlerimiz.
Biz açarken bize düzgün yollar,
Sürünür arxada “sağlar”, “sollar”.
Biz Dneprde yapırken şadlıq,
Dalğalardan dağa serpildi işıq.
Girişerken işe Selmaş zavodu,
Sardı “sağ cebhe”ni heyret, qorxu.
Biz keserken Arazın qarşısını,
Kavur-arx pambığın en yaxşısını
Coşaraq, çağlayaraq verdi bize,
Qoca Kür “mücüze” gösterdi bize.
Sesi geldikce çırağban Zahesin,
Mence bir meqsedi var her behsin.
O qeder çox ki, böyük işlerimiz.*

Onu neql etmeye şeirim aciz...

Bu zaman bizlere ancaq

En kiçik şeyde böyük şey aramaq.” (Müşfiq, 2016, s. 78-79)

Mikail Müşfik, “Quruluş” adlı şiirinde de sanayileşmeyi işler. Sovyet Rejiminin beş yıllık sanayileşme planının faydalarını anlatır. Ülkenin azimli işçilerinin artık dünya arenasında boy göstereceğinden sevinen şair, düşmanlarına da korku salacaklarını belirtir. Memleketin karış karış her köşesinden bir büyük üretim sağlamayı hedefler ve bu azmi anlatmaya şiirinin bile yetersiz kalacağından bahseder. Bir ülkenin sanayi alanında gelişmeler göstermesi demek, o ülkenin hem ekonomik olarak hem bağımsız bir serüvene katılma imkânı olarak vücut bulmaya başlaması anlamına gelir. Böylece ülkenin üzerinde gezinen kara bulutlar da kayboluş olacaktır.

3.3.53. Şehir ve Köy

Sanayi hareketlenmelerinin köy şehirdeki tezahürleri farklıdır. Köylerde genellikle hayvancılık ve rençberlik işleriyle meşgul olan insanlar, sanayileşmenin gelmesiyle hayatlarında oluşmaya başlayan yeniliklere alışmaya çalışırlar. Bu durumun tasvirini şairler şiirlerinde dile getirir.

“Köylere sürüyle daşınır traktor,

Obalar kes bedir möhteşem bir dekor.

Kendliler teklikden bedgüman olub da

Gurlayır kolxozda, çaxnaşır klubda.” (Müşfiq, 2016, s. 59)

Mikail Müşfik’in “Yarış” adlı şiiri, sanayileşmeyi konu edinmesinin yanı sıra, köy hayatındaki değışiklikleri de içine alır. Sanayileşmenin bir gerekçesi olarak, kentli insanların köylere sanayi kurma ve köyün mahsullerinden yararlanma çabalarını dile getirir. Sanayi, ekonomik olarak bir kalkınma objesi olsa da, köylüler için de bir fırsattır. Köylü insan, topraklarından ve ürünlerinden maddi olarak gelir sağlayabilecektir. Böylece memleket, yeni bir döneme ilk adımlarını da atmış olur.

3.3.54. Tarih

Her kültürün her döneminde, eski tarih ile yeni tarih arasında değişiklikler görülür. Milli şüura sahip olan şairler için bu durum, geçmişte var olan milli duyguların gelecek nesle nakledilmesi ve yaşanan mücadelelerden ders alınması şeklinde şiirlerde kendini bulur. Netice itibarıyla şiir de tarihî bir vesikadır. Bir milletin fikrî serüvenini öğrenmek için bir belge niteliğindedir.

*“Medeni hücumu keçirdik heyata,
Qalmadı keçmişden bir nişan, bir eser.
Minerken quş kimi çarparaq bir ata,
Bir yola salındı ölkemiz serbeser.*

*Dövranın günleri, ayları, illeri
Bir başqa mehverin başına dolanır.
Görünce bir sıra zerbeçi elleri
Keçmişin müzterib üreyi bulanır.*

*- Biz yeni tarixin qüvvətli oğluyuq,
Yolumuz başqadır, izimiz başqadır!
Heycanla, hevesle, tufanla doluyuq,
Fikrimiz getdikce cahana el qatr.” (Müşfiq, 2016, s. 58)*

Mikail Müşfik, “Dönüş” adlı şiirinde tarih kıyaslaması yapar. Bu kıyas, kendi memleketinden mümessil bir kıyaslamadır. Geçmişte insanlar talihsiz olaylardan dolayı hürriyetlerine hasret yaşadılar. Ancak şair, yeni neslin yeni bir tarih yazacağından şüphesizdir. Artık geçmişin yorgun ve karamsar insanı artık yoktur. Yeni nesil her şeyin farkındadır, zihni açıktır ve ideallere sahiptir. Bu sebeple ülke yeni bir kimliğe kavuşur ve sahip olunan fikirler dünyaya duyurulmak üzere hazırdır.

3.3.55. Geleneğe Karşı Çıkma

Dikta uygulanan ülkelerde, baskı uygulayan rejimin insanlara birtakım değişiklikler sunduğu görülür. Kültür değişikliği, bir millet için kolay gibi gözükse de

aslında bir şeyleri geride bırakma ve bir şeylerden ödün verme anlamına gelir. Kültürü ve diniyle bütün bir halde yaşamış milletler için yönetim diktasıyla yapılmak istenen değişiklikler, o millette bazı bozulmalar ve çarpışmalar meydana gelmesine neden olur.

*“Sizə indi diyorlar: -Çıxınız bu örtüden,
Qovunuz üzünüzdən bu melun buludları.
Bunların ferqi yoxdur acı bir üzüntüden,
Parçalayıb yırtınız bu köhne yadigarı.*

*Bu xitabı bekle siz xoşlayıb beyendiniz,
Qelbinizdə titredi şefeqlənən arzular,
Beziniz de çarşafı yandırıb sevindiniz,
Feqet bunu başında daşıyan daha çox var.
Bir çoxu anasından, bir çoxu babasından
Qorxaraq bu çizgini sürüklüyor peşince.
Bezi eskiden eski olan eqrabasından
İstemiyor eşitsin her ağız sözü, mence.*

*Yaxşı qız! Bekle sen de utanaraq mehleden
Vide etmiyorsun o zülmetin övladına?
Qorxmadasın bir xeter toxunar qanadına
Feqet bu deyil bize yaşayışı öyreden.*

*Qaya uçdumu, elbet, toz qopacaq yerindən,
Buludlar sıxılınca ildırımlar guruldar.
Qoy onlar ne der desin, senin emellerinde
Möhtəşəm denizlərin çiçəkləri parıldar.*

*Düşün, bil ki, o çadra, bayquş qanadlı çadra
Şerqin qaranlıq, siyah mühitindən toxunmuş.
Alem deyilmiş indi, o Şerq hara, sen hara?
Mersiyesi o Şerqin çünk, çoxdan oxunmuş.*

*Tebiidir ki, ay qız, yaz ayları gelince
Yarpaqlanıb perdede qalmaz örtülü gönçe.
Revamıdır yurdunun açıq bir seherinde
Dalğalansın bir bahar buludu gözlerinde?!*

*Heyatın seslerinden kesb ederek iqtidar,
Bu qaynar memleketde qoş, oyna, sıçra, hayqır!
Onsuz da heyat adlı, çelik barmaqlı ruzgar
Başınızdən çarşafı götürüb qaçacaqdır.” (Müşfik, 2016, s. 76-77)*

Mikail Müşfik, “Çadralı Qızlarımıza” adlı şiirinde, dönemin başörtülü kızlarına seslenir. Dönemin baskılarından ötürü başörtüsüne bakışın değiştirilmek istendiği anlaşılır. İslamî usullere göre bir davranış olan başörtüsüne, devrin yönetiminin dayatmaları gereği, şairin de karşı çıktığı görülür. Ona göre başörtüsü, kızlara aile zoruyla taktırılmak istenir. Geçmişteki geleneklerden yönetim baskısıyla kurtulmak isteyen şair, başörtüsüne veda edilmesi gerektiğini belirtir. Dönem artık modernleşmeye gitmektedir ve şair de giyimde birtakım değişiklikler olmasını söyler. Burada aslında yönetimin diktası şair aracılığıyla halka kabul ettirilmek istenir. Kılık kıyafet değişikliği, rejimin dayatmalarından biridir ve aslında yazar burada istemsizce yönetimin emirlerini halka taşımak ve kabul ettirmek görevine girer.

3.3.56. Hayata Tutunma

Hayat, insan için çekilmesi zor serüvenlerle doludur. Bu serüvende insan yara alır, acı çeker, bazen kendini uçurumda bulur, bazen de bir dağ başında tek başına... Ancak Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali, uğruna acı çektikleri görüşlerden bir nebze de olsa kurtulup nefes alabilmek için sevdiklerine tutunurlar. Sevgili, iki şair için de hayatta kalabilmek için bir nefes alabilme durağıdır. Aşklar sayesinde hayata dönerler ve yaşama sebeplerinin farkına varırlar.

*“Ey bir tane sevgilim, ben bugün yaşıyorsam
Sanma ki hayat tatlı, insanlar hoş olmuştur,
Dağ başında bir kaya gibiyim şöyle dursam*

*Etrafım eskisinden daha bomboş olmuştur ...
Yalnız sana borçluyum bugün dünyada varsam:
Seni her andığımda gözlerim yaş olmuştur.*

*Yaşlar ki bir ırmaktır, dertleri sürür gider,
Gözyaşları içinde seneler yürür gider.*

*Yok olmak isteğiyle kalbim attığı zaman,
Bana: Yaşa der gibi gülen senin yüzündü.
Dizlerim bir bataкта yorgun yattığı zaman
Bacaklarıma kuvvet veren senin hızındı.
Yaşaran gözlerimde, güneş battığı zaman
Sıcak bir yuva gibi tüten senin dizindi.*

*Sen aklıma gelince her şeyler gülümserdi.
Ağaçlar şarkı söyler, rüzgâr tatlı eserdi.” (Ali, 2019, s. 62)*

Sabahattin Ali, “Öyle Günler Gördüm Ki...” şiirinde, yaşama sebebinden bahseder. Hayatında yaşadığı ıstırap dolu anlar, şairi hayattan kaybolma isteğine sürükler. Cihanda yaşanan savaşıardan, dost dediklerinin cesaretsiz oldukları için yanında duramayışından dolayı bu hâldedir. Yitip giden seneler onda hayattan bezme duygusu uyandırır de, her seferinde sevdiği kişinin varlığıyla yeniden hayata tutunur. Onun yaşama sebebi hayatın caydırıcı güzelliği ya da insanlığın sahte hoşluğu değildir. Onun yaşama sebebi, aşkıdır. Sevdiğinin yüzündeki tebessüm, şaire yaşama inadı bindirir. Bu inatla tutunabilir ancak hayata.

*“Senin gülüşlerin bir rüzgar kimi
Eserken arzumun gülü açılır.
Gülse dodaqların ulduzlar kimi
Ruhuma bir serin ışık saçılır.*

*Senin gülüşlerin yaz seherinden
Hissime, fikrime sanki reng alır.*

*Gül ki, şeirlirim gülüşlerinden
Qırılmaq bilmeyen bir aheng alır.*

*Sen güldüyün zaman bu şad günümde
Açılır qarşımda, canlanır bahar.
Bezen başucumda, bezen önümde
Şimşeklerim çaxar, sularım axar.” (Müşfiq, 2016, s. 177)*

Mikail Müşfik de “Senin Gülüşlerin” adlı şiirde hayatta var olma sebebine büyük tesiri olan sevdiği kişinin gülüşlerinden bahseder. Sevdiği güldüğü zaman, şairin ruhu yaşama hevesiyle dolar. Şairin fikirləri daha da hareketlenir. Şiirine de ilham kaynağı olur. Müşfik için hayatta kalma gayesinin başını çeken şiirine de nefes verir sevdiğinin tebessümü. Kendini tabiatla bütünleştiren şair, doğanın ahenginin de sevdiğini gülüşünü sayesinde olduğunu dile getirir.

*“Senin gözlerinmi genclik bağında,
Yoxsa nergizlerin sayrışıb oynar?
Yoxsa çıxılmayan eşqin dağında
Ömrümün dirilik çeşmesi qaynar?”(Müşfiq, 2016, s. 176)*

Mikail Müşfik’in bir digər şiiri “Senin Gözlerin”de, hayatta kalmasına, yaşama arzusunun tazelenmesine sebep olaraq sevdiğinin baxışlarının etkisi olduğu görülür. Ömrünün en taze dövemlerinde bulduğu aşkı, sanki şairi yeniden hayata döndürür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞAİRLERİN ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

Bu çalışmada, adı geçen şairlerin öne çıkan şiirleri aşağıda verilmiştir.

4.1. Sabahattin Ali'nin Şiirlerinden Seçmeler

DAĞLAR

*“Başım dağ, saçlarım kardır,
Deli rüzgârlarım vardır,
Ovalar bana çok dardır,
Benim meskenim dağladır.*

*Şehirler bana bir tuzak;
İnsan sohbetleri yasak;
Uzak olun benden, uzak,
Benim meskenim dağlardır.*

*Kalbime benzer taşları,
Heybetli öter kuşları,
Göğe yakındır başları;
Benim meskenim dağlardır.*

*Bir gün kadrim bilinirse,
İsmim ağza alınırsa,
Yarım soran bulunursa,
Benim meskenim dağlardır.”(Ali, 2019, s. 31)*

SERVİ

*“Bir servi dedi ki bana:
“Rahat benim altımdadır.
Başını vurma dört yana,
Rahat benim altımdadır.*

*Çok koşup çok yorulmuşsun,
Yollarda yalnız kalmışsın,
Güvenip bana gelmişsin,
Rahat benim altımdadır.*

*Sana kökümde yer versem
Gölgeyi üstüne gersem...
Hey rahat isteyen sersem!
Rahat benim altımdadır.*

*Serin serin uzanırsın,
Çiçeklerle bezenirsin,
Yat burada, kazanırsın,
Rahat benim altımdadır.*

*Yârin de gezer dolaşır,
Bir gün buraya ulaşır;
Hasretler burada buluşur,
Rahat benim altımdadır.””(Ali, 2019, s. 32)*

İSTEK

*“Yanıyor beynimin kanı,
Bilmem nerelere gitsem?
İçime sığmayan canı
Hangi rüzgara eş etsem?*

*Akşam sular karardı mı?
Bir dağa versem ardımı,
İçimi yakan derdimi
Sağır göklere anlatsam...*

*İçiliversem dem gibi,
Kırılıversem cam gibi,
Şamdanda yanan mum gibi,
Sabahı görmeden bitsem...*

*Bir yüce ormana dalıp
Ya bir dağ başına gelip,
Beni yaradanı bulup
Malını başına atsam...*

*Görünmez kollar boynumda,
,Yarin hayali koynumda,
Sıcak bir kurşun beynimde,
Bir ağaç dibinde yatsam...”(Ali, 2019, s. 33)*

MELÂNKOLİ

*“Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır.
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır.*

*Anlyamam kederimi,
Bir ateş yakar derimi,
İçim dar bulur yerimi,
Gönlüm dağlarda bunılır.*

*Ne kış, ne yazı isterim,
Ne bir dost yüzü isterim,
Hafif bir sızı isterim,
Ağrılar, sancılar gelir.*

*Yanına düşer kollarım,
Görünmez olur yollarım,
En sevgili emellerim
Önüme ölü serilir...*

*Ne bir dost, ne bir sevgili,
Dünyadan uzak bir deli...
Beni sarar melânkoli:
Kafamın içersi ölür.”(Ali, 2019, s. 34)*

GÜNÜMÜZ

*“Aklı kafamızdan sürsek,
İlmin içine tükürsek,
Dünyaya çevirip dirsek
Günümüzü hoş geçirsek...*

*Gökten ve yerden uzakta,
Neş'e, kederden uzakta,
Düşüncelerden uzakta,
Günümüzü hoş geçirsek...*

*Vücut cevhersiz bir kalıp,
Hiç gider hiçten gelip.
Bir tenhaca köşe bulup,
Günümüzü hoş geçirsek...*

*Toprağa girinceye dek,
Esrârı görünceye dek,
Yani, geberinceye dek,
Günümüzü hoş geçirsek.”(Ali, 2019, s. 35)*

HAPİSHANE ŞARKISI

I

*“Göklerde kartal gibiydim,
Kanatlarımdan vuruldum;
Mor çiçekli dal gibiydim,
Bahar vaktinde kırıldım.*

*Yâr olmadı bana devir,
Her günüm bir başka zehir;
Hapishanelerde demir
Parmaklıklara sarıldım.*

*Coşkumdum pınarlar gibi.
Sarhoştum rüzgârlar gibi;
İhtiyar çınarlar gibi
Bir gün içinde devrildim.*

*Ekmeğim bahtımdan katı,
Bahtım düşmanımdan kötü;
Böyle kepaze hayatı
Sürüklemekten yoruldum.*

*Kimseye sormadığım,
Doyunca saramadığım,
Görmesem duramadığım
Nazlı yârimden ayrıldım.”(Ali, 2019, s. 36)*

HAPİSHANE ŞARKISI

III

*“Burda çiçekler açmıyor,
Kuşlar süzülüp uçmuyor,
Yıldızlar ışık saçmıyor,
Geçmiyor günler, geçmiyor.*

*Avluda volta vururum;
Kâh düşünür, otururum,
Türlü hayaller görürüm;
Geçmiyor günler, geçmiyor.*

*Gönülde eski sevdalar,
Gözümde dereler, bağlar,
Aynada hayalim ağlar,
Geçmiyor günler, geçmiyor.*

*Dışarda mevsimbaharmış;
Gezip dolaşanlar varmış,
Günler su gibi akarmış...
Geçmiyor günler,geçmiyor.*

*Yanımda yatan yabancı
Her söz zehir gibi acı,
Bütün dertlerin en gücü;
Geçmiyor günler,geçmiyor.”(Ali, 2019, s. 38)*

KIZKAÇIRAN

*“Dağlar dik, çeşmeler kuru,
Yarimin benzi çok sarı;
Ölü var, dönülmez geri;
Yürü yağız atım, yürü...*

*Dağlar geçilmiyor kardan;
Aman yok candarmalardan.
Ayrılamadım bu yardan;
Yürü yağız atım, yürü...*

*Yarim bu gece yoruldu,
Kaçırdığıma darıldı;
Bak, daha sıkı sarıldı;
Yürü yağız atım, yürü...*

*Nasıl titriyor korkudan:
Kaldırdım onu uykudan;
Sesler geliyor doğudan;
Yürü yağız atım, yürü...”(Ali, 2019, s. 42)*

HEY

*“Kaygusuz, deli bir kuştum,
Senin dalına kondum hey!
Yüksek yerlerde uçmuştum,
Ayak ucuna indim hey!*

*Denizler gibi derindim,
Gözlerine sığ göründüm.
Karlı dağlardan serindim,
Sana sokuldum, yandım hey!*

*Tükenmez mihnetler çektim,
Kanlı gözyaşları döktüm,
Akıllılara örnektim,
Divanelere döndüm hey!*

*Âşıklar sana ne yapsın?
Dudaklar nereni öpsün?
Sen bir acayip şarapsın,
Daha içmeden kandım hey!*

*Yâdını düşürmez dilim,
Sana ulaşır her yolum;
Kirli, günahkâr bir kulum,
Yüzüne bakıp yundum hey!”(Ali, 2019, s. 44)*

YETMEZ Mİ?

*“Aşk seni harab etmez mi?
Takatını tüketmez mi?
Sendeki ateş bitmez mi?
Yetmez mi gönül, yetmez mi?”*

*Aşkına yoktur endaze,
Aklını aldı o taze,
Âleme oldun kepaze,
Yetmez mi gönül, yetmez mi?”*

*Yâr yoluna baktırdığın,
Uykusuz bıraktığın,
Aşk yüzünden çektirdiğin,
Yetmez mi gönül, yetmez mi?”*

*Hangi derdimi anayım?
Aşka nasıl dayanayım?
Yandım, daha mı yanayım?
Yetmez mi gönül, yetmez mi?”*

*Göğsümde tıkanır sesim,
Yok yaşamağa hevesim;
Ben bir dermansız bîkesim,
Yetmez mi gönül, yetmez mi?”(Ali, 2019, s. 45)*

AYIRDILAR

*“Eller araya girdiler,
Türlü fesatlar kurdular,
Sevdamızı çok gördüler
Seni benden ayırdılar.*

*Eridim, tükendim gamda;
İnsaf yok beni âdemde,
En fazla sevdiğim demde
Seni benden ayırdılar.*

*Gezilmez diyarlar gezdim,
Yazılmaz koşmalar yazdım;
Ben sensiz yaşıyamazdım,
Seni benden ayırdılar.*

*Şaşırdım aşka düştükçe,
Yere vuruldum coştukça;
Doğrulup sana koştukça
Seni benden ayırdılar.*

*Kurbanı oldum bir hiçin,
Görmem yüzünü sevincin...
Niçin güzel yârim, niçin
Seni benden ayırdılar?”(Ali, 2019, s. 46)*

UNUTAMADIM

*“Gönlümü avutamadım,
Seni söküp atamadım,
Ben bahtımı tutamadım,
Yâr, seni unutamadım.*

*Bahtın lûtfuna ermişim.
Gönlümü sana vermişim.
Meğer ne çok severmişim,
Yar, seni unutamadım.*

*Gönül bir acayip deli,
Yarin azâdolmaz kulu.
Bilemedim neylemeli?
Yar, seni unutamadım.*

*Kalksam gönlümü azada
Eski günler gelir yâda;
Bu nisyân dolu dünyada
Yar, seni unutamadım.”(Ali, 2019, s. 48)*

KARA YAZI

*“Geçmedi yâre sözümüz,
Yollarda kaldı gözümüz,
Yere çalındı yüzümüz,
Böyleymiş kara yazımız.*

*Çiçekler açılmaz oldu,
Pınarlar içilmez oldu,
Yar bize bir gülmez oldu,
Böyleymiş kara yazımız.*

*Bu bahtımızın işidir;
Bu her işlerin başıdır:
Yar başkasının eşidir,
Böyleymiş kara yazımız.*

*Yalnız ona yar demiştik,
Onda bir şey var demiştik,
O bizi anlar demiştik,
Böyleymiş kara yazımız.*

*Hey gönül gene bu gece
Kederin geceden yüce;
Gel susalım beraberce:
Böyleymiş kara yazımız.”(Ali, 2019, s. 50)*

ESKİSİ GİBİ

*“Seneler sürer her günüm,
Yalnız gitmekten yorgunum;
Zannetme sana dargınım,
Ben gene sana vurgunum.*

*Başkalarına gülsem de,
Senden uzak kalsam da,
Sevmediğini bilsem de
Ben gene sana vurgunum.*

*Dağları aşınca başım,
Geri kaldı her yoldaşım,
Gel sevgilim, gel kardaşım,
Ben gene sana vurgunum.*

*Gönlüm seninkine yardı,
Aynı şeyleri duyardı;
Ayaklarımız uyardı...
Ben gene sana vurgunum.*

*İtilmiş, tekmelenmişim,
Doğduğum günde yanmışım,
Yalnız sana güvenmişim;
Ben gene sana vurgunum.”(Ali, 2019, s. 52)*

ÇOCUKLAR GİBİ

*“Bende hiç tükenmez bir hayat vardı,
Kırlara yayılan ilkbahar gibi.
Kalbim her dakika hızla çarpardı,
Göğsümün içinde ateş var gibi.*

*Bazı nur içinde, bazı sisteydim,
Bazı beni seven bir göğüsteydim,
Kâh el üstüneydim, kâh hapisteydim,
Her yere sokulan bir rüzgâr gibi.*

*Aşkım iki günlük iptilalardı,
Hayatım tükenmez maceralardı,
İçimde binlerce istekler vardı,
Bir şair, yahut bir hükümdar gibi.*

*Hissedince sana vurduğumu,
Anladım ne kadar yorulduğumu,
Sakinleştiğimi, durduğumu
Denize dökülen bir pınar gibi.*

*Şimdi şiir bence senin yüzündür,
Şimdi benim tahtım senin dizindir,
Sevgilim, saadet ikimizindir,
Göklerden gelen bir yadigar gibi.*

*Sözün şiirlerin mükemmelidir,
Senden başkasını seven delidir,
Yüzün çiçeklerin en güzelidir.
Gözlerin bilinmez bir diyar gibi.*

Başını göğsüme sakla sevgilim,

*Güzel saçlarında dolaşsın elim.
Bir gün ağlıyalım, bir gün gülelim,
Sevişen yaramaz çocuklar gibi.”(Ali, 2019, s. 54-55)*

4.2. Mikail Müşfik’in Şiirlerinden Seçmeler

ÖLKEM

*“Dünyamızı seyr etdim min diirlü heveslerle,
Gördüm coşuyor diller pek neşeli seslerle,
Baxdım doludur yarlar şen qelbili ölkemde.
Pek şad olaraq güldüm abad olan ölkemde.
Qemlerden, elemelerden azad olan ölkemde.*

*Baxdım ki, duman görmez yüksekləri billuri,
İnsanları matemsiz, istekləri billuri,
Dağlar, ovalar gülşen, her bir yeri billuri,
Her şey gülüyor gördüm, pek şad olan ölkemde.
Qemlerden, elemelerden azad olan ölkemde.*

*Qış getdi ölümlerle, ölkemde bahar vardır,
Bağlarda gözellikler, şen qehqeheler vardır,
Sevdalı könuüllerde sevdikleri yar vardır,
Daim sevişirler, bax, mezdad olan ölkemde.
Qgmfordgn, gfomlgrdgn azad olan ölkemd.*

*Vicdanları pek şəffaf, insanları nurani,
Müşfiq, bile bildinmi, alemde şu dövranı?!
Qaplar yarın artıq sağ dünyaları ürfanı.
Her yer gülecek, nura mötad olan ölkemde.
Qemlerden, elemelerden azad olan ölkemde.”(Müşfiq, 2016, s. 3)*

ANA

*“Ana dedim, üreyime yanar odlar saçıldı,
Ana dedim, bir ürperiş hasil oldu canımda,
Ana dedim, qarşımda bir gözəl sehne açıldı,
Ana dedim, feqet onu görmez oldum yanımda.*

*Ana, ana!.. Bu kelmemin vurğunuyam ezelden,
Onu gözəl anlatamaz düşündüyüm satırlar.
Ana olmaz bize her bir "yavrum" deyən gözəldən,
Çünkü onun xilqetinde ayrıca bir füsun var.*

*Başqa alem yaşamadım böyle gözəl biçimde,
Onu kimse gözəlliyin cilvesində yaratmış;
Ana, ana... çiçəkli bir fidandır ki, içimde
Ta ezelden kök salaraq, üreyimde boy atmış.*

*O fidanı bezi vaqıt istiyorum çekerek,
Qoparayım üreyimden, feqet onda varlığım
Sızıldarken, sanki bir ses qopub ince va titrek
Bir lisanla söylüyor ki: - Mene deyme, yazığım!*

*Çünkü seni men besledim, men böyütdüm, oxşadım,
Söylediyin sözler ki var beşiyinin üstündə
Oxuduğum türkülerin kölgesidir, övladım!
Mene maxsus vereqler var her kitabda, her dində.*

*Ne doğru söz yazıqlar ki, görmemişəm onu men,
Diyorlar ki, Müşfiq, xeste bir tifildin, ananı
Baban kimi soyuq eller qucağına çekerken,
Yalnız acı feğanların titredirdi her yanı.*

İndi mene her kes: - Anan, baban varını? – söyləse,

*Diyorum ki, - qapılmadan bir xülyaya, bir hisse–
Olan olmuş, keçen keçiniş, indi meni yaşadan
Bir müqəddes, bir semimi emelim var, tapdığım.*

*İnandığım bir qible var, o da her gün, her zaman
Yorulmayan qollarımla, düşünerek yaptığım
Bir alemdir, bir alem ki, semaları qıpqızıl,
Yüksekleri, alçaqları, fezaları qıpqızıl!”(Müşfiq, 2016, s. 4-5)*

SEVGİLER

*“Sevgi vardır ki, dodaqlarda açar güllerini,
Sevgi vardır ki, bir az qar kimi, ruzgar kimidir.
Sevgi vardır oxudur qelbide bülbüllerini,
Böyle bir sevgi benim ruhumu oxşar kimidir.*

*Sevgi vardır ki, uzaqdan bize parlaq görünür,
Ona yaxlaşmayalım, çünki o zülmetle dolu.
Sevgi vardır ki, düşer yerlere daim sürünür,
Öyle bir sevgi da min dürlü xeyaletle dolu.*

*Sevgi vardır ki, bahardan bize güller getirir
İçi zeqqum ve zeher, qoxlama, qelbin qanayar.
Sevgi vardır üzü xoş, daxili bir qorxulu yar.*

*Sevgi vardır bize çox dadlı emeller getirir,
Feqet hepsinde qaranlıq geceler kölgəsi var.
Sevgilerde qarışıq bilmecələr kölgəsi var.”(Müşfiq, 2016, s. 5)*

DÜDÜK SEDALARI

*“Seherler uyar-uymaz üfüqler bir xoş renge,
Tıxanır qulağımız sinirli bir ahenge,
O zaman xeyalımız düdükler coşmuş sanır.*

*Bir çılğın ürperişlebu hayqıran düdükler,
Boynumuza hayatın ağır yükünü yükler,
Nehayet her terefde gediş-geliş başlanır.*

*Toplaşır emekçiler iş başına hevesle,
- Üfüqler bürünürken fecirden bir kömleye, -
Düdüklerin emrini yerine yetirmeye.
-Çağırınız bizleri kesilmeyen nefesle
Düdükler! Yorulmadan çağırınız bizleri,*

*Teqib edeceyiz bir hareketle sizleri.
Ey her düdük ruhundan ruha axan sedalar,
Üreklerde şen emek şamı yaxan sedalar,
Sizinle makinanın düyünleri açılır.*

*Boruların ağzından qaçıb uzaqlaşınca,
Süretli dalğalarla siz bize yaxlaşınca,
İçimize heyatın cilveleri saçılır.*

*Düdüklerin müselsel uzun çağırışları,
Havada bu görünmez seslerin yarışları
Sayesinde çözüdür sükunetin bağları.*

*Bezen tebessümlerle cilveler bulursunuz,
Bezen tutqun gözlerin şahidi olursunuz
Ey düdük sedalan! Ey düdük sedaları!”(Müşfiq, 2016, s. 6)*

XALI

*“İşçi qız, toxuduğun o divar xalısında
Heyran oldum ürekden işlediyin senete,
Bir gözəllik eseri verdin beşəriyyəte.*

*Böyüklüyün çoxuna meçul iken evveller,
Vurduğun naxışların, qız, en bahalısında
Meydana çıxdı bu gün sendeki böyük hüner,*

*Qabarlanan o ince, o nazik barmaqların
Birin teessüfle cəlb etsə nezerini,
Alqışlar tutacaqdır o baxışın yerini.*

*İnan ki, qonaqların önünə çıxsın yarın,
Xalında rengi-ruhu solmayan o ulduzlar,
Ham senin, həm ölkənin göylərini yaldızlar.*

*Sen ey Şerqin eiməkçi qızı, çirpın, qanadlan!
Bürüyecek şöhrətin bu sənət meydanını,
Ola bilmez çəkdiyın zəhməti gözden salan.*

*Birsən sənət yolunda candan keçən erlərlə,
Meydana buraxdığın böylə şah esərlərlə
Ucaldırsan ölkəmin şöhrətini, şanı. ”(Müşfiq, 2016, s. 7)*

ÜSYANA BAŞLA

*“Esrlerce şerqlilere kesildin acı,
Sen ey vehşi, sen ey azğın imperyalizm!
Gel Çindəki üsyanlara baxma qıyqacı,
Düşün, bu gün onlarda var böyük bir ezm.*

*Qızıl Kanton orduları alovlu bir dağ
Kimi salmış varlığına ateş, zelzele,
Şanxay qalsın, Nankine de etdin elvida,
İnqilabın zərbəsilə gələrək dile.*

*İndi coşqun bir denizdir her işçi Çində,
Çekil geri, qorxutamaz kimseyi qüvvən,
Sən get herbir yollarını Kantondan öyrən!*

*Deyirlər ki, Nankin yanır alov içində,
Yarın söner zalımların tökdüyü yaşla.*

Selem sene, Çin işçisi, üsyana başla!”(Müşfiq, 2016, s. 7-8)

DÜŞÜNCE

*“Güneş ipek tellerinin sarımtraq rengini
Seher çağı dalğa-dalğa her terefe yayırken
Getirirem xeyaluma bir al bayraq rengini.*

*Düşünerek derem; bu da, evet bir sabah erken
Bir dünyanın göylerinde güneş kimi her seher
Parlayaraq ölkelere serpecekdir şefeqler.*

*Kiçik quşlar ceh-ceh vurub qonurken ağaclara
Her bir neğme qardaşlaşmaq sesleridir sanıram.
Şen geceler ay ışığı düşürken yamaclara
Şuraların ellerdeki külgesini anıram.*

*Dilber sular dalğasına denizlerde, göllerde
Oxuyaram yeni heyat sevdasile çırpınan,
Eskiliye üsyan eden köülleri her zaman.*

*Yorğun-arğın kervanile sehralarda, çöllerde
Bezi gece yarı yolda qalanları dinledim,
- Hankı şeydir yolçulara nicat veren? - söyledim.*

*Birağızdan dediler ki, dan yeri, dan ulduzu!
Sordum, bundan gözeli yoxmu parlayanların?
Dalğalandı qarşımda o vaqıt bu diyarın
Al bayrağa sığınmış kökül açan ulduzu.”(Müşfiq, 2016, s. 8-9)*

TORPAQ VE TRAKTOR

*“Qranit damarları ey çelik qanlı torpaq,
Paltarı sert demirdən eli qalxanlı torpaq,
Ne der sinəndə meydan sulayan, hayqıran div?*

*Der ki, mənim varlığım uyuşub yatan deyil,
Dişləri tez oynayan xış deyil, kotan deyil,
Köksünü bıçaqlayan, qollarını qıran div!*

*Gəl yeni celladını - bu neri dinlə, torpaq,
Onun çıxardığı gur sesləri dinlə, torpaq.
Ayaq iti, baş yeke, saçlar buluddan siyah...*

*Möhtəşəm gövdəsilə keçərkən üzərindən,
Neçə neçə iz qaldı qartlaşan içərindən,
Bizim div çınlatarkən qulaqlarında qah-qah?..”(Müşfiq, 2016, s. 16-17)*

TOZANAQ

*“Yəne toz... aman, bu toz buludları ne ister
Bilməm sənəndə, ey Bakı, sən ey atəş diyarı!
Sən birdən dirçelib, birdən boy atan şəhər
Üzərindən qovsana bu iynəli ruzgarı!*

*Neçin soqaqlarından yolçular ötən zaman
Saçlarını oxşamaz letif esən külekler?
Neçin yanıq çöllərin bitirmemiş bir fidan?
Neçin sinəni öpməz gözü yaşlı çiçəkler?*

*O dilberin... qaşları altındakı güllər, ah,
Revamıdır bulansın zəherli tozlarınla?*

*O bir yaz seherinden daha şux olan nigah
Revamıdır sıxılsın her acı ruzgarınla?*

*Buna sebab menmiyem, yoxsa keçmişin oğlu?
Yoxsa seni bu hala salmış qoca tebiet?
Bu söz düzmü, doğrumu, bu esrin metin oğlu
Diyor: - Xayır, deyildir menden uca tebiet!*

*Her şey bu bir cüt qolun esiriyken, niçin de
Bu günahı üstüne atalım tebietin?!
İsteseydi daima gül yarpaqlar içinde
Besleyirdi cismini o keçmiş cemiyyetin.*

*Feqet onlar yanmadı, ekmediler bir ağac,
Bir bağ salmadılar heç qum dolu çöllərində;
Bir yetimin halını andıran bu ehtiyac
Temin olunur ancaq bu günün ellerində,*

*Tozlanmış, bir veremli kitab oxutdurmasın
Her tozanaq sinəndə yaşayan bu gənc ele.
İstemem, o küləkler pəncərəmi vürməsin
Sapsarı bir kölgənin qubarlı ellerilə!*

*Mən istərem dörd yanın ormanlarla qapansın,
Nəfəs alıb verəsen göy yarpaqlar içinde,
Mən istərem gənc oğlun, mən istərem gənc qızın
Gezdikcə zövqə dalsın kölgə bağlar içinde,*

*O zaman Vaqif kimi, şaqrayan Nedim kimi
Sayrıyaraq heveslə kim eyleməz terənnüm?
Onda hansı şairin hasil olmaz metlebi
Ağaclıqlarda eller eyledikcə tekellüm?*

*Onda iki terefdən mənə təsir edərsən,
Onda iki eşq ilə qəlbimi titrədersən,
Onda sinəndə bitmiş dalğalı otlarından,
Vərəqlərlə oxşanan qaynar zavodlarından
Alıb doyunca ilham,*

*Mən hər səhər, hər axşam,
Bağırarkən şerimi mən bar-bar üfüqlərə
Onda göy saçlarını oxşayan dadlı yellər,
Deyil demir qanadlı, ipek qanadlı yellər
Bestələyib şerimi, qaçarlar üfüqlərə.”(Müşfiq, 2016, s. 17-18)*

GÜLÜŞLER

*“Gülüş vardır seslərinə tunc ekslər yapdırır,
Gülüş vardır könülləri ruzgarlara qapdırır.
Bezi tiker könüllərdə alovlardan bir mebed
İllər boyu atəşinə insanlığı tapdırır.*

*Bürünərək çoxu ipek füsünlu bir çarşafa
Saçır büllür təbəssümlər, eylencələr etrafı.
O perdəyi parçalasaq can atarız nəhayət
Və başlarız göz yaşları ələmini təvafı.*

*Gülüş vardır dodaqaltı, gülüş vardır müstəhzi,
Zəncirleyər uçanları halqalandıqca bezi,
Bezi sıcaq görüşlərə doğru yollar göstərir.*

*Fəqət onun gülüşləri bir qönçəyə yaslanan
Rəngsiz parlaq jələlərdən nümunədir, hər zaman
Gənc ömrümg yüksəlmiş qanad verir, can verir.”(Müşfiq, 2016, s. 19)*

BİR LÖVHE

*“İşte seksen yaşında beli bükük bir qadın
Aylar, iller bilmeden qırmış qolun, qanadın.
Zaman çekmiş canına gözlerinin nurunu,
Ömrü almış alinden qelbinin sürürünü.
Vücudunun son bahar yarpağından ferqi yox,
Dodağında bir gülüş, bir qaynayan şerqi yox.
Çöhresinde perişan buludlann var eksi,
Ellerinde serinlik - bir mezar hediyyesi.
Emmiş uzun illerin baharını, qışını,
Meclislerin bulunmuş neşesinde, qeminde.
Bürümüş en nehayet kölgeler baxışını,
İndi gezer xeyalı mezarlıq aleminde.
O yene yaşamaqdan bıqmamış, usanmamış,
O yorğun, o ziyasız, o qüvvesiz, o qamış
Vücudile yene de ömür sürmek istiyor,
"Ah ne olur bir az da gözlerim görse!.." diyor.
Ey henüz gencliyinin demlerini yaşıyan,
Qelbinde gur dalğalı çağlayanlar daşıyan,
O seksen yaşlı qadın yaşamaq istiyorken
Bilmem niçin heyatdan uzaqlaşmadasın sen?”(Müşfiq, 2016, s. 19-20)*

DAĞLAR

*“Siz ki bir-birinizden ayrılmayan eşdiniz,
Sininize ayrılıq dağı çekildi, dağlar!
Aya, hankı celladın pencesine keçdiniz,
Niçin böyle qeddiniz sındı, büküldü, dağlar?”*

*Sizin ki, üzünüzdən qaralırdı çox işıq,
Üstünüzdən ötməyə yol bulmazdı bir aşiq.
Qaynaqlara edərken gedikləri çarpaşiq
Bu gün çelik bağrınız neden söküldü, dağlar?”*

*Nallarını küheylan atların qıradınız,
Önünüz engin dere, uçurumdu ardınız.
Çayların gur sesile, üfqə hayqıradınız,
Sizin önce halınız bela deyildi, dağlar!”*

*Ruzgarları yararken köksünüz parça-parça,
Ayrı qalırdı quşlar sıradan haftalarca,
Alnınızı buludlar oxşarken bextiyarca,
Dik başınız önümde neden eyildi, dağlar?”*

*Üst-üstədən o zaman ki, bıçaqlandı qelbiniz,
Çaylar sapdı yolundan, nare yandı qelbiniz,
Barıt dumanlarile saçaqlandı qelbiniz,
Axırda bir mum kimi söndü, tüküldü, dağlar!”*

*İnsan oğlu - ezədən o sine dağlayandı,
Yoxsa onun xenceri köksünüze dayandı?!
Başınıza kül oldu, könlünüz oda yandı,
Onda ki, yerinizde raylar çekildi, dağlar!”(Müşfiq, 2016, s. 29-30)*

KÜLEKLER

*“Her seher, her axşam, her axşam, her seher
Çox zaman serseri külekler bixeber
Bir yaxın dost kimi qapımı döyerler,
Külekler, külekler, bestekar külekler,
Dünyanı dolaşan bextiyar külekler!*

*Beziniz qorxulu, beziniz qorxusuz,
Beziniz duyğulu, beziniz duyğusuz,
Beziniz uyqulu, beziniz uyqusuz,
Külekler, külekler, ey serin külekler,
Sizde var qoxusu her yerin, külekler!*

*Ey çılğın külekler, neşeniz daşarken,
Bağların şehinden mey sorub coşarken,
Nalqıran dağları atlayıb aşarken,
Meni de alınız, uçayım dağlara,
Könlümde ne varsa, açayım dağlara!*

*Gurlayın, ilhamım, senetim gurlasın!
Fırtınam, qasırğam, qüdretilim gurlasın!
Şimşeyim parlasın, zülmetim gurlasın!
Ey meni serazad besleyen külekler,
Bir dağın başından sesleyen külekler!”(Müşfiq, 2016, s. 34-35)*

AYQIZ

*“Sen de alıb ele bir qızıl rübab,
İnce tellerini seslendir, ay qız.
Döşünden ellere bağla bir kitab,
Susqun dodaqlan dillendir, ay qız!*

*Qalmasın sözlerin qelbinde gizli,
Men görmək istemem çöhreni sisli.
Ol arslan ürekli, şefeş benizli,
Gülerek, yurdunu şenlendir, ay qız!*

*O qara günlerin getsin gelmesin,
Bir daha keçmişin üzü gülmesin.
Ümidi sendedir mence har kesin,
İndiden ruhunu tellendir, ay qız!”(Müşfiq, 2016, s. 35-36)*

TELEFON SÖHBETİ

*“Sen menden uzaqsan, men senden uzaq,
Uzaqdır sevimli gözlerin mene.
Yaxındır telefon sayesinde bax,
Ürekden saçılan sözlerin mene.
Neçin ruhlanmasın bu yeni şair,
Çapar gözlemeyir canan elinden,
Çılğın arzuları eşqine dair
Merhemet ummayır seba yelinden.*

*Evet, böyle qalmaz yarın bu öлке,
Telfonda fikrimi açarken sene,
Hesretle baxdığım üzüün de belke
Uzaqdan uzağa görünür mene.*

*Mehebbetin derin, xeyalın derin,
Ne çıxar sözlere könlümü versəm?!
Esline varmaqçın bu söhbətlərin,
Nolur gözlerini telfonda görsem?!*

*Məni inandırılmaz yoxsa bu sözlər,
Az iş gəlməmişdir qerib başıma.
İstərim üreyin aynası gözler
Açıb həqiqəti qoysun qarşıma.
Evet, böyle qalmaz yarın bu ölkə,
Telfonda fikrimi açarkən sənə,
Hesretlə baxdığım üzün də belkə
Uzaqdan-uzağa görünər mənə.”(Müşfiq, 2016, s. 36)*

EŞQİM

*“Anasız, babasız Ofelya kimi
Saçları perişan bir qızıdır eşqim.
Qəlbimin buludlu semalarında
Titreyən bir qerib ulduzdur eşqim!*

*Olmadan aşikar doğduğu yerden,
Böyük tanrı kimi düşmüş nezerden,
Çöhresi gülməyən xerabelərdən
Daha qəmli, daha ıssızdır eşqim!*

*Heyata baxmamış gülümser kimi,
Her bir hadisədən bixeber kimi.
Yad ellerdə qalan yetimlər kimi,
Başı belalıdır, yalnızdır eşqim.”(Müşfiq, 2016, s. 41)*

SONUÇ

Türkî devletler, geçmişinden aldıkları kudret ve güç ile bağımsızlık ve hürriyet aşkına yanıp tutuşan milletler olma özellikleriyle dünyada tanınırlar. Dış güçlerin ülkeleri ele geçirme, yağmalama gibi çabaları tarihin her sahnesinde başarısız kalmıştır. Bir toplumun direncinin kırılmamasın en büyük nedeni, o milletin toplumunun millî bir şuur oluşturmasından kaynaklanır. Bu şuura sahip bir toplumdan da vatani içinde kaynayan, ferdî düşüncelerini vatanına mâl eden aydınların çıkması pek doğaldır.

Azerbaycan ve Türkiye'den toplumcu-gerçekçi kimliğe sahip olan Mikail Müşfik ve Sabahattin Ali'nin şiirlerinin incelendiği bu çalışmada, dönemde yaşanan yönetim kaynaklı sıkıntılar, şairlerin bireysel çıkmazları yahut sevinçleri, ülkenin ve bireyin doğayla bütün olup huzura kavuşmak istemesi gibi temel unsurlar üzerinde durularak dönemin aksettirdiği hâller belirtilmek istenir. Bu iki şair, kendilerini hiçbir zaman toplumdan uzak görüp fildişi kulelerine çekilmek istemezler. Onların şahsî taleplerinin yanı sıra toplumu bir bütün olarak ele alıp vatanın çıkarları uğruna eser verme gayretleri ön plana çıkar. Sabahattin Ali, her ne kadar kendi taleplerini daha çok şiirine yansıtmış olsa da gönlünün bir yanının fikirlerine muhatap ve anlayış bulamadığı için hüznün ve ıstırapla kaplı olduğu barizdir. Mikail Müşfik ise Azerbaycan'ın uğradığı Sovyet Rusya diktasına karşı mücadeleci ruhunu şiirlerinde ön planda tutarak gençlere emsal olmaya günümüzde halen devam etmektedir.

Aydın, toplum içinde birtakım yerli yersiz muamelelere maruz kalmış bir kalıba bürünse de onun asıl derdi şahsî çıkardan ziyade toplumun hâllerini irdelemek ve kalkınmaya ışık tutmaktır. Sabahattin Ali ve Mikail Müşfik, toplumun dertlerini kendi dertleriymiş gibi belleyip gerçekleri şiirlerinde vurgulamalarıyla meşhut iki güzide şairdir. İkisinin de kaderi ortaktır. İki şair de yönetimin kurbanı olmuştur. Ancak onlar hiçbir sansüre aldırış etmeden fikirlerini ve insanların hâllerini eserlerinde yansıtmaktan çekinmemişlerdir. Yeri geldiğinde yönetimin arzularını zorla halka benimsetmek gibi bir vazifeye sahip olsalar da aslen bu şairler kendilerini asla toplumun taleplerine cevap vermekten alıkoymazlar.

Öykücü kimliğiyle ün salan Sabahattin Ali'nin Şiirleri üzerine yeterli kaynak bulunamasa da aynı dönem yaşamış Mikail Müşfik ile ortak yahut ayrı yanlarının incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma, toplumcu-gerçekçi sınıfta yer alan bu iki Şairin eserlerinin ve eserlerine zemin hazırlayan asıl nedenlerin varlığının göz ardı edilmemesini amaçlayarak oluŐturulmuŐtur. Zira bu iki Şair, bir toplum için önem arz eden değere sahip Őahsiyetlerdir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Y. (1994). *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ali, S. (2019). *Sabahattin Ali Bütün Şiirleri*. (A. Özkırımlı, Dü.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alkan, E. (2001). *Arthur Rimbaud Dizeler*. Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi.
- Armanoğlu, F. (1999). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Azizova, K. (2018). *Mikayıl Müşfik ie Ataol Behramoğlu'nun Şiirlerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi*. Ardahan: Ardahan Üniversitesi.
- Çalık, H. (2016). *Mikayıl Müşfik'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi.
- Dilçin, C. (2019). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Enginün, İ. (2016). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergah.
- Kapağan, E. (2015). *Kırgız Şiirinde Ekim Devrimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaca, A. (1993). Sabahattin Ali'nin Öykülerinde Toplumsal Konular. *Türkoloji Dergisi*, 11 (1), 1.
- Karakaş, Ş. (1996). 20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 13-14.
- Karimov, L. (1999). Azerbaycan'da Halı Sanatı. *Erdem Dergisi*, 10 (29), 1.
- Kaştan, Y. (2017). Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Siyasal Partileşme Süreci. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 91-92.
- Kolcu, A. İ. (2015). *Cumhuriyet Edebiyatı*. Konya: Salkımsöğüt Yayınları.
- Mecidov, C. (2008). *Azerbaycan'da Demokratikleşme Süreci ve Siyasal Partiler: Çok Partili Hayata Geçiş*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Müşfiq, M. (2016). *Men Şirin Lehçeli Bir Bülbülem*. Bakü: Kitap Klubu Yayınları.
- Nazirliyi, A. R. (2018). *Azerbaycan Poeziyasının Mikayıl Müşfik Zirvesi*. Bakü: Azerbaycan Milli Kütüphanesi.
- Özel, İ. (2017). *Erbain*. İstanbul: TİYO Yayınları.
- Rodoplu, F. (2012). *Mehmed Emin Resulzade'nin Azerbaycan Tarihi, Rusça'dan Türkçeye Çeviri ve Değerlendirmesi*. İzmir: Ege Üniversitesi.

ÖZGEÇMİŞ

Oğuzhan YILDIRIM, 17.10.1993 tarihinde Bolu'da doğdu. Lise öğrenimini 2012 yılında Bolu Endüstri Meslek Lisesi'nde tamamladı. 2018 yılında Karabük Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olup aynı yıl Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edabiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Lisans eğitimi boyunca Karabük Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı bünyesinde Redaktör görevinde kısmî zamanlı olarak çalıştı. Yine 2018 yılında Karabük Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (KBÜ TÖMER)'nde çalışmaya başladı ve halen bu birimde görevini sürdürmektedir. Orta derecede İngilizce bilmektedir.

